

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОПІЄНКА
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

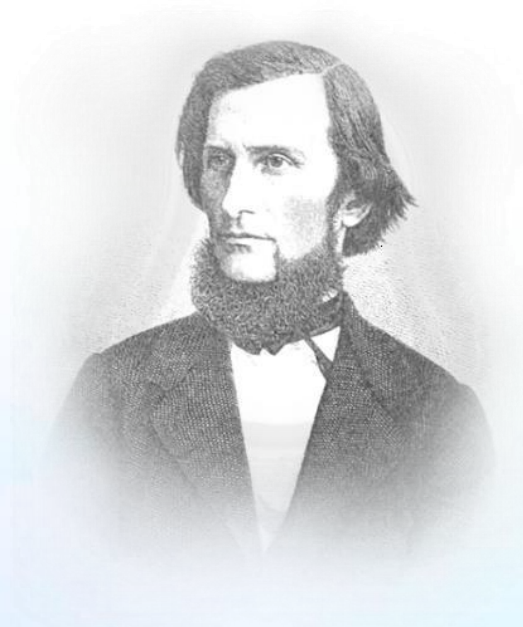

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО (1823/1824-1870/1871)

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Чернігів, 29 березня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ
У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО
(1823/1824-1870/1871)»

29 березня 2024 року

Чернігів
2024

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ
У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО
(1823/1824-1870/1871)

Відповідальний редактор - *Стрілецька Наталія Михайлівна*, кандидатка педагогічних наук, доцентка, заступниця декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Редакційна колегія

Стрілець Світлана Іванівна, докторка педагогічних наук, професорка, деканка факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Носко Юлія Миколаївна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Турчина Ірина Станіславівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Міненко Антоніна Олексіївна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Смолянко Юлія Миколаївна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, голова Ради молодих вчених факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Затверджено вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Протокол № 11 від 03 червня 2024 року)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО: АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ

<i>Баранова Марина Сергіївна</i> РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ В РІЗНІ ПОРИ РОКУ	7
<i>Барилюк Ольга Іванівна</i> К. УШИНСЬКИЙ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ	9
<i>Денисенко Діана Сергіївна</i> ПОГЛЯДИ К.Д. УШИНСЬКОГО НА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ.....	12
<i>Денисенко Євгенія Олегівна</i> РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА САМОКОНТРОЛЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У РОБОТАХ К. Д. УШИНСЬКОГО	15
<i>Козир Єлизавета Анатоліївна</i> ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	17
<i>Левченко Катерина Павлівна</i> РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	20
<i>Личак Анна Миколаївна, Удовик Вікторія Станіславівна</i> К.Д. УШИНСЬКИЙ – ЗАСНОВНИК ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА	23
<i>Надточій Анжела Іванівна</i> ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	26
<i>Приходько Єлизавета Андріївна</i> ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА КОСТЯНТИНА ДМИТРОВИЧА УШИНСЬКОГО – НЕВИЧЕРПНИЙ РЕСУРС СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ.....	28
<i>Рогова Тетяна Валеріївна</i> ДІТИ В ІГРОВІЙ ТА ТВОРЧІЙ СТИХІЇ: СПАДЩИНА К. УШИНСЬКОГО ТА АКТУАЛЬНІ ПРАКТИКИ	31
<i>Шмагалова Олена Іванівна</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	34

НАПРЯМ 2

ІДЕЇ К. Д. УШИНСЬКОГО У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ З ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ НАУКИ

<i>Кульбако Анастасія Василівна</i> КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ К. Д. УШИНСЬКОГО: РЕЗОНАНС З СУЧАСНОЮ КУЛЬТУРОЮ ОСОБИСТОСТІ	37
<i>Шпеко Анна Андріївна</i> САМОСВІДОМІСТЬ ЯК НАВИЧКА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ СПАДЩИНІ К. Д. УШИНСЬКОГО	40

НАПРЯМ 3

ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

<i>Аврамець Анна Володимирівна</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	43
<i>Білоус Марія Михайлівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РУХАНОК У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ М. ЧЕРНІГОВА В РАМКАХ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДНЯ СПОРТУ».....	46
<i>Вольнова Ірина Григорівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	49
<i>Горбатенко Аліна Вікторівна</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	51
<i>Грибань Анна Анатоліївна</i> ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ.....	54
<i>Губська Ганна Володимирівна</i> ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К. УШИНСЬКОГО.....	56
<i>Казак Анастасія Миколаївна</i> ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ІНТЕГРОВАННИЙ ПІДХІД	58
<i>Колесник Марія Іванівна</i> ПРИНЦИПИ ТА ПРАВИЛА НАВЧАННЯ (ЗА К. Д. УШИНСЬКИМ) В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ НУШ.....	61
<i>Кузнецова Вікторія Миколаївна</i> К. УШИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЗАГАДОК ЯК ЗАСОБУ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	64
<i>Куліда Анастасія Сергіївна</i> ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ НА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	66
<i>Лідіч Альона В'ячеславівна</i> ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ К. УШИНСЬКОГО МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	68
<i>Мінічева Юлія Михайлівна</i> ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	71
<i>Мозгова Карина Сергіївна, Кулик Інна Володимирівна</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО НА РОЛЬ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	73
<i>Настояща Кристина Анатоліївна</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО	75
<i>Оліфіренко Єва В'ячеславівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	78
<i>Хлус Марина Вікторівна</i> КОМІКС ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ В УЧНІВ УМІНЬ СПІЛКУВАТИСЯ З ІНШИМИ ЛЮДЬМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	82
<i>Хохол Ірина Петрівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	84
<i>Черненко Анна Валеріївна</i> ВІДСТАВАННЯ ДІТЕЙ У НАВЧАННІ ТА ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ К. УШИНСЬКОГО	89

НАПРЯМ 4
ВІСКРИТТЯ ДИТЯЧОГО СВІТУ:
ТВОРЧИСТЬ ТА ГРА У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ
(ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО ТА СУЧАСНІСТЬ)

<i>Висоцька Вероніка Сергіївна</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ 4-5 РОКІВ.....	92
<i>Гончарова Владислава Богданівна</i> БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ К.Д. УШИНСЬКОГО	95
<i>Попович Ангеліна Ярославівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	98
<i>Приходько Антон Євгенійович</i> К.Д. УШИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	101
<i>Приходько Єгор Євгенійович</i> РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО	103

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні друзі, вашій увазі пропонуємо збірник матеріалів науково-практичної студентської конференції «Теорія і практика сучасної освіти та науки в Україні у світлі ідей К.Д. Ушинського» (1823/1824-1870/1871)», присвячений 200-річчю від дня народження видатного педагога XIX століття, українця за походженням, який, нажаль, не мав на той час можливості публікувати свої праці рідною мовою.

Більше половини свого життя Костянтин Дмитрович прожив в Україні, добре знав українську мову та її діалекти, добивався відкриття українських шкіл. Костянтин Дмитрович всесвітньо відомий учений, який заклав основи наукової педагогіки та народної школи у східнослов'янському вимірі, автор праць з теорії та історії педагогіки. Він розвинув та удосконалив методику початкового навчання, сформулював ідею народності в педагогіці, вказав на перевагу демократичної системи освіти. Особливого значення педагог надавав психології, наголошуючи, що вивчення психології як науки є наріжним каменем педагогіки. Костянтин Дмитрович Ушинський є автором низки творів для дітей. І це лише незначна характеристика його творчої спадщини.

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка висловлює щирю вдячність за підтримку в організації заходу та підготовці цього збірника ректору університету – професору Олегу Семеновичу Шеремету та декану факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв – професорці Світлані Іванівні Стрілець. Ми цінуємо внесок у можливість здійснення всеукраїнської науково-практичної конференції керівництва, викладачів та здобувачів освіти університетів-партнерів, а саме:

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА;

УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА;

ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА;

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА;

ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»;

КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ;

ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА;

НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ.

Дякуємо Раді молодих вчених факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка за активну участь у підготовці матеріалів конференції.

Бажаємо кожному з вас відкрити для себе К.Д. Ушинського та заглибитись в його педагогічні ідеї під кутом сучасних трансформацій в освітньому українському просторі, висвітлені в тезах учасників конференції.

Наталія СТРИЛЕЦЬКА

НАПРЯМ 1

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО: АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ

Баранова Марина Сергіївна,

здобувачка СВО «Магістр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: marinabaranovaaa@gmail.com

Науковий керівник

Коваль Вікторія Олександрівна,

*к.б.н., доцентка кафедри дошкільної
та початкової освіти*

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ В РІЗНІ ПОРИ РОКУ

У тезах розглядається особливості розвитку пізнавальних інтересів дошкільників у процесі ознайомлення з природою в різні пори року. Розкрито, що діти дошкільного віку активно вивчають навколишній світ і це відіграє важливе значення для формування їх світогляду. Розвитку пізнавальних інтересів дітей у процесі спілкування та взаємодії з природою присвячені праці зарубіжних та вітчизняних науковців. Доведено, що проведення спостережень та природничих занять з дітьми в різні періоди року формують у них реалістичні уявлення про навколишній світ, розвиваються спостережливість, уяву, навчають їх розрізняти природні об'єкти та явища, розуміти взаємозв'язки між ними, і тим самим впливають на розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку.

***Ключові слова:** пізнавальний інтерес, дошкільний вік, ознайомлення з природою.*

Постановка проблеми. Первинною ланкою у становленні екологічно свідомої особистості є заклад дошкільної освіти та початкова школа, оскільки саме цей період є сензитивним для формування емоційного сприйняття світу дитиною. Природна допитливість та підвищений інтерес до спостереження за природою та вивчення її особливостей має ключову роль в організації екологічного освітнього процесу [2, с. 25]. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою в різні пори року зумовлена не лише розвитком педагогічних підходів до навчання дітей, а й постійними змінами у сучасному середовищі, які впливають на сприйняття дітьми природи.

Аналіз останніх наукових публікацій. Значна кількість наукових досліджень присвячених розвитку пізнавальної діяльності дітей у контексті сприйняття та взаємодії

з природою розкрито у роботах таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як А. Біне, В. Давидов, О. Декролі, В. Лай, Е. Мейман, С. Русова, С. Френе, Р. Штейнер та ін.

Розвиток пізнавальних інтересів дошкільнят – складний і багатогранний процес, що потребує уваги та врахування вікових і психологічних особливостей дітей цього вікового періоду. Діти на цьому етапі активно пізнають світ, і всі нові враження та досвід мають вирішальне значення для формування світогляду дитини.

Мета дослідження – дослідити особливості розвитку пізнавальних інтересів дошкільнят у процесі ознайомлення з природою в різні пори року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Знайомство з природою в кожен сезон – це можливість для дітей відчувати, зрозуміти та пережити зміни, що відбуваються навколо них. Зміна пір року надає унікальні можливості для розвитку різних аспектів пізнавальних інтересів дітей – від спостереження за змінами в природі до експериментування з різними природними матеріалами та інструментами. При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості, інтереси, потреби та здібності кожної дитини, щоб створити оптимальні умови для розвитку пізнавальної активності та позитивного сприйняття навколишнього світу.

У процесі спілкування з природою у дітей формуються реалістичні уявлення про навколишній світ, розвиваються спостережливість, увага, творчі здібності та винахідливість [1]. Вони вчаться розрізняти природні об'єкти та явища, розуміти взаємозв'язки між ними.

Зміна пір року впливає на розвиток дитячого сприйняття та інтересу до природи. Навесні, коли природа пробуджується й оживає, діти можуть спостерігати перші квіти, цвітіння дерев і першу зелень. Це допомагає їм дізнатися про процеси життєдіяльності рослин і розвинути інтерес до рослинного світу. Влітку під час екскурсії (прогулянки) вони можуть відвідати ліс або парк, щоб поспостерігати за комахами, птахами та іншими тваринами. Це дасть їм змогу дізнатися про різноманітність живого світу, поведінку тварин та їхній зв'язок із навколишнім середовищем. Восени дошкільники збирають природничий матеріал (листя, насіння, плоди), спостерігають за зміною барв природи, дізнаються як тварини, які готуються до зими. Зимові спостереження і веселі активності на ганку садочка (ліплення зі снігу) надають дітям можливість не тільки дізнатись про властивості неживої природи але і творчо проявити себе, проводячи час на свіжому повітрі. Усі ці заняття, спостереження розкривають особливості сезонних змін, взаємозалежності у природі та допомагають дитині відчувати себе частиною цього процесу.

К. Ушинський у своїй праці «Що нам робити зі своїми дітьми?» зазначає: «У дітей та молодих людей є загальне, несвідоме, співчуття до природи, і вони з любов'ю займаються спостереженнями оточуючих їх предметів; внаслідок цього в них виникає безліч питань, інколи таких, які можуть бути вирішені тільки на підставі початкових наук. Це показує, що думка, збуджена зовнішнім враженням предмета, швидко йде в глиб, і перше поверхове спостереження народжує спрагу до подальших досліджень» [3, с. 40]. Отже, краса природи, сезонні зміни в ній спонукають дітей до самостійних досліджень і відкриттів, експериментування.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що організація природничих занять у різні пори року не тільки збагачує досвід дітей, а й сприяє розвитку пізнавального інтересу, виховує любов і повагу до природи, формує екологічну свідомість, відповідальне ставлення до довкілля та сприяє гармонійному співіснуванню з нею. Такий підхід є важливим елементом у розвитку сучасної дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім "Слово", 2008. 408 с.
2. Зацаринна А. О., Коваль В. О., Кисла О. Ф. Наступність між дошкільною і початковою освітою в екологічному вихованні дітей. Інноваційна педагогіка. 2021. № 40. С. 24-27.
3. Коваль В. О., Коваль С. Г. Природознавчі ідеї в роботах К. Д. Ушинського та їх актуальність для екологічного виховання молодших школярів. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2010. Випуск 79. С. 39-41.

Барилюк Ольга Іванівна,

здобувачка СВО «Магістр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: vasilis999@ukr.net

Науковий керівник

Кисла Оксана Федосіївна,

к.пед.н., доцентка кафедри дошкільної

та початкової освіти

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

К. УШИНСЬКИЙ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

У тезах розкрито значення самостійної діяльності дітей молодшого шкільного віку як ключової моделі освітнього процесу. Розглядаються основні підходи К. Ушинського до виховання школярів. Аналізуються ідеї та основні методи К. Ушинського щодо формування самостійності в молодших школярів та їх актуальність в системі сучасної освіти. Дослідження висвітлює важливість внеску видатного педагога у виховання та навчання учнів. Результати дослідження можуть бути корисні для вчителів, педагогів та батьків у плануванні та здійсненні ефективного навчального процесу для молодших школярів.

Ключові слова: самостійність, молодші школярі, освіта, навчання, педагогіка, методи виховання.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі одним із ключових завдань шкільної системи залишається формування особистості, розвиток її самостійності та впевненості. Однак в контексті пошуку ефективних педагогічних підходів до цієї проблеми важливо звернутися до досвіду видатних педагогів минулого, зокрема Костянтина Дмитровича Ушинського.

З урахуванням сучасних вимог та особливостей освітнього процесу виникає необхідність ретельного аналізу впливу ідей та педагогічних методів К. Ушинського на розвиток самостійності молодших школярів у сучасних умовах.

Аналіз останніх наукових публікацій. Аналіз досліджень та наукових публікацій свідчить про розширення інтересу до вивчення педагогічної спадщини К. Ушинського.

Роль методів та підходів К. Ушинського у формуванні особистості досліджується такими вченими як: М. Барсукова, А. Вайнштейн, Г. Ващенко, О. Вишневський, Ю. Гергель, О. Дем'янчук, М. Євтух, О. Замашкіна, Н. Калита, А. Ковальчук, Д. Луцик, Н. Мойсенко, В. Соловей, В. Стефаненко, О. Сухомлинська, Л. Паламарчук, В. Янів та інші фахівці.

Мета дослідження – аналіз педагогічних ідей К. Ушинського щодо розвитку самостійності молодших школярів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Костянтин Дмитрович Ушинський (1823-1871) вважається одним із видатних представників світової педагогічної думки, чий внесок у розвиток національної школи та педагогічної науки неможливо переоцінити. Його вчення стало невід'ємною частиною культурної скарбниці світової педагогічної спадщини та є джерелом національної гордості для українського народу [6, с. 93].

Виховна система К. Ушинського ґрунтується на мудрості народної педагогіки, а його визначення виховання як цілеспрямованого впливу на дитину для формування здорової, моральної, культурної та освіченої особистості знайшло широкий відгук серед фахівців у галузі освіти.

Основною метою виховання, за словами К. Ушинського, є навчання кожного бути людиною. Він розробив теоретичні засади майбутнього українського освітнього процесу, зазначивши принципи виховання у школі: національність, християнську духовність та науковий підхід [2, с. 59-60].

К. Ушинський поклав в основу процесу виховання гуманістичну парадигму, сприймаючи людину як найвищу цінність. Він прагнув створити умови для вільного саморозвитку, збереження індивідуальності та активної участі особистості в соціальному житті [3, с. 42-43].

Важливим аспектом педагогіки, на який звертав увагу К. Ушинський, була самостійність молодого покоління. Один із методів, який педагог використовував для формування цієї якості – сократівський метод. К. Ушинський розглядав його як засіб стимулювання активності та самостійного мислення учнів.

Суть сократівського методу полягає в тому, що вчителю не передбачено висувати свої думки, але замість цього він провокує учнів до роздумів за допомогою запитань. Ці запитання спонукають учнів аналізувати власні думки та думки інших, а також знаходити шляхи розв'язання проблем.

Використовуючи сократівський метод, наставник створює можливість учневі самостійно чи з мінімальною допомогою переосмислити свої уявлення, спростувати протиріччя та зробити висновок. Це дозволяє молодим розумам збагачувати свій інтелектуальний багаж та розвивати навички критичного мислення [2, с. 59].

К. Ушинський віддавав велике значення праці як основному засобу виховання самостійності особистості. Він переконаний, що людина формується та розвивається саме у процесі трудової діяльності. У своїй роботі «Праця в її психічному і виховному значенні» він підкреслює, що праця становить основу й засіб існування людини, а також є джерелом її фізичного, розумового та морального зростання.

Згідно з К. Ушинським, виховання, якщо воно спрямоване на щастя людини, повинно вчити її працювати та готувати до праці. Праця, на думку вченого, приносить людині щось надзвичайно красиве та гуманне – вона є підтвердженням блага як для людини, так і для світу [1, с. 132-133].

К. Ушинський також підкреслює важливість розумового виховання, яке передбачає цілеспрямовану діяльність вихователів, батьків та вчителів з метою розвитку розумових здібностей та культури розумової праці учнів. Він наголошує на важливості набуття знань, розвитку пізнавальних і творчих здібностей, а також на самостійному здобутті та використанні знань [5, с. 208].

Серед інших методів розвитку самостійності у школярів педагог виділяє наступні: виховання здатності долати перешкоди; набуття трудових навичок та умінь; виховання волі; вибудовування правильного режиму життя; переконання, запобігання неправильній поведінці; педагогічний такт; особистий приклад педагога, заохочення; покарання [4; 6; 7].

Успішна реалізація завдання формування самостійності у школярів неминує пов'язана з особистістю учителя. Кожна програма навчання, будь-який метод виховання, навіть якщо вони схвалені й вважаються ефективними, залишаються безжиттєвими, якщо вони не перетворені в переконання вихователя. Учитель не може бути лише сліпим виконавцем інструкцій: лише тоді, коли його дії виражені теплом його особистого переконання, вони набувають справжньої сили. Вплив особистості учителя на молоду душу становить той ключовий фактор, який переверщує вплив підручників, моральних настанов та системи нагород та покарань [1, с. 132; 4, с. 98].

Висновки. Отже, видатний педагог ХІХ століття Костянтин Ушинський залишає невимовний слід у світі освіти, нагадуючи нам про значущість індивідуального підходу до кожного учня. Його підходи до формування самостійності у молодших школярів актуальні й в наші дні. Він наголошує на важливості гуманного виховання, підтримці розвитку розумових здібностей та стимулюванні самовираження кожної особистості.

Досвід К. Ушинського залишає нам важливі вказівки для того, щоб кожен учитель міг надихати та сприяти розвитку самостійності у молодших школярів, навчаючи їх відчувати свою силу та впевненість у власних здібностях.

Список використаних джерел

1. Вайнштейн А., Барсукова М. Ідеї трудового виховання в працях К. Д. Ушинського. *Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць.* Житомир ФОП Левковець Н. М., 2015. Вип. 3. С. 131-133.
2. Дем'янчук О. Н. Світоглядна орієнтація К. Д. Ушинського та його завдання щодо виховання особистості. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць.* Житомир ФОП Левковець Н. М., 2015. Вип. 3. С. 59-62.
3. Замашкіна О. П. К. Д. Ушинський про взаємозв'язок навчання і розвитку молодших школярів. *Початкова школа.* 2004. № 4. С. 41-45.
4. Ковальчук А., Соловей В. Виховання у світлі ідей К. Д. Ушинського. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць.* Житомир ФОП Левковець Н. М., 2015. Вип. 3. С. 97-100.
5. Мойсієнко Н., Гергель Ю. Сучасні проблеми виховання у спадщині К. Д. Ушинського. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць.* Житомир ФОП Левковець Н. М., 2015. Вип. 3. С. 207-209.
6. Паламарчук Л. Б. Етнопедагогічні ідеї у творчості К. Д. Ушинського. *Ідеї К. Д. Ушинського в сучасній педагогіці: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20-21 лютого 2014 р.).* Київ, 2014. С. 89-98.
7. Стефаненко В. К. Д. Ушинський про значення праці у вихованні людини. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць.* Житомир ФОП Левковець Н. М., 2015. Вип. 3. С. 124-125.

Денисенко Діана Сергіївна,

здобувач СВО «Магістр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: eldohi1410017@gmail.com

Науковий керівник

Коновальчук Марина Валеріївна,

к.пед.н., доцентка кафедри дошкільної

та початкової освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ПОГЛЯДИ К.Д. УШИНСЬКОГО НА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У тезах розглядаються педагогічні ідеї К.Д. Ушинського щодо виховання патріотизму у дітей. Автор акцентує увагу на важливості формування любові до Батьківщини, рідної мови, культури та історії як ключових складових особистості. Автор розкриває такі аспекти поглядів К.Д. Ушинського на патріотичне виховання як ідею народності, засоби патріотичного виховання, значення емоційного виховання і формування активної життєвої позиції.

***Ключові слова:** дошкільна освіта, патріотизм, виховання.*

Постановка проблеми. Костянтин Дмитрович Ушинський, видатний педагог і мислитель XIX століття, зробив значний внесок у розвиток теорії та практики патріотичного виховання дітей. Його педагогічні погляди та методи були спрямовані на формування у дітей почуття гордості за свою батьківщину, поваги до її культурних традицій та національних цінностей. Проте, незважаючи на вагомість внеску Ушинського у цю сферу, його погляди на патріотичне виховання часто залишаються недостатньо дослідженими і не завжди інтегруються в сучасні педагогічні практики. Вивчення та актуалізація ідей Ушинського можуть надати нові імпульси для розвитку патріотичного виховання в сучасних умовах.

Дослідження поглядів К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей має важливе значення для вирішення низки актуальних завдань сучасного українського суспільства, зокрема: формування патріотичної свідомості та виховання свідомих громадян України, виховання духовно та морально розвиненої особистості, підвищення якості освіти, згуртування українського суспільства.

Завданням нашого дослідження є актуалізувати науковий досвід К.Д. Ушинського для подальших розробок проблем виховання дошкільників на сучасному етапі. Таким чином, дослідження поглядів К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей має не лише теоретичне, але й практичне значення. Результати цього дослідження можуть бути використані для розробки нових методів та засобів патріотичного виховання, які б сприяли вирішенню актуальних завдань сучасного українського суспільства.

Аналіз останніх наукових публікацій. Останнім часом тема патріотичного виховання дітей набула особливої актуальності в українському суспільстві. Це зумовлено низкою факторів, зокрема геополітичною ситуацією, війною в Україні та зростанням національної свідомості. У зв'язку з цим зростає й інтерес до педагогічної спадщини К.Д. Ушинського, який вважається одним із основоположників наукової педагогіки в Україні.

У 2023-2024 роках було опубліковано низку наукових робіт, присвячених поглядам К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей. Зокрема, «Патріотичне виховання дітей у світлі педагогічних ідей К.Д. Ушинського» (2023), автор О.В. Іванова; «Роль народної казки у патріотичному вихованні дітей за К.Д. Ушинським» (2024), автор М.В. Петренко; «Патріотичне виховання дітей на уроках літератури: досвід К.Д. Ушинського» (2023), автор О.О. Сидоренко та ін. Ці та інші наукові публікації свідчать про те, що спадщина К.Д. Ушинського у сфері патріотичного виховання дітей залишається актуальною й сьогодні. Його ідеї можуть бути використані для розробки нових методів та засобів патріотичного виховання дітей, які б сприяли вихованню свідомих громадян України.

Мета дослідження полягає в аналізі поглядів видатного українського педагога ХІХ століття К.Д. Ушинського на питання патріотичного виховання дітей, а також визначення актуальності та можливостей застосування його підходів у сучасній освітній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дошкільній освіті значна частина успіху залежить від синергії між вихователями та батьками, які є основними агентами виховання, розвитку та навчання дитини. Однак, батьки сьогодні часто вдаються до інтуїтивних методів виховання, оскільки не мають достатнього знання щодо оптимального підходу до виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості кожної дитини.

Цією темою займався найавторитетніший педагог ХІХ ст., основоположник наукової педагогіки й народної школи Костянтин Дмитрович Ушинський. Він уважав, що раннє виховання патріотизму має вирішальне значення для розвитку дітей раннього віку [1]. К.Д. Ушинський наголосив на важливості створення позитивного та сприятливого навчального середовища, яке виховує любов до своєї країни та її культури. У дітей дошкільного віку патріотичні почуття базуються насамперед на інтересі до найближчого оточення – сім'ї, батьківського дому, рідного міста чи села [3]. Тому важливо визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування патріотичних почуттів у дітей. Ефективним засобом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку К.Д. Ушинський вважав екскурсії до історичних пам'яток і визначних місць рідного міста.

Щоб створити позитивне та сприятливе навчальне середовище, педагог вважав, що вчителі повинні навчати дітей історії та культури своєї країни [2]. Це можна зробити на прикладах з історії та сучасного життя країни. К.Д. Ушинський підкреслював, що формування патріотизму у дітей дошкільного віку – тривалий процес, який потребує послідовних і систематичних зусиль [1]. Воно не передається у спадок, а формується шляхом засвоєння знань про рідний народ і Батьківщину, що веде до розвитку національних рис. Педагоги можуть залучати дітей до підготовки та відзначення свят народного календаря, щоб пробудити у них любов до своєї країни та її народу [4].

Для патріотичного виховання дітей К.Д. Ушинський вважав, що необхідна цілеспрямована робота в семи напрямках. Це включає позакласні заходи, такі як спорт, музика та мистецтво, де діти можуть дізнатися про культуру та історію своєї країни.

К.Д. Ушинський підкреслював, що дошкільний вік – це період становлення особистості з потенційними можливостями для формування вищих моральних почуттів, зокрема патріотизму. Тому вчителі повинні переконатися, що вони створюють навчальне середовище, яке заохочує розвиток цих почуттів. Навчаючи дітей історії та культури своєї країни, залучаючи їх до патріотичної діяльності, вчителі можуть виховувати у дітей любов до своєї країни та її народу.

Таким чином ми розглянули такі праці видатного педагога-методиста Костянтина Дмитровича Ушинського «Людина як предмет виховання», «Рідне слово», а також проаналізували роботу доктора психологічних наук, професора Беха Івана Дмитровича «Виховання особистості».

Погляди К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей підкреслюють вирішальну роль формування у шкільній любові до Батьківщини та почуття самосвідомості. Він припускає, що такі стратегії, як навчання національної історії та

культури, заохочення до активної участі в громадських і національних заходах, а також виховання почуття відповідальності перед нацією, можуть допомогти прищепити дітям

патріотизм. Виховуючи патріотизм у дітей, ми можемо допомогти створити покоління відповідальних і відданих громадян, які працюватимуть заради кращої країни. Ідеї К.Д. Ушинського актуальні й сьогодні, і ми можемо використовувати їх для формування майбутнього наших народів.

Висновки. Погляди К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей мають значний потенціал для подальшого вивчення та впровадження в сучасну освітню практику. Зокрема, перспективними напрямками досліджень можуть бути: адаптація ідей Ушинського до сучасних реалій. Необхідно проаналізувати, які саме ідеї та підходи Ушинського щодо патріотичного виховання можуть бути ефективно застосовані у сучасних умовах. Важливо визначити, які аспекти його поглядів потребують адаптації та модернізації, розробка методичного забезпечення. На основі ідей Ушинського доцільно розробити сучасні методики, форми та засоби патріотичного виховання дітей. Це може включати навчально-методичні посібники, програми, інтерактивні технології тощо, підготовка педагогічних кадрів. Важливим напрямком є включення ідей Ушинського про патріотичне виховання в систему підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Це дозволить забезпечити наступність та ефективність реалізації його підходів, також емпіричні дослідження.

Отже, погляди К.Д. Ушинського на патріотичне виховання дітей є актуальними та перспективними для подальшого вивчення та практичного застосування в сучасній освіті. Їх реалізація потребує комплексного підходу, що включає адаптацію ідей до сучасних реалій, розробку методичного забезпечення, підготовку педагогічних кадрів та проведення емпіричних досліджень.

Список використаних джерел

1. Бех І.(2003) Виховання особистості : У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. 216 с.
2. Ушинський, К. Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори. Київ: Радянська школа, 1974. Т. 1, С. 78.
3. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Retrieved March 19, 2024, URL: http://www.dnz3.edu.kh.ua/osvitnij_proces/nacionaljno-patriotichne_vihovannya/nacionaljno-patriotichne_vihovannya_ditej_doshkiljnogo_viku/&pvi=pvi&pvi=pvi? Prnt =prnt
4. У серці кожної дитини живе любов до Батьківщини!. Retrieved March 19, 2024, URL: http://yahotyn-dnz1.edukit.kiev.ua/u_serci_kozhnoi_ditini_zhive_lyubov_do_batjkivschini/

Денисенко Євгенія Олегівна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: denisenkogenja@gmail.com*

Науковий керівник

*Кисла Оксана Федосіївна,
к.пед.н., доцентка кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА САМОКОНТРОЛЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У РОБОТАХ К. Д. УШИНСЬКОГО

Сучасна початкова освіта висуває на перше місце завдання особистісного розвитку молодших школярів, що не можливе без освоєння діями контролю та вміннями самостійно здійснювати його. На основі аналізу деяких психолого-педагогічних досліджень К. Д. Ушинського охарактеризовано поняття «самостійна робота» та «самоконтроль». Окреслено особливу важливість самостійної роботи молодших школярів у навчальному процесі. Розглянуто самоконтроль як один із провідних компонентів навчальної діяльності, а також методи виховання самоконтролю учнів початкових класів.

Ключові слова: *молодші школярі, виховання, самостійна робота, самоконтроль.*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань, які ставить перед собою Нова українська школа, є виховання мислячої людини, яка б уміла аналізувати, порівнювати, узагальнювати, самостійно здобувати інформацію, контролювати свою роботу, висловлювати свою думку, самостійно та справедливо робити висновки. У цьому контексті постає проблема знайти ефективні інноваційні підходи до реалізації основного завдання – навчити дітей молодшого шкільного віку вчитися. Одним із можливих способів вирішення цього завдання є формування навичок самостійності та самоконтролю виконаного завдання.

Аналіз останніх наукових публікацій. Самостійна робота – найважливіша форма навчальної діяльності, оскільки молодші школярі самостійно вирішують пізнавальні завдання.

Більшість дослідників (В. О. Сухомлинський, О. В. Панішина, О. Я. Савченко, В. В. Глазова, Л. В. Співак та інші) уважають, що ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня залученості учнів початкових класів у самостійну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Костянтин Дмитрович Ушинський є видатною постаттю педагогіки. На його ідеях ґрунтується сучасна українська педагогіка. Як педагог і психолог Костянтин Ушинський великого значення надавав розвитку активності дітей у процесі навчання та виховання, вказував на методи і засоби контролю їхнього психічного розвитку, на необхідність дотримання правильного режиму життя, виховання волі та інтересів, набуття трудових навичок, умінь. Як він зазначав «Школа має не лише давати учням знання, а й розвивати у них пам'ять, творчу фантазію, логічне мислення» [2].

К. Д. Ушинський вважав, що вчитель повинен не тільки забезпечити засвоєння учнями початкових класів певних знань, а й навчити їх працювати самостійно. Це вміння, на думку К. Д. Ушинського, є важливою передумовою усвідомленого сприймання нового матеріалу. Він зазначав: «Не саме знання, а ідея, що розвивається в розумові дитини засвоєнням того чи іншого знання, – от що повинно становити зерно, серцевину, кінцеву мету таких занять. Навколо цього ядра мають органічно наростати логічна й розумова оболонки» [4].

Виходячи з цього, педагог наполягав на тому, щоб учні початкових класів якнайбільше працювали самостійно, а основне завдання вчителя – пробудження і розвиток в молодших школярів активності в процесі навчання. На думку К. Д. Ушинського, школа поділяє і організовує роботу вчителя та учнів та передбачає, що молодші школярі, по змозі, працюють самостійно, а вчитель керує цією самостійною роботою та дає всі необхідні для цього матеріали. Саме самостійність учнів початкових класів – є одним із основних підходів особистісно-орієнтованого навчання у сучасній початковій школі [3].

Невід'ємною частиною самостійного навчання учнів початкових класів є формування навичок самоконтролю при виконанні завдань.

У наукових дослідженнях є різні підходи до визначення сутності поняття, якщо узагальнити їх, то можна сказати, що самоконтроль – це самостійна робота дітей, яка стимулює уважно виконувати завдання, дозволяє виправляти помилки та давати об'єктивну самооцінку результатам виконаної роботи.

К. Д. Ушинський висловив цінні міркування та надав поради щодо вивчення питання самоконтролю та його формування, які не втратили свого значення і в наш час. Говорячи про здатність управляти собою, вчений пов'язує самоконтроль переважно з волею людини. Саме К. Д. Ушинський розглядає методи виховання самоконтролю, до яких відносяться:

- багаторазове усвідомлене повторення навчального матеріалу;
- підготовка звіту про прочитане;
- самостійне складання питань учнями;
- пошук і виправлення помилок у друкованому тексті;
- взаємне виправлення помилок;
- самовиправлення своїх помилок по визначеному зразку;
- практичне застосування молодшими школярами набутих знань [3].

А ще у свій час К. Д. Ушинський писав: «Дитина, яка не пізнала радості праці в навчанні, яка не пережила гордості від того, що труднощі вдалось перебороти, глибоко нещасна... Інтерес до навчання з'являється тоді, коли є натхнення, що народжується від успіху в оволодінні знаннями; без натхнення учіння перетворюється у дітей на тягар» [2]. Тобто, для реалізації індивідуалізації навчального процесу, підвищення навчальної мотивації та самостійності навчання в сучасній новій школі втілюється безбальне оцінювання молодших школярів. У початкових класах домінує оцінка у вигляді вмотивованого оціночного судження, що дає можливість учневі усвідомити, як саме він виконав завдання, що вийшло добре, де допустився помилки, як її краще виправити [1].

Висновки. Щоб привчити учнів початкових класів до самостійної роботи і прищепити їм інтерес до навчання, треба допомагати їм у навчанні, розвивати мислення, виховувати працездатність. Таким чином, мудрі педагогічні ідеї великого педагога нині успішно втілюються у розвитку національної школи, освіти, української системи виховання, української педагогіки, що ставить самостійність та самоконтроль на одне з пріоритетних місць у розвитку особистості молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Катерина Нор, Юлія Бабаян Формування самооцінки молодших школярів. Педагогіка і психологія. URL: https://repository.moippro.mk.ua/upload/31-05-21_179924.pdf
2. Ломака О.С. К. Д. Ушинський про методику навчання молодших школярів: Історико-педагогічний альманах. Випуск 3. Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко. Житомир ФОП Левковець Н.М., 2015. 226 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ushynskyy_zbirnyk.pdf
3. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Т. 1. К.: Радянська школа, 1983. С. 9-192.
4. Ушинський К.Д. Посібник для викладання за «Рідним словом». Вибрані педагогічні твори. К.: Радянська школа, 1949. 418 с.

Козир Єлизавета Анатоліївна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
E-mail: kozyr.l2000@gmail.com*

Науковий керівник

*Притулик Наталія Валеріївна,
к.п.н., доцентка кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тези присвячені актуалізації формування гендерної культури молодших школярів у контексті освітнього процесу початкової школи. Особлива увага приділяється розгляду різних підходів до гендерного виховання, включаючи визнання рівних прав і можливостей для хлопчиків і дівчат, підтримку рівноправ'я та відмову від гендерних стереотипів.

***Ключові слова.** гендер, гендерна взаємодія, гендерна культура, гендерна політика, освітній процес, початкова школа.*

Постановка проблеми. В українському суспільстві з 2005 року (із прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [5]) імплементуються європейські цінності щодо рівності соціальних ролей представників жіночої та чоловічої статей. Дотримання та забезпечення гендерної рівності є невід'ємною частиною загального правового статусу людини. Показовим фактом значного зрушення зазначеного питання в Україні є те, що з 2014 р. українські жінки воюють у добровольчих батальйонах та в складі ЗСУ, а з 2022 р. в ЗСУ проходять службу 59 786 жінок, серед яких безпосередньо в бойових діях беруть участь близько 5 тисяч [8].

Із запровадженням Концепції Нової української школи зазначені цінності почали транслюватися новим поколінням українців через освітню сферу: сучасна українська школа поставила за мету формувати гендерну культуру та рівність у суспільстві.

Створення гендерної культури дітей гарантує їхню самореалізацію та розвиток у сучасному світі, сприяє формуванню самостійних, творчих, успішних та компетентних особистостей.

Аналіз останніх наукових публікацій. У педагогіці тривалий час відбувалися суперечливі обговорення стосовно мети гендерного виховання, яку раніше науковці вбачали у формуванні відмінної одна від одної «жіночої» та «чоловічої» соціорольової поведінки. Сьогодні вчені Т. Дороніна, Т. Говорун, О. Ільченко, К. Корсик, Л. Мандрик зосереджуються на потенційних можливостях особистостей різної статі для самореалізації в сучасному світі та встановленні успішних взаємин чи взаємодії в педагогічному процесі.

Попри активну увагу освітян до задачі формування гендерної культури школярів окремі питання ще потребують уваги науковців: послугування гендерно чутливою мовою вчителями, їхній рівень гендерної культури, підготовка гендерно толерантних підручників, методичні аспекти гендерного виховання тощо.

Метою дослідження є аналіз поглядів педагогів на поняття «гендерне виховання» в працях українських науковців минулого і сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання, що замінило статево-рольову парадигму, виникло через поляризацію суспільних функцій чоловіка і жінки та чітку ієрархію соціостатевих ролей. У традиційній культурі виховання дівчинки як майбутньої дружини та матері, а також хлопчика як майбутнього чоловіка і лідера у родині і суспільстві було природним.

Ці ідеї відповідно різного виховання для хлопчиків і дівчат були закладені в основу філософії Аристотеля. Він вважав, що чоловіки і жінки мають різну природу і, отже, повинні отримувати різні знання і навички [1, с. 15].

Таку ж думку висловлював і Ж.-Ж. Руссо, на переконання якого суспільні істоти, чоловіки і жінки є нерівними, що пояснюється їхніми вродженими характеристиками [1, с. 24].

Термін «гендер» у науковій літературі вперше був вжитий у книзі американського психоаналітика Р. Столлера «Стать та гендер: про розвиток мужності та жіночності», опублікованій у 1968 році [2, с. 150].

В. Кравець, досліджуючи процес гендерного виховання, дійшов висновку, що «це процес формування рис та якостей у вихованців, які визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі» [7]. Відповідно, зміст поняття «гендерне виховання» може змінюватися зі зміною суспільства і його потреб.

Педагоги-класики по-різному розглядали орієнтири виховання дівчат і хлопчиків, тоді ще без уживання поняття «гендерне».

Так, за В. Сухомлинським, виховання справжніх жінок і чоловіків має розпочинатися вже в дошкільному віці [1, с. 29]. Він підкреслював, що у хлопчиків необхідно закріплювати відповідальність та гідність чоловіка, навчати їх розуміти, що вони є майбутніми чоловіками і батьками, захисниками Батьківщини. Важливими якостями для жінок він вважав жіночу гідність, здатність бути хорошою матір'ю і дружиною. Отже, В. Сухомлинський розмежував жіноче й чоловіче виховання.

Як зазначає Л. Вовк, у сучасному освітньому середовищі формування гендерної культури молодших школярів має стати важливим завданням [1]. Освітні заклади повинні створювати сприятливі умови для розвитку гендерної свідомості та рівноправності між статями. Одним із ключових аспектів формування гендерної культури є усвідомлення дітьми різниці між статями та повага до індивідуальних відмінностей. Школярам слід надавати можливості вільно обирати свої інтереси та займатися різноманітними видами діяльності, незалежно від статевої приналежності.

На думку О. Гончаренка, метою гендерного виховання є вирішення проблем, пов'язаних зі стереотипними ролями чоловіків і жінок у суспільстві, та надання дітям обох статей рівних можливостей для реалізації їхніх здібностей та інтересів [3]. Цей процес спрямований на формування гендерної компетентності дітей.

Згідно з поглядами О. Ільїної, гендерне виховання являє собою систему педагогічних заходів, спрямованих на формування у дітей, підлітків і молоді розумного та здорового ставлення до різних аспектів свого гендеру [3, с. 5].

С. Вихор аналізує поняття гендерного виховання в контексті цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування у них егалітарних цінностей, поваги до кожної конкретної особистості незалежно від її статевої приналежності, оволодіння навичками толерантної поведінки та з метою побудови громадянського суспільства [2].

Т. Дороніна вважає, що гендерне виховання – це насамперед процес формування у андрогінних якостей особистості, формування навичок і звичок гендерно-збалансованої соціальної поведінки, навчання дітей толерантності [4].

Дослідження Т. Дороніної свідчать, що педагоги по-різному ставляться і до оцінки академічних успіхів учнів та учениць: у хлопців їх здебільшого пов'язують зі здібностями, у дівчат – із терпінням та посидючістю. По-різному трактують учителі успіхи і невдачі своїх учнів: невдачі дівчат пояснюються відсутністю здібностей, а неуспіх хлопців – браком працелюбності, зусиль з опанування конкретного предмету. Така диференційована система виховання підтримки духу змагань, наполегливості у

досягненні мети в одній статі та орієнтації на пристосування, адаптування, невтручання в хід справ у іншій.

Висновки. Отже, в сучасній освіті, починаючи з початкової ланки, необхідно дотримуватися гендерних стандартів рівності, виховувати в школярів шанобливе ставлення один до одного, надавати рівні можливості для учнів і учениць, послаблювати гендерні стереотипи.

У контексті досліджуваної проблеми важливими завданнями вбачаємо конкретизацію змісту системи гендерного виховання, дослідження його умов, а також розробку методичної підтримки формування гендерної культури молодших школярів з урахуванням потенціалу для цього освітніх галузей.

Список використаних джерел

1. Вовк Л.М. Педагогічні умови формування гендерної культури молодших школярів у навчально-виховній діяльності початкової школи : дис. ... к-та пед. наук: 13.00.07. Київ, 2017. 219 с.
2. Вихор С.Т. Гендерне виховання: паралелі крізь століття. *Наука і сучасність* : Збірник наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. 2003. Т. ХІ. С. 82-90.
3. Гончаренко О.В. Гендерна компетентність педагогічного працівника як складова його професійної компетентності. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Випуск 2. Том 2. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2020. С. 149-152.
4. Дороніна Т.О. Гендерна парадигма освітнього простору : монографія. Кривий Ріг : ВЦ КГПУ ДВНЗ «КНУ», 2015. 150 с.
5. Закон України. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (зі змінами) від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення 26.03.2024).
6. Львіна О.О. Гендерний та культурологічний підходи у визначенні поняття «гендерна культура». Теорія і практика управління сучасними освітніми системами: матеріали регіональної наук.-практ. конф. Харків : ФОРМ Петров В.В., 2018. С. 72-75.
7. Кравець В.П. Історія гендерної педагогіки : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2005. 440 с.
8. Міністр оборони: сьогодні українські жінки можуть добре реалізуватися у ЗСУ. URL: <https://womenua.today/en/news/ministr-oborony-sogodni-ukrayinski-zhinky-mozhut-dobre-realizuvatysya-u-zsu/>
9. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : збірник у 2 т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1983. 488 с.

Левченко Катерина Павлівна,

*здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: katirinathe@gmail.com*

Науковий керівник

*Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.,н., професорка кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com*

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У тезах наводяться результати дослідження формування здоров'язбережувальної компетентності серед учнів початкових класів. У процесі дослідження виявлені основні чинники, які впливають на рівень цієї компетентності у дітей. Авторка тез розглядає ефективні підходи та стратегії для покращення здоров'я та розвитку здоров'язбережувальних навичок серед учнів початкових класів.

***Ключові слова:** ключові компетентності, здоров'язбережувальна компетентність, молодші школярі, вчителі, здоровий спосіб життя.*

Постановка проблеми. Головна ідея впровадження освітніх галузей в Новій українській школі (НУШ) спрямована на створення сучасного, інтегрованого підходу до навчання. Цей підхід спрямований на розвиток учнів в різних аспектах, враховуючи потреби сучасного суспільства. Ключовим принципом є не лише передача фактичних знань, але і розвиток компетентностей учнів у процесі навчання [3].

Ключові компетентності є важливим елементом сучасної освітньої парадигми й визначають навички та знання, які особа повинна засвоїти для успішного функціонування в різних сферах життя. Ці компетентності враховуються в освітніх програмах для підготовки учнів до викликів сучасного світу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Вивчення педагогічних умов для формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл ведуть такі науковці, як О. Аксьонова, О. Непша, Ю. Носко, В. Ушаков, Т. Andriushchenko, I. Levchuk та інші [1-2; 4; 5-8].

Метою дослідження є висвітлення важливості формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів під час освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі діяльності робочої групи в рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний-рівному», був сформований перелік ключових компетентностей, серед яких виділяється здоров'язбережувальна компетентність.

Науковці підкреслюють важливість здоров'язбережувальної компетентності, розглядаючи її як набір знань, умінь та навичок, що спрямовані на збереження та покращення фізичного та психічного здоров'я [4].

Л. Омельченко та О. Омельченко визначають здоровий спосіб життя як організований, активний та морально заснований, що сприяє загартованості та захисту від негативного впливу навколишнього середовища. Збереження фізичного та психічного здоров'я є ключовою цінністю, тому створення сприятливих умов для розвитку здоров'язбережувальної компетентності в початкових класах є надзвичайно важливим. Взаємодія між учасниками освітнього процесу, такими як вчителі, батьки та учні, є визначальним фактором для ефективного формування цієї компетентності [5].

Здоров'я є необхідною складовою загального добробуту та успішного розвитку учнів початкових класів, і вчителі можуть відігравати активну роль у сприянні цьому процесу. Лише здоровий педагог із високим рівнем культури здоров'я може сприяти вихованню здорової особистості. Формування духовно-морального аспекту здоров'я, поєднуючи із фізичною та психічною складовою, вимагає від учителя важливої ролі в освітньому процесі. Ефективність цього процесу залежить не лише від професійної компетентності педагога, але й від його фізичного благополуччя та відношення до власного здоров'я і здоров'я учнів.

Учителі є ключовими учасниками у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів, вони можуть виступати не лише як посередники в освітньому процесі, але й як живим прикладом здорового способу життя. Їх власні звички та відношення до фізичної активності, харчування та гігієни впливають на формування позитивних здорових звичок серед учнів.

Проведене нами опитування для вчителів дало можливість схарактеризувати, що: вчителі початкових класів володіють значною відповідальністю за виховання молодших школярів, орієнтуючись не лише на академічні досягнення, а й на формування здорових звичок та цінностей. Завданням є інтеграція фізичного виховання та здоров'я в щоденний навчальний процес, щоб діти розуміли важливість здоров'я та брали активну участь у своєму фізичному самопочутті. Шкільна програма повинна охоплювати не лише теоретичні аспекти, а й практичні методи впровадження цих знань у щоденне життя.

Участь вчителів у формуванні здорового способу життя для молодших школярів не лише є відповідальністю, але і відкриває можливості впливу на їхнє майбутнє, сприяючи створенню покоління, яке свідомо дбає про своє здоров'я та культивує здорові життєві звички. Дослідження підтверджує, що вчителі грають ключову роль у формуванні позитивних підходів до здорового способу життя, маючи унікальний вплив на фізичний, емоційний та соціальний розвиток учнів. Інтеграція теми здоров'я в шкільні програми не лише є актуальною, але і важливою для створення здорового навчального середовища та розвитку дітей.

Окрім ролі вчителів треба не забувати також про співпрацю з батьками, що є важливою для підтримки здорових звичок вдома. Ця взаємодія має велике значення для створення сприятливого середовища, де дитина може розвивати та утверджувати особисті здорові навички та ставлення до життя.

Висновки. Отже, важливість розуміння та активного розвитку здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів на сьогоднішній день визнається як експертами у галузі психології та педагогіки, так і визначається сучасними освітніми стандартами. Концепція цієї компетентності охоплює широкий спектр аспектів, включаючи фізичне здоров'я, психічний стан, соціальні взаємовідносини та емоційне благополуччя молодших учнів.

Збереження та дотримання фізичного та психічного здоров'я визнається ключовою цінністю в житті кожної людини, тому створення сприятливих умов для розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів є надзвичайно важливим аспектом в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О.П. Визначення здоров'язберігаючих і здоров'яформуючих педагогічних технологій у моделі школи сприяння здоров'ю. Сучасні проблеми науки та освіти : Матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. Харків : ХНУ ім. В. Н. Карабіна, 2007. С. 251-254.
2. Непша О.В., Суханова Г.П., Ушаков В.С. Формування навичок здорового способу життя учнів молодших класів засобами фізичної культури. Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Житомир, 23 берез. 2018 р. С. 90-92. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1672>.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення колегії МОН 27/10/2016. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna% 20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf).
4. Носко М.О., Воєділова О.М., Гаркуша С.В., Носко Ю.М. Рухова активність і заняття фізичними вправами як необхідна умова здоров'язбережування. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Чернігів: ЧНПУ, 2018. Вип. 151. Т. 2. С. 44-51.
5. Омельченко Л.П., Омельченко О.В. Здоров'ятворча педагогіка. Київ : Основа, 2008. 205 с.
6. Formation of sustainable development competencies in primary school children / I. Levchyk et al. Journal of Education Culture and Society. 2021. Vol. 12, no. 2. P. 341-360. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=983025>
7. Nosko J. Theoretical aspects of forming junior schoolchildren healthy lifestyle. Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiek. Rocznik, 2015. T. 24. № 4. P. 37-43.
8. PROBLEMATIC ASPECTS OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE DEVELOPMENT IN PRESCHOOL TEACHERS / T. Andriushchenko et al. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION: Proceedings of the International Scientific Conference, REZEKNE TEHNOLOĢIJU AKADEMIJA Izglītības, valodu un dizaina fakultāte REZEKNE ACADEMY OF TECHNOLOGIES Faculty of Educatio, 26 June 2023. 2023. P. 110-120. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2023vol2.7155>.

Личак Анна Миколаївна,

*здобувачка СВО «бакалавр»
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
E-mail: annalichak411@gmail.com*

Удовик Вікторія Станіславівна,

*здобувачка СВО «бакалавр»
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
E-mail: viktoriya.udovuk@gmail.com*

Науковий керівник

Матвієнко Світлана Іванівна

*к.пед.н., доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя*

К.Д. УШИНСЬКИЙ - ЗАСНОВНИК ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Тези присвячені аналізу педагогічної спадщини К.Д. Ушинського щодо проблеми громадянського виховання і, зокрема, вивчення школярами рідного краю. З'ясовано, що відомий педагог здійснив вагомий внесок у розвиток краєзнавчого підходу, розвиваючи ідеї німецького вченого Альфреда Геттнера. Висвітлено значущість педагогічних поглядів К.Д. Ушинського стосовно теорії виховання, яка мала у його роботах два напрями – народність та антропологізм.

***Ключові слова:** К.Д. Ушинський, шкільне краєзнавство, виховання, патріотизм.*

Постановка проблеми. Основою в педагогічній теорії К.Д. Ушинського було вчення про народність виховання, адже виховання дітей безпосередньо пов'язане з історичним розвитком народу, з його культурною спадщиною (матеріальною та духовною). Сама ж система виховання, на думку видатного педагога, повинна закласти у дітях важливі особистісні якості, серед яких провідними є патріотизм, любов до своєї Батьківщині та народу, взаємоповагу та шанування старших.

Усі ці якості є стрижнем виховання особистості, й сьогодні вони навчають дітей і молодь бути свідомими громадянами своєї країни, бути насамперед людьми, допомагаючи один одному, бути єдиним цілим з нашою країною, зі своєю сім'єю, друзями тощо. К.Д. Ушинський одним із перших у вітчизняній педагогіці вказав на необхідність використання в освітньому процесі принципів громадянськості у вихованні та принципу патріотизму.

Метою дослідження є висвітлення ідей К.Д. Ушинського щодо впровадження в шкільній практиці краєзнавчого методу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Як вважають дослідники вітчизняної педагогіки А.Х. Аптікієв, В.С. Бугрій, С.В. Кривов, В.В. Матіяш, Т.М. Міщенко, Л.В. Смирнова, О.В. Терьохіна, О.В. Сухомлинська, Н.С. Побірченко, саме з педагогічних ідей К.Д. Ушинського про вивчення школярами рідного краю було розпочато такий напрям краєзнавства, як *шкільне краєзнавство*.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогічній творчості Костянтина Дмитровича велику увагу приділено проблемі громадянського виховання молодого покоління. Видатний педагог зазначав, що моральну основу особистості громадянина становлять почуття єдності та національної самосвідомості людини, її любов до Батьківщини. У своїх працях К.Д. Ушинський звертав увагу педагогів на пріоритетність виховання в учнів, як громадян країни, національної самосвідомості та любові до своєї

Батьківщини починаючи з раннього дитинства, у сім'ї та школі, в громаді рідного міста або села.

Досягти в освітньому процесі формування громадянської позиції дитини, розширити знання про свій рідний край та Батьківщину, вважав К.Д. Ушинський, можливо за використання спеціального підходу до організації навчально-виховної роботи з дітьми, який отримав назву *краєзнавчого*.

Термін «краєзнавство» має багато тлумачень, які наводяться відповідно до галузей науки, що базуються на засадах краєзнавства – географічне, історичне, літературне, художнє, економічне краєзнавство тощо [5]. За визначенням І.Н. Войцехівської, у науці краєзнавству вже відведений статус «комплексу різних за своїм світоглядно-методологічним підґрунтям наукових, навчально-виховних та культурно-просвітницьких ініціатив, спрямованих на вивчення, пізнання й популяризацію історичного минулого певної території» [6, с. 324].

У різні роки на позитивне значення краєзнавства у вихованні дітей вказували українські вчені та педагоги О.В. Духнович, С.Ф. Русова, Г.Г. Ващенко, С.Л. Рудницький, В.О. Геринович, П.А. Тутковський, А.С. Макаренко та інші.

Розвиваючи ідеї краєзнавства та народознавства, К.Д. Ушинський зробив висновок про необхідність системного вивчення рідного краю в школі, пропонуючи ввести курс «Батьківщинознавство», а у відомій праці «Рідне слово» вказав шляхи використання краєзнавчого матеріалу у шкільному навчальному процесі.

Слід зазначити, що як наукова галузь засади шкільного краєзнавства розбудовувалися у Західній Європі з розвитком там у XVIII ст. географічної науки. У цей період німецьким педагогом і географом Альфредом Геттнером уперше було висловлено думку про необхідність вивчення молоддю того краю, «де учню довелося жити». Такий підхід він назвав батьківщинознавством, маючи на увазі малу батьківщину для проживання людини у сенсі безпосереднього оточення (природа, економічне, суспільне життя, об'єкти культури, побуту, традиції, норми життя тощо).

Ідею Альфреда Геттнера щодо організації та проведення шкільного краєзнавства у II половині XIX ст. підхопили педагоги М.Х. Вессель та К.Д. Ушинський. В основу розроблених К.Д. Ушинським методичних засад краєзнавства було покладено ідеї педагогів минулого: Я.А. Коменського та Й.Г. Песталоцці щодо ознайомлення дітей із найближчим оточенням шляхом вивчення матеріалу від близького та знайомого (дім, рідний край) – до далекого та загального (країна, Батьківщина).

Як зазначає С.І. Матвієнко, до кінця першої третини XX ст. шкільне краєзнавство було єдиною формою організації роботи щодо ознайомлення дітей, учнів, студентства з географією, історією, культурою, економікою рідного краю. Головною формою організації краєзнавства у навчальних закладах була *екскурсія*. З учнями та студентами проводилися також туристично-рекреаційні заходи. Стосовно дітей дошкільного віку, у вивченні рідного краю перевага надавалася проведенню цілеспрямованих прогулянок, а також коротких за маршрутом і часом проведення екскурсій [3, с. 273].

Н.П. Охріменко, здійснивши аналіз специфіки використання засад художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти вказує на те, що на сьогодні екскурсії та цільові прогулянки посідають чільне місце у процесі народознавчої роботи з дітьми дошкільного віку. Дослідниця, з посиланням на праці І.М. Гревса зазначає, що головним завданням щодо реалізації екскурсійного методу є набуття екскурсантами досвіду переживання, що у подальшому забезпечить засвоєння дітьми моральних цінностей. Взаємодія дітей із неповторністю природи, історії, культури рідного краю повинна викликати у них співпереживання, яке здатне впливати на особистісну сферу дитини [4, с. 42].

Дослідники К. Ковальська, О. Слесар визначають, що К.Д. Ушинський дав найбільш повне теоретичне обґрунтування краєзнавчого підходу в навчанні та вихованні. Він твердо відстоював необхідність озброєння учнів з освітньою і виховною метою конкретними життєвими уявленнями та поняттями на основі спостережень у природі та навколишньому житті [2, с. 49].

В основу свого підручника «Рідне слово», за яким навчалася не одне покоління дітей, К. Д. Ушинський поклав краєзнавчий підхід до вивчення навколишнього світу.

Вчений писав, що не з курйозами і диковинами науки повинна у школі знайомитися дитина, а навпаки, треба привчати її знаходити цікаве в тому, що її постійно і скрізь оточує, і тим самим показати їй на практиці зв'язок між наукою і життям. Адже в такому випадку, вказував К.Д. Ушинський, дитина в подальшому буде скрізь шукати цікавинку, і, не знайшовши її в чомусь, вважатиме це нецікавим і непотрібним для вивчення. Їй це важко буде запам'ятовуватися, буде сприйматися як непотрібний матеріал. [8, с. 264].

В.С. Бугрій, аналізуючи вихідні поняття теорії шкільного краєзнавства, зазначає, з посиланням на праці географа О. Баркова (1920-1930 рр.), схиляється до тлумачення поняття «шкільне краєзнавство» як особливого методу, або, точніше, принцип викладання, систему, що здійснюється у шкільній роботі; другі схильні бачити в краєзнавстві наукові основи; треті розуміють його як засіб залучення широких верств населення, у тому числі і школярів, до суспільно корисної роботи і тільки під цим вузькоутилітарним кутом зору розглядають значення краєзнавства» [1, с. 108].

Для виділення особливого вчення у сфері виховання, яке прагне вдосконалювати людину на краще, К.Д. Ушинський застосував такий термін як «педагогічна антропологія» і в 1867 році написав свою найголовнішу працю, яка отримала назву «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» [7]. У цій роботі він запропонував необхідні вимоги, які має здійснити кожен педагог у своїй діяльності – вивчати психологічні особливості дітей у процесі виховання, будувати освітню роботу з урахуванням віку та психологічних індивідуальних особливостей.

Висновки. К.Д. Ушинський є одним із основоположників шкільного краєзнавства як методу пізнання учнями свого краю. Видатний педагог не тільки обґрунтував своє бачення методики реалізації даного методу, а й пов'язав його з безпосередньою життєдіяльністю учнів, тобто можливістю навчатися та використовувати знання у повсякденній діяльності і назвав його «принцип народності». Цим К.Д. Ушинський хотів показати його зв'язок з життям народу в цілому, з його мовою, звичаями, обрядами тощо. Через пізнання дітьми і молоддю свого краю відкривається самобутність народу, виховується патріотизм, прищеплюється любов до Батьківщини, бажання працювати і розвиватися на благо своєї нації. А це є запорукою сталого розвитку будь-якої країни.

Список використаних джерел

1. Бугрій В.С. Проблема визначення вихідних понять теорії шкільного краєзнавства. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2014. № 2 (10). С. 106-113.
2. Ковальська К., Слесар О. Значення праць К.Д. Ушинського у розвитку краєзнавства. *Педагогіка. Проблематика, наробтки, інновації, практика, теорія. Zbiór raportów naukowych. Pedagogika. Problemy, osiągnięcia, innowacyjno, praktyki, teoria*. 2015. С. 48-53.
3. Матвієнко С.І. Історичні аспекти художнього краєзнавства. *Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 268-276. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovopraktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-andinnovations-18-20-01-2023-osaka-yaponiya-arhiv>
4. Охріменко Н.П. Експерсії як засіб використання засад художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2022. Вип. 2. С. 39-45.
5. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навч. посіб. / наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.
6. Спеціальні історичні дисципліни. Довідник: навч. посібн. / редкол.: В.А. Смолій (голова), кер. автор. кол. І.Н. Войцехівська. 2008. Київ: Либідь. С. 326-334.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. Київ: Рад.шк. 1968. 557 с.
8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посібник для студ. ВНЗ. Реком. МОНУ. Упор. Борисова З.Н., Кузьменко В.У.; За ред. Борисової З.Н. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.

Надточій Анжела Іванівна,

здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: anzhela.nadtochii@gmail.com

Науковий керівник

Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.,н., професорка кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР - ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У дослідженні розглядаються вплив та роль дитячого фольклору на процес формування національної ідентичності та культурного сприйняття світу молодших школярів. Дана робота висвітлює значення інтеграції фольклору у навчальний процес. Результати наукового дослідження можуть використовуватися вчителями та педагогами для створення ефективних методик вивчення дитячого фольклору, спрямованих на виховання в учнів патріотизму, поваги до власної культури та формування гармонійної особистості у контексті національної ідентичності.

Ключові слова: *Нова українська школа, національна свідомість, фольклор, початкова школа, освітня галузь.*

Постановка проблеми. У сучасному світі дуже важливу роль відіграє національна самосвідомість. Світ неможливий без любові до свого народу, рідної землі, патріотизму, звичаїв та традицій. Особливо актуальна тема національної свідомості молодших школярів зараз – під час війни, адже у цей час особливо треба виховувати любов до Батьківщини та рідної мови, гордість та вірність своїй країні, своєму народові [2, с. 546].

Аналіз останніх наукових публікацій. Багато сучасних науковців досліджують вплив дитячого фольклору на формування національної свідомості школярів. Одним з дослідників є професорка Є. Роговська. У своїх публікаціях вона підкреслює чому важливо використовувати дитячий фольклор на різних святах та фестивалях і як саме це забезпечує національно-патріотичне виховання української молоді. Науковиця О. Гудовсек у своїх роботах також підкреслює, на скільки важливо використовувати дитячий фольклор у школі, і як саме фольклор впливає на виховання та розвиток естетичного бачення у молодших школярів.

Метою дослідження є вивчення ролі дитячого фольклору у формуванні національної свідомості молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення самооцінки, усвідомлення себе як частини нації, починається саме в молодшому шкільному віці. Тому цей вік є найкращим для формування національної свідомості школярів. Головна мета національного виховання – передача молодому поколінню багатой духовної культури народу, соціального досвіду. Особливо актуальна тема національної свідомості школярів зараз – під час війни, у цей час особливо треба виховувати любов до Батьківщини та рідної мови, гордість та вірність своїй країні, своєму народові. Дуже важливо читати український фольклор дітям, які перебувають за кордоном, оскільки це допомагає зберегти зв'язок зі своєю країною.

Національно-патріотичне виховання має єднати український народ, зміцнювати духовні, культурні основи розвитку українського суспільства і держави [3, с. 5].

Фольклор – це незамінна частина життя, це культурна спадщина, яка передається з покоління в покоління через казки, легенди, міфи, приказки, пісні, обрядові тексти та інші жанри. Фольклор забезпечує нерозривний зв'язок між минулим і сучасним. Завдяки засвоєнню дітьми народних свят, традицій і звичаїв народів відбувається зміцнення національної свідомості та єдності нашого народу. Крім того, фольклор важливий для пізнавального розвитку, розвитку соціальних навичок, розвитку мовлення [1, с. 384].

Національно-патріотичне виховання спирається на принципи національної спрямованості, саморегуляції та самоактивності, соціальної відповідності, історичної та соціальної пам'яті [3, с. 6].

Видатний педагог, основоположник народної школи К. Ушинський стверджував, що твори малих фольклорних жанрів є одним із провідних засобів морального виховання. Підручники педагога, такі як «Дитячий світ» і «Рідне слово», відігравали важливу роль у навчанні багатьох поколінь дітей і були перевидані велику кількість разів. Тематика творів К. Ушинського різноманітна, проте їхня головна особливість полягала в народній спрямованості та самосвідомості в усіх сферах.

Відомий педагог не лише надавав велике значення народному доробку у власному творчому процесі, але й вбирав у підручники народні мудрості, вікові традиції та обряди, щоб передати дітям не лише знання, а й розуміння свого коріння та культурного спадку. Такий підхід виховував у дітей повагу до власного народу, його традицій та цінностей, а також сприяв розвитку їхньої самосвідомості та відчуття належності до колективної ідентичності. Усе це допомагало формувати знання, що перетворювалися на важливу складову особистісного розвитку кожної дитини, сприяючи тим самим вихованню цілісної особистості, що здатна розуміти і цінувати світ навколо себе.

Патріотичне виховання у Новій українській школі реалізується через такі освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна, природнича, галузь фізичної культури, громадянська та історична та мистецька [2, с. 548].

У підручниках Нової української школи широко використовується фольклор як важлива складова для формування культурного світогляду учнів. Народні казки, легенди та народні прикмети вплетені у навчальний матеріал з метою збагачення знань та розвитку мовленнєвих та моральних навичок дітей. Це сприяє не лише ознайомленню з національним культурним надбанням, але й вихованню поваги до традицій та цінностей українського народу.

Особливо нероздільно пов'язані з вихованням національної свідомості уроки української мови та літературного читання. Вивчаючи ці предмети, в учнів пробуджується любов до рідної мови та слова, мотивація вивчати її далі. На цих заняттях учні дізнаються про звичаї та традиції свого народу, народні свята, історію свого народу, вивчають приказки та прислів'я, казки, вірші та пісні.

Національно-патріотичне виховання також прослідковується на уроках Образотворчого мистецтва, де діти знайомляться з народною творчістю, музичними інструментами та українською музикою. На заняттях з предмету Я досліджую світ, учні вивчають більше свою країну, народні свята, родину. Уроки фізичної культури виховують в русі: заняття наповнені народними іграми та забавами [1, с. 385].

Весь фольклорний матеріал має бути зрозумілим для дітей, відповідний віковій категорії. Правильна організованість уроків та наряду виховання породжує індивідуальність, патріотизм, складовими якого є сприйняття вчинків та подвигів фольклорного героя, осмислення його поведінки, бажання наслідувати таку поведінку, наслідування фольклорних героїв у реальному житті.

Висновки. Отже, національно-патріотичне виховання учнів початкових класів дуже важливе, так як забезпечує їх прилучення до високих духовних і матеріальних цінностей своєї Батьківщини, збереження традицій та звичаїв, моральних норм та інших елементів культурної спадщини, що передаються з покоління в покоління. Залучення молодших школярів до національних традицій має важливе соціальне значення для відродження народної культури. У часи війни особливо важливо зберігати

та передавати українську культурну спадщину, включаючи український фольклор, як спосіб підтримки та збереження національної ідентичності. Читання українських казок та оповідань дітям, які перебувають за кордоном у часи війни, допомагає зберегти зв'язок із власним корінням та культурою, що є важливим для їхньої самоідентифікації. Це може сприяти підтримці їхнього психологічного комфорту та формуванню відчуття належності до українського народу, навіть на чужині.

Список використаних джерел

1. Федорченко Г.М. Формування національної самосвідомості учнів засобами фольклору. «*Young Scientist*». № 5 (32) травень, 2016. С. 383-386.
2. Коваль Т.В. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 2 (2), 2022. С. 546-554.
3. Наказ МОН від 06.06.2022 р. № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641». URL: 62a0421e24258666156501.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1949. 465 с.

Приходько Єлизавета Андріївна,

здобувачка СВО «Бакалавр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: liza.prihodko.1997@gmail.com

Науковий керівник

Валентьєва Тетяна Іванівна,

к.пед.н., доцентка кафедри дошкільної

та початкової освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА КОСТЯНТИНА ДМИТРОВИЧА УШИНСЬКОГО - НЕВИЧЕРПНИЙ РЕСУРС СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ

У тезах зацентовано увагу на сучасності та актуальності ідей К. Д. Ушинського для сучасної системи освіти. Висвітлюються основні положення педагогічного доробку К.Ушинського. Наголошується на двох основних факторах організації освітнього процесу. Підкреслюється важлива роль принципів природовідповідності, гуманізації та народності виховання дітей.

***Ключові слова:** природовідповідність, народність, гуманізм, антропоцентризм, виховання дітей.*

Постановка проблеми. Сучасні зміни в освітній парадигмі дають поштовх для детального розгляду та дослідження педагогічної спадщини К. Д. Ушинського. Адже безсумнівний талант ученого здобув світове визнання й пошану в багатьох країнах світу, основні положення його духовної спадщини не лише не втратили своєї сили у наш час, а й навпаки, і досі сприяють розвитку сучасної педагогічної думки.

В період, коли реальність і перспективи розвитку суспільства пов'язуються з освітою, яка розглядається як важливий фактор, що забезпечує становлення економічно розвинутої, демократичної країни, представляється важливим і своєчасним збагачення змісту педагогічної освіти шляхом звернення до вітчизняної педагогічної культури, використання її надбань і духовних цінностей.

На думку А.І. Княжева, гуманістична освітня парадигма, яка виражається в повазі до особистості, урахування її внутрішнього потенціалу, визнанні необхідності розвитку її ціннісних орієнтацій, здійснення особистісно орієнтованої педагогіки через встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між педагогом та вихованцями в процесі їх індивідуального зростання та самодостатності, актуалізує ідеї антропоцентризму, гуманізму, що домінують саме у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського [4, с. 154].

Тож, безсумнівно, проблема адаптування ідей педагогічної спадщини вченого до запитів сучасної освітньої галузі й особливо екстраполяція його концептуальних поглядів у нинішню систему професійної підготовки майбутніх фахівців та використання даного досвіду у подальшій діяльності є актуальною та затребуваною [3, с. 173].

Отже, ідеї, принципи та підходи К.Д. Ушинського залишаються актуальними й надихають нас в сучасних умовах.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить, що до питання виховання та характеру у спадщині К. Д. Ушинського зверталось чимало вчених минулого та сучасності. Пріоритетні напрямки його життєдіяльності і педагогічного доробку висвітлювали А. Бондар, М. Гончаров, О. Губко, А. Макаренко, В. Сухомлинський [3, с. 174]. Також можна відзначити праці П. Пелеха, Г. Костюка, М. Терехової, М. Гусака, Б. Мітюрова, В. Струмінського та інших, котрі надавали значенню проблемі національного виховання підростаючого покоління, становлення особистості майбутнього педагога [7, с. 745]. Проблеми, пов'язані із визначенням ролі і постаті педагога у доробку К. Ушинського, окреслено у працях Л. Артемової, Л. Березівської, О. Лавріненка [3, с. 174].

Мета нашого дослідження – висвітлити основні положення педагогічної спадщини К.Д. Ушинського як невичерпного ресурсу для сучасних педагогів та розвитку їх особистісно професійних якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найважливіших соціальних і педагогічних проблем К. Ушинський уважав ідею народності виховання, яку трактував досить широко. Так, поняття «народність» він розумів як історію того чи іншого народу, його історичний розвиток, географічні та природні умови, в яких живе народ. Народність є важливим засобом всебічного вивчення історії своєї батьківщини, патріотичного виховання підростаючого покоління. Отже, народна творчість (поезія, пісні, музика, образотворче мистецтво тощо) – джерело культури народу.

Навчання дітей рідною мовою, на думку К. Ушинського, має на меті три цілі: розвиток «природженої душевної здібності, яку називають даром слова»; введення дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови; пояснення їм логіки цієї мови, тобто граматичних законів у її логічній системі. В їх єдності полягає запорука успішності патріотичного виховання, завдяки вправності та любові до своєї роботи педагога [7, с. 746].

Одними з найважливіших умов правильної побудови всієї навчальної роботи з учнями педагог виокремлював вікові та психологічні особливості дітей. На його думку, матеріали, форми, методи навчання повинні відповідати можливостям розумової діяльності, забезпечувати рух їхнього пізнання від явища до сутності [2, с. 4].

Вчений був переконаний, що у різні періоди шкільного дитинства зі зміною провідної діяльності змінююся й мотиви та функції мови. Старшокласники навчальний процес оцінюють з точки зору того, що він дає для майбутнього, наскільки відповідає їхнім уявленням про подальшу діяльність. Отже, з позиції видатного педагога К. Д. Ушинського, у дітей перш за все має виробитись звичка «до внутрішньої роботи над приведенням в ясну й чітку стрункість усього багатства уявлень» [5, с. 174].

У педагогічній системі Ушинського важливе місце посідає вчення про мету виховання, що визначається ним як підготовка людини до життя та праці, як формування в людини почуття обов'язку перед народом та виховування в людини патріотизму. У вихованні дітей він надавав велике значення сім'ї та уважав украй необхідним родинне виховання. Найпершим обов'язком громадянин та батька сім'ї є виховання громадян, корисних для суспільства, – стверджував учений.

Характерною ознакою мислення педагога була ідейна цілісність і гармонійність, а концептуальною ідеєю – служіння для покращення становища рідної країни. Саме тому літературні твори К. Ушинського є потенційно невичерпними засобами формування особистостей вихованців, а художня творчість – єдиною результативною формою виховання. У такому контексті викристалізовується концептуальна ідея професійної підготовки вчителя: педагогу недостатньо досконало знати свій предмет, важливо уміти засобами наукового знання виховувати дітей. Таке переконання було основоположним для К. Ушинського у педагогічній діяльності [3, с. 176].

Висновки. Отже, теоретичний та практичний фонд педагогічної спадщини К. Ушинського прогресивний та актуальний. Педагогічні ідеї вченого, представлені в курсах загальної, дошкільної педагогіки, історії педагогіки – доповнюють і актуалізують сучасні підходи у вихованні та розвитку майбутнього професіонала, розкривають внутрішні процеси його особистісного зростання, сприяють освоєнню цінностей вітчизняної педагогічної культури. К. Ушинський, на відміну від інших класиків педагогіки, не намагався змоделювати універсальну систему шляхів і засобів, які педагог має використовувати у своїй діяльності. Він не розробляв такого переліку, а виводив засоби виховання і розвитку із самої природи дитини, її діяльнійності сутності, із того довкілля і дійсного світу, які живлять розум, збагачують світ почуттів, впливають на становлення дитини. Тому він вказував на два основних фактори, що визначають виховані засоби, – вільну ініціативну діяльність дитини і середовище.

Список використаних джерел

1. Дженджеро О.Л. Наукова спадщина К. Д. Ушинського й сучасні проблеми навчання рідної мови в школі. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*: зб. Чернігів: ЧДПУ, 2008. Вип. 56. С. 132-135
2. Ідеї К. Д. Ушинського в сучасній педагогіці (до 190-річчя від дня народження К. Д. Ушинського): *матер. Міжнарод. наук.- практ. конф., 20-21 лют. 2014 р.* / М-во освіти і науки України. Київ. ун-т ім. Грінченка, Благодійна організація «Благодійний фонд ім. К. Д. Ушинського», «Благодійний фонд сприйняття розвитку освіти ім. Б. Грінченка; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, В. І. Ковальчук, О. С. Зубченко]. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 280 с.
3. Княжева І.А. Спадщина К.Д. Ушинського в сучасній професійній підготовці майбутніх педагогів. *Наука і освіта*. Х.: 2008. №8/9. С. 154-158.
4. Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського. За редакцією В.І. Войтко, С.М. Полгородник, Н.П. Калениченко, О.М. Савченко. К.: Вища шк.,1974. 339с.
5. Педагогічна спадщина Костянтина Дмитровича Ушинського – джерело ідей для реформування сучасної освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/2024/02/29/vidbulasia-vseukrains-ka-naukovo-praktychna-konferentsiia-pedahohichna-spadshchyna-kostiantyna-dmytrovycha-ushyns-koho-dzherelo-idey-dlia-reformuvannia-suchasnoi-osvity/> (дата звернення: 20.03.2024)
6. Харченко М.В. Спадщина К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці *Наукові розробки молоді на сучасному етапі : тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (27-28 квітня 2017 р., Київ)*. К. : КНУТД, 2017. Т. 3 : Економіка інноваційної діяльності підприємств. С. 745-746.

Рогова Тетяна Валеріївна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: usRogova@ukr.net*

Науковий керівник

*Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.н., професорка кафедри дошкільної та
початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com*

ДІТИ В ІГРОВІЙ ТА ТВОРЧІЙ СТИХІЇ: СПАДЩИНА К. УШИНСЬКОГО ТА АКТУАЛЬНІ ПРАКТИКИ

У дослідженні висвітлено та розкрито особливості педагогічної спадщини К. Ушинського. Визначено роль та значення ігрової діяльності в розвитку дитини, проаналізовано особливості творчого розвитку особистості та правильного педагогічного супроводу такого розвитку. З'ясовано сучасні підходи до формування розвитку та мислення дошкільників та місце у цьому процесі творчості К. Ушинського.

***Ключові слова:** творчий розвиток, гуманність, ігрова діяльність, педагог, дошкільники.*

Постановка проблеми. Питання організації ігрової та творчої діяльності дітей набувають сьогодні великого значення, оскільки вони тісно пов'язані не лише з актуальними питаннями педагогіки, психології, але й із проблемами загальних та приватних методик в дошкільній освіті та вихованні, а також з проблемами культури та моральності. Довгі роки увага дослідників зосереджувалась на окремих компонентах процесу навчання та виховання. І лише у ХХ столітті педагоги звернулися до дослідження особистісних якостей дитини, стали вивчати процес мотивації, шляхи формування потреб.

Аналіз останніх наукових публікацій. Українська гуманна педагогічна спадщина багата і глибока. Минулі покоління українців черпали мудрість з криниці етнопедагогіки, зі словесних скарбів Г. Сковороди, К. Ушинського, А. Шептицького, П. Юркевича, з досвіду Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Тихого тощо. Серед сучасних науковців, які збагатили наукову педагогічну спадщину варто назвати Т. Величко, Г. Патерчук, О. Половіна, Т. Поніманську та ін.

Мета дослідження – проаналізувати особливості впливу ігрового та творчого середовища на молодших школярів у контексті педагогічної спадщини К. Ушинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, аналізуючи творчість К. Ушинського як унікальний пласт культури, як спосіб цілісного самовираження особистості, ми можемо припустити, що автор актуалізував у своїх роботах глибинні смисли, яскраво висловив настанови, ціннісні орієнтації, потреби педагогічної спрямованості. Спроба виділити ціннісні доміанти педагогічної спадщини К. Ушинського дозволяє зробити висновок, що на соціально-культурному рівні функціонування освіти насамперед представлені такі аксіологічні орієнтації, як «любов до батьківщини», «народність», «почуття сучасності», а на особистісному рівні особливо виділяються «моральність», «доброта», «гуманність», «справедливість», «краса». Безсумнівно, найважливішим аксіологічним орієнтиром педагогічної діяльності є вивчення особистості зростаючої людини. Причому, як стверджує К. Ушинський, вихователь повинен прагнути впізнати людину, якою вона є насправді, з усіма її слабкостями і в усій її величчі, з усіма її буденними, дрібними потребами та з усіма її великими духовними вимогами.

На думку К. Ушинського, ігри можуть визначити поведінку дитини у суспільстві, її характер. Наприклад, дитина, яка звикла підкорятися в грі або, навпаки, командувати, лише з великими труднощами зможе відучитися від цього в реальному житті [1]. Тому гра є сильним знаряддям виховання в руках педагога-професіонала, завдання якого – підібрати такі ігри, які будуть не тільки захоплювати дітей, а й виховувати, розвивати їх. Грою можна спрямовувати дитину, сприяти формуванню в неї позитивного досвіду. Процес гри є ефективним засобом налагодження контактів у колективі, у розвитку комунікабельності. Багато ігор викликають почуття змагання, бажання бути першим, виграти. Педагог може скоригувати процес так, щоб він сприяв формуванню почуття співпереживання, толерантності та інших позитивних якостей.

Творчі ігри – це ігри, які придумують самі діти, відображаючи у них враження від пізнання навколишнього світу [2]. Творча гра характеризується такими особливостями: уявна ситуація, творчий характер, наявність ролей, довільність дій, специфічні мотиви, соціальні відносини [2].

Крім того, у всіх видах діяльності людини виявляються два пов'язані між собою процеси: відтворювальний та творчий. Психолого-педагогічні дослідження проблеми творчої діяльності визначають її як свідому, цілеспрямовану на пізнання та перетворення дійсності, що створює нові матеріальні та духовні цінності.

Огляд педагогічної діяльності К. Ушинського дає основу говорити його позицію у вирішенні складних проблем виховання творчої особистості. Виявлення та формування творчих здібностей відбувається, у поданні Ушинського, лише у процесі трудової діяльності. Ушинський писав: «Виховання не тільки має вселяти вихованцю повагу та любов до праці: воно має ще дати йому і звичку до праці» [1].

У процесі виховання дошкільнят можна використати кілька варіантів напрямів розвитку творчих здібностей. Перше – завдання і вправи, створені задля розвитку творчих здібностей. Так, наприклад, однією з вправ, особливо улюблених дітьми є вправа «Райдуга фантазій» (для 4–6 років). Вона дозволяє навчити дітей фантазувати, прищепити любов до цього процесу. Вибираючи одну з кількох представлених картинок, на яких представлені варіанти зображення тварин, птахів та ін., пропонуємо дітям описати їх, розповісти, чим займалися, що цікавого відбувається у їхньому житті... Для активізації роботи уяви даємо підказки та питання, які дозволяють включити асоціативне мислення. Для візуалізації пропонуємо зробити малюнки та

зобразити будиночки, в яких проживають птахи та тварини, їхні улюблені заняття.

Малювання – надзвичайно корисний та улюблений дітьми вид творчої діяльності. Воно як активізує уяву і необхідне творчості образне мислення, так і розвиває дрібну моторику рук.

Ще одна вправа, улюблена дітьми, що дозволяє розвивати творчі здібності – вправа «Складаємо казку». Оскільки у дошкільньому віці велике значення має мовна діяльність дітей, тому в процесі спілкування особливу увагу звертаємо не тільки на правильність, а й на багатство, образність мови.

Найважливішим напрямом виховної роботи є ігрова діяльність. Без гри немає і не може бути повноцінного творчого розвитку. Гра – це ніби шлях, яким в духовний світ дитини потрапляє потік уявлень, понять [3].

Також ми вважаємо корисними та цікавими для дітей екскурсії, організовані у різну пору року. Вони залишають безліч вражень у малюків, якими вони діляться, використовуючи нові мовні звороти, збагачуючи свій словниковий запас.

Другим напрямом та умовою розвитку творчого мислення та здібностей дітей є створення та підтримання позитивної атмосфери в групі. При цьому важливо створювати та підтримувати теплу, довірчу атмосферу та систему відносин, які стимулювали б творчу діяльність, прибидали сором і психологічний дискомфорт. Надзвичайно важливо для сприйняття та створення емоційної атмосфери, що дозволяє дітям відчувати користь від виконання роботи; навчити дітей думати, міркувати, сперечатися та доводити [3].

Також важливо забезпечити формування довірчих творчих міжособистісних відносин між вихователем, батьками та дітьми. Непотрібно ставити самоціллю

виключно розвиток здібностей і талантів дітей, потрібно просто приділяти увагу цим питанням постійно і ненав'язливо.

Значимо, що діяльність дорослих служить дітям зразком для наслідування, підтвердження чого є їхні ігри [4]. Діти захоплено грають у «лікарню», «магазин», передаючи не тільки трудові дії, а й взаємини між людьми, їх відношення до роботи.

І коли дитина потрапляє у ситуацію, в якій потрібно виконати складніше завдання, вона виявляється не в змозі мобілізувати свої сили та довести розпочату справу до кінця. Інший момент, коли вихователі дають завищені за обсягом трудові доручення, враховуючи можливості дітей. Не можна забувати про те, якщо дитина взялася за роботу, витратила багато сил, але не досягла позитивного результату або досягла його за рахунок перевтоми, надалі вона буде прагнути

ухилитися від трудової діяльності. Потрібно завжди давати посильну роботу дітям, щоб на її виконання витрачалися зусилля, що відповідають їхнім віковим можливостям. Отже, праця має великий педагогічний вплив тільки при правильній організації.

Висновки. Діти можуть отримати весь необхідний їм творчий досвід від вільної гри та неструктурованої мистецької діяльності.

Педагогу не потрібно бути знаючим чи вмілим, щоб бути творчим. Тут потрібно знайти баланс, тому що наполягання на великих знаннях та розвитку навичок може мати негативні наслідки. Творчість стає помітнішою, коли дорослі намагаються бути більш уважними до пізнавальних процесів дітей, ніж до результатів, яких вони досягають у різних галузях.

Тому, при проведенні занять рекомендовано використовувати різні методики, спрямовані на розвиток здібностей дітей, імпровізувати бути активнішим і самостійнішим.

Використання нетрадиційних способів малювання в творчому процесі дитини, сприяє формуванню розумових здібностей, пізнавальної діяльності. Також дозволяє дітям відчувати себе сміливіше, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження, розвиває фантазію, мислення, позитивно впливає на формування особистості дитини загалом.

Завдяки музично-театральній діяльності у дітей зміцнюються взаємини між дітьми, вихователями, музичним керівником та батьками. Діти стають більш товариськими, розкутими, впевненими у собі та у своїх силах, не бояться виступати перед глядачами.

Ігри відіграють важливу роль у навчанні дітей дошкільного віку, допомагаючи їм розвивати різні навички та здібності. Різноманітні види ігор сприяють розвитку креативності, соціальних навичок, фізичних здібностей та когнітивних умінь у дітей, роблячи процес навчання більш цікавим та ефективним.

Список використаних джерел

1. Ушинський К.Д. Про користь педагогічної літератури. URL: <http://um.co.ua/5/5-6/5-6005.htm>
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., перероб. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
3. Величко Т. Взаємодія дошкільного навчального закладу та сім'ї у формуванні соціальної компетентності дитини. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць. 2022. № 2. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського. С. 106-109.
4. Семенов О.С. До питання спрямованості особистості. Науковий вісник Східно-європейського національного університету ім. Л. Українки. Серія «Педагогічні науки». № 1, 2015. С. 109-115.

Шмагалова Олена Іванівна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Shmagalovaelena@gmail.com*

Науковий керівник

*Дженджеро Оксана Леонідівна,
к.пед.н., доцентка кафедри мов і
методики їх викладання
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У тезах досліджується питання ціннісних орієнтирів Нової української школи. Авторка здійснила спробу узагальнити й класифікувати їх. Погляди К.Д. Ушинського на виховання й навчання дітей залишаються важливим джерелом для освітніх трансформацій, тож у поданих тезах проаналізовано засадничі цінності виховної системи у спадщині видатного педагога, які знайшли відбиток у Концепції Нової української школи.

***Ключові слова:** К.Д. Ушинський, Нова українська школа, цінності.*

Постановка проблеми. Сучасна українська освіта характеризується трансформаційними змінами, що пов'язані із соціально-політичними процесами. Розроблення Концепції Нової української школи [3] можна вважати поступом у впровадженні державних новацій, про що свідчить пріоритет реформування освіти – закладена глибинна ціннісно-світоглядна домінанта наскрізного характеру.

Сучасною метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [2].

Нова українська школа прагне виховати особистість, яка:

- Є вільною, відповідальною, творчою.
- Має чітку систему цінностей.
- Здатна до саморозвитку та самореалізації.
- Готова до життя в сучасному світі [4].

Аналіз останніх наукових публікацій. Про вплив цінностей на становлення особистості писали у своїх працях Ш. Амонашвілі, С. Рубінштейн, І. Бех, І. Зязюн, О. Сухомлинська та інші, проте вважаємо, що ціннісні орієнтири НУШ закладено було ще в працях К. Ушинського – основоположника вітчизняної педагогічної науки. Науково-педагогічний доробок К. Ушинського – педагога-філософа, теоретика виховання, дидакта й методиста, педагога-психолога, історика педагогіки – протягом багатьох років не втрачає своєї актуальності й знаходить відбиток в Концепції Нової української школи (далі – НУШ).

Мета дослідження – висвітлити спільні ціннісні орієнтири НУШ і виховної системи Костянтина Дмитровича Ушинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення джерел дає підстави для висновку, що у наукових працях немає єдиної думки щодо класифікації цінностей.

Проте, упродовж усієї історії розвитку людство виробило загальнолюдські або універсальні цінності, які не зазнавали змін і не зменшували свою значимість [6].

Дослідивши Концепцію Нової української школи, ми узагальнили й згрупували цінності, що є засадничими.

▪ *Морально-етичні цінності:*

▪ *Гідність:* цінність людського життя, повага до себе та інших людей, усвідомлення своїх прав та свобод.

▪ *Чесність:* правдивість, щирість, відвертість у своїх думках і діях.

▪ *Справедливість:* неупередженість, об'єктивність, рівне ставлення до людей, рівність прав та можливостей для всіх.

▪ *Турбота:* піклування про себе, інших людей, довкілля.

▪ *Повага до життя:* розуміння цінності життя, неприйняття жорстокості та насильства.

К. Ушинський у своїх роботах значну увагу приділяв морально-етичним цінностям, прагнув утвердити в школі принципи гуманного виховання. Педагог уважав першочерговим розвиток у дітей почуття безкорисливості, скромності й гуманного ставлення до особистості, незважаючи на расу й національність.

Одним із головних завдань гуманного виховання, на думку К. Ушинського, є формування в людини високих моральних якостей – доброчинності, справедливості, правдивості, щирості. Жадоба до грошей, зневага до добра, відсутність моральних правил, презирство до думки, байдужість до громадського блага, поблажливість до порушення законів честі – ось вороги виховання, з якими воно покликане боротися. Серед шляхів реалізації принципу гуманізму педагог визначив такі: розвиток гуманних рис людини; поведінка за правилом «не роби іншим того, чим ти сам був би засмучений»; гуманне ставлення до людей, що нас оточують (тобто таке ставлення, у якому ми визнаємо себе «не вищим і не нижчим від інших людей»); привчання дитини проймається душевним станом інших людей; звичка ставити себе на місце скривдженого і почувати те, що він повинен почувати.

Соціально-політичні цінності:

▪ *Свобода:* можливість самостійно вибирати, діяти, висловлювати свою думку.

▪ *Демократія:* участь у прийнятті рішень, повага до думки інших людей, уміння жити та працювати в команді.

▪ *Культурне різноманіття:* повага до різних культур, традицій, мов.

▪ *Повага до рідної мови і культури:* знання та шанування української мови, традицій, історії.

▪ *Патріотизм:* любов до України, прагнення до її процвітання, готовність захищати її інтереси.

▪ *Повага до закону:* дотримання правил і норм, встановлених у суспільстві.

▪ *Солідарність:* єднання та взаємопідтримка людей.

▪ *Відповідальність:* усвідомлення наслідків своїх дій, готовність відповідати за свої слова, обіцянки, благополуччя інших людей.

К. Ушинському належить ідея *національного виховання*: у кожного народу своя особлива національна система виховання, вважав педагог, а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим. Це питання педагог висвітлив у своїй статті „Про народність у громадському вихованні» (1857).

Головне завдання школи – виховання в учнів високих почуттів любові й відданості народові. Великого значення у зв'язку з цим К. Ушинський надавав вивченню вітчизняної історії (історії народу, його життя і боротьби в минулому й тепер), вивченню рідної мови, літератури і особливо фольклору. У своїх роботах він підкреслював, що саме вивчення рідної мови є найдосконалішим шляхом до самопізнання людини. Як зазначає Дженджеро О., видатний педагог був переконаний, що, розкриваючи дитині багатство рідного слова, ми розкриваємо їй багатство власної душі, а вивченням рідного слова ми вводимо дитину в дух народу, в те живе джерело, з якого б'є всяка сила і всяка поезія. Мова завжди була і буде найбільшим наставником людства [1].

Цінності особистісного розвитку:

- *Свобода особистості:* право на самовираження, саморозвиток, самореалізацію.
- *Творчість:* генерування нових ідей, уміння творити.
- *Критичне мислення:* здатність аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки.
- *Підприємливість:* ініціативність, самостійність, вміння ризикувати.
- *Здатність до навчання:* прагнення до нових знань, умінь, навичок.
- *Екологічна свідомість:* бережливе ставлення до природи, розуміння важливості збереження довкілля.

К. Ушинський уважав вищою метою виховання всебічний розвиток особистості. «Вихователь повинен прагнути дізнатися людину, якою вона є насправді, з усіма її слабкостями та у всій її величі, зі всіма її буденними, дрібними потребами й з усіма її великими духовними вимогами» [5, с. 207].

Мистецтво педагогіки К. Ушинський вбачав у задоволенні однієї з найбільших потреб людини – прагнення до самовдосконалення її душі та тіла з метою стати досконалою людиною. Водночас засобами, які виховують гуманну особистість, видатний педагог вважав ще й підвищення самооцінки дітей (похвала, уникнення осуду, заперечення фізичних покарань). Морально вихована дитина – це дитина, яка не обмежується лише знаннями про норми і правила поведінки, а та, котра завжди керується ними, незважаючи ні на які обставини, це та дитина, яка дотримується норм духовності та моралі і заохочує інших до їх виконання.

Висновки. Отже, концепція національного виховання, запропонована К. Ушинським ще в ХІХ столітті, залишається актуальною в наш час, адже головною метою Нової української школи є формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю та ініціативністю.

Список використаних джерел

1. Дженджеро О.Л. Наукова спадщина К.Д. Ушинського й сучасні проблеми навчання рідної мови в школі. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка* : зб. Чернігів : ЧДПУ, 2008. Вип. 56. С. 132–135.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н.М. Бібік. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. Т.1. Теоретичні проблеми педагогіки. Склад і підгот. до друку Е.Д. Дніпров; За ред. О.І. Пискуова (відп.ред.) та інших. К. : Рад.школа, 1983. 488 с.
6. Цінності в школі – від глухої оборони до навігації в незвіданому. URL: <https://nus.org.ua/view/tsinnosti-v-shkoli-vid-gluhoji-oborony-do-navigatsiyiv-nezvidanomu/>

НАПРЯМ 2

ІДЕЇ К. Д. УШИНСЬКОГО У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ З ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Кульбако Анастасія Василівна,

здобувачка СВО «Бакалавр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: kulbakoanastasia5@gmail.com

Науковий керівник

Ладонько Людмила Степанівна,

д.е.н., професорка кафедри

мистецьких дисциплін,

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ К. Д. УШИНСЬКОГО: РЕЗОНАНС З СУЧАСНОЮ КУЛЬТУРОЮ ОСОБИСТОСТІ

Тези присвячені дослідженню культурного аспекту діяльності К. Д. Ушинського через призму педагогічної спадщини, яка може бути застосована у сучасній практиці виховання та формування особистості, що буде здатною жити та творити в складних умовах ХХІ століття. У тезах розкривається актуальність та глибинний вплив педагогічних ідей К. Д. Ушинського на формування сучасної культури особистості. Розглядаються цінності та орієнтири особистості в контексті глобалізації, виклики та можливості виховання. Також актуалізується увага на ролі педагогіки К. Д. Ушинського у формуванні гармонійної особистості.

Ключові слова: *культура, гармонійна особистість, культура особистості, формування культурної особистості, культурна спадщина.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, де відбуваються стрімкі зміни, постає проблема про те, наскільки актуальними залишаються ідеї найавторитетнішого педагога ХІХ століття вже у ХХІ столітті.

Сьогодні все більшої ваги набуває завдання формування гармонійної особистості, що переживає стрімкі зміни цінностей під дією глобальних впливів. Саме це робить актуальним дослідження культурного аспекту у діяльності К. Д. Ушинського, адже його ідеї щодо виховання духовності можуть допомогти подолати кризу, слугувати орієнтиром для формування сучасної культури особистості. Ідеї та праці Костянтина Ушинського набувають особливого значення в контексті сучасних реформ освітньої та соціокультурної сфери України. Зростає інтерес до історичного минулого, до культурно-педагогічної спадщини українського народу, значна частина якої протягом багатьох років замовчувалась та залишалась недостатньо вивченою на науковому рівні.

Все це відбувається на тлі переорієнтації суспільства, що, безумовно, впливає на розвиток творчої особистості, її можливостей та якостей.

Аналіз останніх наукових публікацій доводить, що останніми роками з'явилося багато досліджень, присвячених педагогічній спадщині Ушинського. Автори цих праць відзначають значний вплив його ідей на розвиток освіти та виховання як України, так і за її межами. Так, українська дослідниця Н. Калита присвятила свою наукову діяльність вивченню педагогічної спадщини Костянтина Ушинського. Її роботи ґрунтовно аналізують методологічні засади виховного ідеалу, розробленого видатним педагогом. Також авторка дослідила та окреслила ключові принципи, на яких ґрунтується виховний ідеал Ушинського. До них належать гуманізм, природо відповідність, культуро відповідність, органічний зв'язок теорії та практики, наступність та єдність виховних впливів. Вона підкреслює особливе ставлення Ушинського до етнокультурного компоненту у змісті виховного ідеалу особистості. Педагог був глибоко переконаний, що виховання має ґрунтуватися на національних традиціях та цінностях, адже це сприяє формуванню національної самосвідомості та духовності [2].

Метою тез є дослідження культурних аспектів педагогічних ідей К. Д. Ушинського на формування сучасної культури особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Народ за словами К. Д. Ушинського, є джерелом усіх багатств матеріальної і духовної культури, а тому треба вивчати багато різних наук. Люди – це джерело багатства матеріальної і духовної культури, а також творці багатства культури. Вивчаючи історію, географію, економіку, мову, літературу, мистецтво та інші науки, ми пізнаємо душу народу. Народна творчість – це джерело його культури та духовності. Поезія, пісні, музика, образотворче мистецтво та інші прояви народної творчості дають нам уявлення про світогляд, цінності та традиції народу. Мова – це одна з найважливіших ознак народності. Вона є найкращим виразником духовної культури кожного народу.

У своїй статті «Рідне слово» педагог надзвичайно яскраво та натхненно відтворив значення рідної мови для людини: «Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук, небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори, долини, її ліси й ріки, її бурі і грози – весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворой батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів. Проте в світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається не тільки природа рідної країни, але й уся історія духовного життя народу. Покоління народу проходять одне за одним, але результати життя кожного покоління залишаються в мові – в спадщину потомкам. У скарбницю рідного слова складає одне покоління за другим плоди глибоких сердечних рухів, плоди історичних подій, вірування, погляди, сліди пережитого горя і пережитої радості, – одним словом, весь слід свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові. Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, але є якраз саме це життя. Коли зникає народна мова – народу нема більше» [3].

У студентські роки К.Д. Ушинський серйозно цікавився літературою, театром, мріяв про поширення грамотності серед народу. Він прагнув самостійно розібратися в тих суперечках, які велися серед передових людей серед яких він жив, про шляхи історичного розвитку країни, де він перебував на той час, про народності вітчизняної культури. У своїх працях педагог підкреслює думку німецького філософа Ф. Бенекє про те, що основою будь-якої культури та її успіхів є засвоєння людиною з раннього дитинства безлічі асоціативних зв'язків. Ці зв'язки формуються не лише в процесі виховання, але й протягом тисячоліть всіма народами Землі. Засвоюючи їх, людина успадковує розумовий, естетичний та моральний досвід мільйонів людей, а також використовує для свого розвитку плоди праці найвидатніших геніїв людства [2].

Іншими словами, культура та її розквіт можливі лише за умови передачі знань, досвіду та цінностей від покоління до покоління. Цей процес починається з раннього дитинства, коли дитина вчиться асоціювати різні явища та поняття. Завдяки цьому людина стає спадкоємцем багатой культурної спадщини людства. Ця спадщина дає людині можливість для розвитку та самовдосконалення.

Дослідження культурного аспекту діяльності Ушинського має важливе значення для:

1. Розвитку сучасної педагогіки: його ідеї можуть бути використані для розробки нових програм та методик виховання.
2. Формування національної свідомості: педагогіка Ушинського сприяє вихованню поваги до рідної мови та культури.
3. Підвищення рівня освіти: його праці містять цінні поради щодо викладання та навчання.

Національне виховання – це передача молодому поколінню багатства культури, традицій та світогляду нашого народу. Це формує особистість з національною самосвідомістю, високими моральними якостями, а також розвиває таланти та здібності. Важливо, щоб дитина з раннього віку була залучена до української культури та історії, про це говорять багатослівно аналіз останніх наукових публікацій багатьох зацікавлених у постаті К. Д. Ушинського науковців вітчизняних та іноземних. Як головна мета – це допомога індивіду розкрити свої природні схильності, відчувти зв'язок зі своїм народом та стати повноцінною особистістю.

Висновки. На жаль, сучасна етнокультурна ситуація в Україні не сприяє повноцінному духовному та інтелектуальному відродженню нації. Нам потрібно докласти більше зусиль та бажання, щоб діти були здатні жити та творити в складних умовах ХХІ століття; могли знаходитися під формуючим впливом україномовного середовища та використовувати свої можливості для розвитку всебічно обдарованої та культурної особистості. Глибоке вивчення та переосмислення спадщини К.Д. Ушинського у контексті сучасних викликів є надзвичайно важливим завданням. Це допоможе розробити нові, ефективні методи виховання та навчання, зберегти та розвивати українську педагогічну традицію, а також сформувати нове покоління свідомих, освічених та патріотичних українців.

Надзвичайно важливим є один із висновків педагога: засобами формування світогляду дитини є такі естетичні фактори, як рідна мова, культурно-історичні традиції, адже у них народна мудрість концентрується в образно-емоційних узагальненнях, забезпечуючи вплив на особистість дитини.

У підсумку, зазначимо наступне - дослідження показало, що педагогіка Ушинського має глибокий зв'язок з сучасною культурою особистості. Його ідеї про гуманістичне виховання, значення рідної мови та культури, а також про розвиток самостійного мислення та творчості дитини є актуальними і в ХХІ столітті. Педагогіка К. Д. Ушинського – це не просто історична спадщина, а й цінний ресурс для сучасного виховання. Його ідеї допоможуть у формуванні особистості, яка буде здатною жити та творити в складних умовах ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Історико-педагогічний альманах. Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В. В. Павленко. Житомир: ФО-П Левковець Н. М., 2015. Випуск 3. 226 с.
2. Калита Н.І. Виховний ідеал як педагогічна проблема. Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя початкових класів: матеріали міжнар. науково-практичн. конф., присв. 30-річчю педагогічного факультету / упор. Г. Філь, Л. Стахов. Дрогобич: Просвіт, 2009. С. 79-83.
3. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 43-103.

Шпеко Анна Андріївна,

*аспірантка кафедри дошкільної та
початкової освіти*

*Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

E-mail: annashpeko16@gmail.com

Науковий керівник

Стрілець Світлана Іванівна,

*д. пед. наук, професорка кафедри
дошкільної та початкової освіти*

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

САМОСВІДОМІСТЬ ЯК НАВИЧКА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ СПАДЩИНИ К. Д. УШИНСЬКОГО

У дослідженні розглянуто позицію К. Д. Ушинського до розуміння такої навички соціально-емоційного навчання як самосвідомість, що є важливою здатністю у розвитку особистості. Розкриті погляди педагога, які є цінними для Нової української школи. Запропоновані підходи до використання сучасних засобів розвитку самосвідомості учнів початкових класів, зокрема цифрових технологій.

Ключові слова: самосвідомість, соціально-емоційне навчання, К. Д. Ушинський, молодші школярі.

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство характеризується швидким розвитком, зумовленим цифровою трансформацією всіх сфер діяльності, що потребує від громадян адаптації до нових умов, набуття не лише знань, а й соціально-емоційних навичок, вмінь самостійно аналізувати, критично мислити та вирішувати проблеми. У такому контексті розвиток самосвідомості особистості є важливим. Адже усвідомлення себе допомагає людині краще аналізувати свої дії та взаємодію з іншими, розуміти цілі життя та приймати обґрунтовані рішення, що є необхідним для досягнення життєвого успіху й вироблення гармонійних відносин з навколишнім світом.

Сучасна шкільна освіта відзначається втіленням трансформаційних ідей і підходів до організації освітніх процесу й простору. Вона, водночас, інтегрує нововведення з творчими педагогічними надбаннями педагогів-класиків. Наприклад, наразі чимало науковців (С. Алексєєва, А. Бальоха, Ю. Бондар, О. Венгловська, Л. Гриневич, С. Шевченко) репрезентують погляди К. Д. Ушинського у світлі НУШ та підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз останніх наукових публікацій. Особливості формування та розвитку самосвідомості учнів початкових класів розглянуто О. Гончарук, Л. Зарею, Р. Павелковим. Роль самосвідомості як складову становлення педагога було досліджено у працях М. Бастуна, Т. Білан, І. Любар та Р. Любар, О. Стахової.

Мета дослідження – схарактеризувати самосвідомість як навичку соціально-емоційного навчання (далі – СЕН) у контексті психолого-педагогічної спадщини К. Д. Ушинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до положень міжнародної освітньої спільноти CASEL, що досліджує та впроваджує в освіту соціальне та емоційне навчання, самосвідомість є однією з п'яти ключових навичок СЕН, розвиток якої є важливим для різних вікових груп, включно з учнями початкових класів. Ця навичка допомагає краще розуміти себе, власні емоції, прагнення, думки та цінності, можливості та обмеження, а відтак сприяє розвитку вмінь управляти своєю поведінкою та взаємодіяти з іншими людьми [4].

У дослідженні важливо здійснити ретроспективний аналіз психолого-педагогічних напрацювань К. Д. Ушинського та виокремити актуальні ідеї для сучасної освіти.

Зазначимо, що в своїх доробках видатний педагог ділився педагогічними рекомендаціями, розглядав питання психології дитинства та виховання у контексті розвитку особистості, звертав увагу на важливість розуміння психологічних особливостей дитини. Хоча він і не писав про СЕН у сучасному розумінні, його твори містять ідеї та роздуми, які можна співвідносити з емоційно-почуттєвою сферою дитини. Зокрема, в праці «Дитячий світ» він зазначав, що під час вивчення теми «Людина» школярі дізнаються про душевні внутрішні почуття [3, с. 331].

Як відомо, за К.Д. Ушинським, початок отрочтва припадає на сім років розвитку дитини та має поєднуватись з правильним навчанням, що пов'язано з розвитком самосвідомості [3, с. 393]. Самосвідомість він уважав головною рисою, яка відрізняє людей від інших істот. Це здатність до самоспостереження за своїми духовними процесами такими як дар слова, свобода волі, моральність, можливість самовдосконалення та прогресу [3, с. 41]. Крім цього, самосвідомість є здатністю утворювати поняття про почуття, бажання, спрямовувати думку на себе, спостерігати почуття, бажати й думати про власне бажання; «коренем свободи вибору, мови, психології, філософії, логіки, граматики, естетики» [3, с. 42–43]. Педагог наголошував, що «розум – плід самосвідомості», а її результат – свобода волі – «виключна властивість людини, її духовна особливість» [3, с. 41, 84].

Сучасні науковці, так як і К.Д. Ушинський переконані, що самосвідомість доцільно починати розвивати в молодшому шкільному віці. Так, у статті Л. Зарі підкреслено, що сенситивний період формування самосвідомості співпадає з часом, коли учні вперше починають замислюватися над життєвою сутністю, самовизначаються, узгоджують власні вчинки та думки з суспільними догмами і при цьому розуміють, до яких наслідків вони можуть призвести [1, с. 155].

У спадщині К.Д. Ушинського доцільно виокремити ідеї, які не втратили цінність в наш час та безпосередньо стосуються СЕН. Наприклад, педагог уважав, що взаємодія між учителем та учнями має бути дружньою, подібно до сімейної, шкільна обстановка – радісною, серйозні заняття – цікавими, а клас – активним з напруженою увагою. Запорукою тілесної, душевної бадьорості й веселості мають бути різноманітні види діяльності протягом уроку [2, с. 303, 7, 307, 394]. Крім цього, він виокремлював час для розвантажувальних хвилин, використовуючи педагогічні засоби «освіження та гармонізації класу». До них відносилися: хоролий спів, промовляння віршів чи прислів'їв, розповіді анекдотів та жартівливих оповідань, що підкріплювалися жвавими бесідами, малювання – корисна пристрасть і найприємніший відпочинок [2, с. 403, 267]. До того ж, К. Ушинський акцентував на поданні «здорової душевної поживи для органічного розвитку», що відбувається в конкретний часовий період [2, с. 392]. Батько педагогіки стверджував, що потрібно готувати дітей до життя, формувати вміння бачити предмет з усіх боків і серед тих відносин, в який він поставлений, тобто сприяти розвитку життєво необхідних навичок [2, с. 406].

Звертаємо увагу на те, що молодшим школярам варто допомагати розвивати самосвідомість шляхом постановки запитань про їхні почуття, думки та вчинки, заохочення до ведення щоденника власних роздумів, а також самооцінювання – необхідної складової формування оцінювання та рефлексії. Важливо надавати можливості для систематичного самоаналізу, під час якого діти визначатимуть сильні сторони та зони розвитку з обґрунтуванням цілей, демонструватимуть цілеспрямованість. Корисним у цьому, окрім усних методів чи запитань на роздаткових матеріалах, є використання сучасних цифрових сервісів, як-от: Mentimeter, Padlet, Scrumblr.

На сайтах Lexica, Copilot, PixVerse, Pika, де штучний інтелект генерує зображення або декількасекундне відео, доцільним буде виконання діяльностей: описати себе (свій прототип) у полі запиту для генерування; запустити запит на генерування зображення; порівняти згенерований результат зі справжнім «Я». Цікавого елементу додасть проведення гри, за правилами якої учні класу будуть вгадувати, чий прототип на малюнку.

Пізнавальним є використання онлайн ресурсу на основі ШІ «Silk – Interactive Generative Art», можливості якого дозволяють малювати за крапками зображення, наприклад, внутрішнього світу. Також сайт «Donothingfor2minutes», який дозволяє протягом двох хвилин не виконувати завдання, а передбачає відпочинок та звернення уваги на власних думках, почуттях. Робота з цими онлайн інструментами є корисною для релаксації та для виділення часу на краще пізнання себе. Вона зосереджує увагу на конкретному об'єкті чи відчутті, допомагає спостерігати за внутрішнім станом без суджень, отримати уявлення про власні мисленнєві та поведінкові моделі, що сприяє розвитку зосередженості та самоусвідомлення. А з іншого боку, це здатність зупинитися і зрозуміти свої помилки як можливість для вдосконалення.

Студенти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка мають змогу попрактикуватися використовувати згадані вище ресурси у процесі лекційних занять з дисциплін «Методика навчання математичної освітньої галузі», «Педагогічна інноватика в початковій школі», «Педагогічна інноватика в дошкільній освіті». Позитивним моментом є те, що це зацікавлює здобувачів освіти та мотивує використовувати цифрові технології в освітньому процесі ЗЗСО.

Отже, чимало ідей К.Д. Ушинського суголосні з сьогоденням, адже він наголошував на тому, щоб діти бачили сенс і користь у своїх заняттях, щоб відчували радість і задоволення від навчання та були готовими до життєвих викликів. Зважаючи на часові вимоги, цифрові технології допомагають актуалізувати погляди педагога.

Висновки. Отже, самосвідомість є джерелом соціального та емоційного зростання особистості, що допомагає зберігати власну ідентичність в умовах глобалізації і розмаїття культурних впливів. Тому у процесі розвитку самосвідомості учнів початкових класів невід'ємним є створення сприятливої атмосфери в класі, де дитина відчуватиме себе комфортно і матиме підтримку. Також важливо постійно стимулювати дітей до самовдосконалення, віри у власні сили, підкреслювати їхні досягнення та позитивні якості, виховувати у них повагу до себе та інших.

Перспективи вбачаємо у висвітленні рекомендацій щодо вивчення дитячої літератури К. Д. Ушинського в сучасній освіті засобами цифрових технологій, а також у розробці методичних порад, спрямованих на розвиток соціально-емоційних навичок здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Заря Л.О. Сутність самосвідомості молодших школярів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2019. Вип. 27. С. 155–160.
2. Ушинський К.Д. Твори: в 6-ти т. Київ : Рад. школа, 1954. Т. 2. 559 с.
3. Ушинський К.Д. Твори: в 6-ти т. Київ : Рад. школа, 1955. Т. 6. 616 с.
4. CASEL. What Is the CASEL Framework? URL: <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/#self-awareness> (дата звернення: 20.03.2024).

НАПРЯМ 3

ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

*Аврамець Анна Володимирівна,
здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: avrametsann02@gmail.com*

*Науковий керівник
Стрілецька Наталія Михайлівна,
к.пед.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проаналізовано науково-педагогічні погляди на проблему розвитку мотивації до навчання у молодших школярів. Розкрито сутність поняття «мотивація навчання» як одного із засобів, який використовується педагогом для спонукання учнів до навчання. Визначено умови формування мотивації навчання. Надані рекомендації щодо способів стимулювання у школярів мотивації навчання.

***Ключові слова:** мотивація, педагогічна проблема, наукові погляди, виховання, процес навчання.*

Постановка проблеми. Одним із завдань Нової української початкової школи є закладення основ формування особистості, вмотивованої до навчання та наділеної вмінням критичного мислення. Досягнення високого рівня мотивації молодших школярів впливає як на їх позитивне ставлення до навчання, так і на успішне опанування предметними та ключовими компетентностями, розвиток здібностей та талантів.

Актуальність дослідження психолого-педагогічних аспектів розвитку мотивації навчання молодших школярів обумовлена пошуком та використанням сучасними педагогами нових підходів, які б спонукали до навчання та підвищували якість знань дитини молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Різні аспекти проблеми мотивації навчання у закладі загальної середньої освіти досліджували такі вчені, як: Ю. Бабанський, Н. Данилов, І. Лернер, В. Онищук, І. Підласий, О. Савченко, Г. Щукіна та ін. (у їх працях представлено педагогічний аналіз проблеми мотивації школярів);

Л. Божович, Є. Ільїн, А. Маркова, А. Маслоу, Р. Немов, С. Рубінштейн, П. Якобсон та ін. (дослідження спрямовані на обґрунтування психологічної складової мотивації учіння); М. Алексєєва, Н. Варченко, Н. Данилов, С. Дрозденко, Л. Занков, Г. Щукіна, П. Якобсон та ін. (здійснено дослідження мотивації молодших школярів до навчального процесу, розглянуті структурні характеристики мотивів, психолого-педагогічні умови та шляхи цілеспрямованого формування вмотивованості молодших школярів до навчання).

Мета – на основі наукових джерел визначити та проаналізувати психолого-педагогічні аспекти розвитку мотивації навчання у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація навчання – є одним із засобів, який використовується педагогом для спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти. Вона залежить від рівня сформованості мотивації учіння школярів. Цей аспект діяльності фахівців у закладах освіти є надзвичайно важливим сьогодні і водночас не достатньо дослідженим, адже проблема мотивації молодших школярів вивчається як у галузі педагогіки, так і у галузі психології. З погляду психології дитина молодшого шкільного віку має несформовану психіку, тому підтримавши та направивши її у потрібне русло, (іншими словами – правильно мотивувавши), можна досягти високих результатів не лише у навчанні, а й в усвідомленні буття та життя людини в цілому. Проблеми ж педагогіки пов'язані із пошуком багатьма педагогами методів і засобів мотивації учнів до отримання знань.

Відомо, що навчальна мотивація є освітнім феноменом, який формують ряд специфічних факторів: перш за усе, навчальну мотивацію визначає сама освітня система, освітній заклад, який провадить навчальну діяльність; наступний фактор – організація освітнього процесу; немало важливим є індивідуальні особливості дитини, такі як: вік, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, взаємодія з іншими учнями; суб'єктні особливості педагога, що визначаються системою відносини його до учня, до справи; специфіка навчального предмета [1, с. 18-24].

Дослідженню сутності поняття «мотивація» приділяли увагу різні науковці, зокрема І. Зязюн мотивацію визначає як «поштовх до активності організму і його цілеспрямованості». Широке розуміння поняття «мотивація» визначається і досліджується усіма сферами психології через дослідження причин і механізмів поведінки людей [2, с. 8]. Цікавою є думка С. Канюка, за якою мотивація визначається «процесами, засобами і методами спонукання учнів до активної пізнавальної діяльності та продуктивного засвоєння змісту освіти» [5, с. 238].

Розглядаючи мотивацію молодших школярів як педагогічну та психологічну проблему, маємо звернутись до досліджень сучасних зарубіжних фахівців у галузі психології: Д. Лубанса, Л. Перальта, Р. Розенкранца. Вони дотримуються практично одного спільного погляду на мотивацію, а саме. вказують на мотивацію не як на наслідок тільки таких індивідуальних характеристик як особливості, потреби, інтереси або цілі, чи тільки таких ситуаційних факторів як стиль діяльності педагога. До засобів мотивування висувається ціла низка загальних вимог, а саме: бути наочними, лаконічними, дозованими та доказовими; орієнтуватись на рівень розвитку учнів; враховувати їх інтереси й певні вікові особливості [8].

На переконання Д. Колесника, мотивація є усвідомленою причиною активності, в основі якої лежить потреба, що визначається потребою людини в тому, чого їй не вистачає. Якраз ця потреба і є першопричиною активності людини. Особистість, відчуючи потребу, переживає напругу, яка у свою чергу проявляється у формі пошукової активності, у ході якої відбувається зустріч потреби з її предметом. Завдяки потребі відбувається пошук можливостей, які сприяють її задоволенню. Реалізація будь-якої потреби можлива лише в процесі певної діяльності, кінцевий результат якої – реалізація потреб, тобто досягнення мети. Потреба часто буває прихованою метою [4, с. 200].

Маємо за доцільне навести наукові здобутки І. Чорней, яка виявила наявність умов формування мотивації до навчання. Учена запропонувала поділ умов мотивації до навчання на ті, що пов'язані з організацією освітнього процесу в початковій школі, та ті, що спрямовані на особистісний розвиток кожної дитини. До першої групи віднесено

умови, пов'язані з: активізацією діяльності дітей шляхом використання інноваційних технологій навчання; збагаченням змісту освітнього процесу цікавим матеріалом; використанням об'єктивного ставлення учителя до результатів молодшого школяра; формуванням допитливості молодшого школяра і пізнавального інтересу; створенням умов, які сприятимуть вирішенню учнями проблемних ситуацій й подолання труднощів, які виникають під час навчання; створенням ситуації успіху молодшого школяра, яка є передумовою його успіху. До другої групи умов, за яких можливе формування повноцінної мотивації до навчання молодших школярів входять такі, що пов'язані з: утвердженням гуманного ставлення до усіх учнів, розкриттям особистості у дитині; задоволенням потреб в спілкуванні з вчителем й однокласниками під час навчання; формуванням тісного взаємозв'язку вчителя із молодшими школярами; формуванням адекватної самооцінки молодшим школярем власних можливостей; утвердженням прагнення молодшого школяра до саморозвитку й самовдосконалення; вихованням відповідального ставлення молодшого школяра до навчальної праці, формування почуття обов'язку [7, с. 166].

Дослідження мотиваційної сфери молодших школярів засвідчують, що наявність зацікавленості й певного інтересу до навчання можуть бути викликані рольовими іграми, основними завданнями яких є навчання дитини креативно мислити, сприймати критику й аналізувати помилки, формування творчого підходу до засвоєння нового матеріалу та створення умов для всебічного розвитку кожного учня. Вивчення мотивації школяра пов'язано з виявленням стану його пізнавальної й мотиваційної сфери (прагнення вчитися, мотиви), вольової та емоційної сфери (мети під час навчання, переживання у процесі вивчення). Як бачимо, до кожного учня необхідно мати обґрунтований план формування його мотивації.

Навчання у початковій школі є дуже важливим етапом, адже саме в цей період з'являються фундаментальні передумови та механізми опанування різноманітних видів людської діяльності, що є цінним у психічному становленні людини. Учитель, вивчаючи особливості розвитку молодшого школяра, його темперамент, характер, повинен використовувати різноманітні методи і засоби впливу на учня, формуючи найкращі якості особистості та сприяючи його всебічному розвитку [6, с. 148-152].

Значний внесок у розвиток педагогічної науки зробив свого часу К. Ушинський (1824-1871), який справедливо вважається одним із найвидатніших дидактиків, творцем теорії навчання у закладі загальної середньої освіти, педагогом світового масштабу. На його переконання, урок виступає головною ланкою освітнього процесу, побудованою у відповідності до поставленої мети і завдань. Цінною вимогою К. Ушинського до педагогів став наратив: «учити учнів вчитися», що передбачало також і формування в учнів мотивації до навчання. Важливе місце у своїй педагогічній системі вченим було відведено особі вчителя, який, забезпечуючи учнів знаннями, повинен використовувати розвивальне навчання. З погляду сучасності можна стверджувати, що К. Ушинським уже у той час пропонувалися інтерактивні методи навчання, які у свою чергу слугували мотиваційним аспектом для молодшого школяра, а саме відкритий ним метод пояснювального читання, а також активне використання природи. Значне місце в дидактиці педагога посідають принципи наочності, систематичності, послідовності, свідомості і посильності навчання, зв'язку з життям, зв'язку теорії з практикою, керівної ролі вчителя в навчанні [3, с. 423].

Висновки. На основі аналізу психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та власного досвіду, можемо стверджувати, що розвитку мотивації навчання молодших школярів сприяють наступні підходи: проведення цікавих уроків; пояснення учням практичного застосування отриманих знань; навчання дітей постановці конкретних цілей та спонукання до досягнення успіхів; визнання успіхів учнів та висловлення похвали; використання різних стилів навчання; розвиток самостійності учнів у виконання завдань; проведення цікавих позакласних заходів; створення позитивної атмосфери в класі. Загальний підхід полягає в тому, щоб створити розвивальне середовище, де учні відчувають інтерес, самостійність і успіх, що буде впливати на стійкість мотивації та бажання вчитися.

Список використаних джерел

1. Гословська І. Г. Формування позитивної мотивації навчання в молодших школярів на уроках математики. *Наука і освіта*. 2000. № 6. С. 18-24.
2. Колесник Д. В. Формування у молодших школярів мотивації до навчальної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. С. 200-204.
3. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. 670 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Вища школа. 2004. 422 с.
5. Канюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. С. 238-248.
6. Ткаченко Л. Психолого-педагогічні особливості учнів молодших класів у процесі навчальної діяльності. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 67. С. 148-152.
7. Чорней І. Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4 (80). С. 165-168.
8. Rosenkranz R., Lubans D., Peralta L. A cluster-randomized controlled trial of strategies to increase adolescents' physical activity and motivation during physical education lessons: the Motivating Active Learning in Physical Education (MALP) trial. *BMC Public Health* volume 12, Article number: 834. 2018. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23025261/> (дата звернення: 15.03.2024).

Білоус Марія Михайлівна,

*здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: saxxxxar@gmail.com*

науковий керівник

*Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.н., професорка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РУХАНОК У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ М. ЧЕРНІГОВА В РАМКАХ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДНЯ СПОРТУ»

У тезах зазначено роль рухової активності на учасників освітнього процесу у закладах освіти у рамках «Європейського дня спорту 2023» за активної участі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка з кампанією BE_ACTIVE_DAY. Розглянуто внесок рухової активності для учнів молодшого шкільного віку. Зокрема, руханок у формуванні знань про здоровий спосіб життя, руховий розвиток та подоланні проблем за допомогою активних рухів. Запропоновано шляхи щодо популяризації та залучення учнів до рухової активності.

***Ключові слова:** рухова активність; учні початкових класів; руханка; заклад початкової освіти; освітній процес.*

Постановка проблеми. Рух – основний прояв життя і в той же час засіб гармонійного розвитку особистості. Рухова активність є обов'язковим і визначальним чинником, що обумовлює розгортання структурно-функціональної генетичної програми організму в процесі індивідуального вікового розвитку. Як зазначав відомий

педагог К. Ушинський «найкорисніше було б для здоров'я людини, якщо б фізична і розумова праця поєднувались в її діяльності» [6].

Формування фізичного та ментального здоров'я на прикладі руханок до «Європейського дня спорту» у формуванні рухових якостей та подоланні стресу за рахунок руханок у школі є необхідним і важливим для дітей, особливо для учнів молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Значну увагу питанню рухової активності молоді приділяли у своїх працях Е. Вільчковський, О. Богинич, Т. Круцевич, Б. Москаленко, Ю. Носко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Однак вважаємо, що ця проблема на сучасному етапі залишається актуальною і недостатньо вивченою.

Мета дослідження – проаналізувати особливості проведення руханок у початковій школі, популяризувати здоровий спосіб життя та долучити учасників освітнього процесу до рухової активності та дбати про своє здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Руханки – це рухливі вправи. Зазвичай вони відбуваються під сучасну музику. Це можуть бути рухи, танці, стрибки та інші активності. У короткостроковій перспективі вони допомагають дитині отримати необхідну енергію та гарний настрій. Дитину привчають до здорового способу життя, що може безпосередньо впливати на його якість та тривалість [1].

Користь руханок для дітей:

- Покращення фізичного здоров'я. Під час руханки в учнів покращується робота м'язів. Ранкові руханки здатні насичувати мозок киснем і сприяти покращеному кровообігу. Діти після руханки стають бадьорі та веселі.

- Позитивний вплив на психологічне здоров'я. Під час нашої руханки звучала бадьора та весела музика, яка впливає на зниження стресу.

- Розвиток моторики. Діти, під час руханки, учні вдосконалюють свої рухові навички, зокрема, моторику та координацію рухів.

- Залучення до занять з танців. Наша руханка була з танцювальними і бадьорими рухами, тому більшість дітей спробували себе в танцях. І можливо комусь сподобається і вони пов'яжуть своє життя з танцями.

- Поліпшення пам'яті та уваги. Руханки для дітей, сприяють покращенню пам'яті та концентрації уваги.

- Можливість відволіктись від напруження. Діти, після початку повномасштабної війни в стресі. Постійні тривоги, погані новини тощо, тому руханка дає позитивні емоції та відволіктись від стресу.

К. Ушинський [6] зазначав, що важливою умовою, яка підвищує роботу пам'яті, є здоровий стан нервів, для чого їй потрібні фізичні вправи. Руханки використовуються під час різних заходів. Це можуть бути спортивні, волонтерські заходи та флешмоби для великої кількості дітей. Учасники руханки повторюють однакові рухи за організатором або організаторами без початкового заучування. На просторах інтернету існує багато руханок різного характеру. Повчального змісту, розвитку патріотичних якостей, вивчення іноземних мов.

Також, руханки можна використовувати не тільки на уроках фізичної культури, а й під час інших (англійської, математики, ЯДС, української мови, позакласні уроки). Під час повітряних тривог у бомбосховища, було б доречно, проводити руханки патріотичного характеру і знизити стрес в учнів.

Завдання руханок під час уроків: повернути втомленій дитині працездатність, увагу; зняти м'язове і розумове напруження; попередити порушення постави.

Бувають різні види руханок:

- комплекси фізичних вправ (передбачають вправи для м'язів рук, спини, ніг, які здатні зняти статичне напруження, активізувати дихання, посилити кровообіг (усунути застійні явища);

- імітаційні (віршовані);

- ігрові (стимулюють пізнавальну діяльність молодших школярів) [2].

Щороку наприкінці вересня відбувається «Європейський день спорту» Заходи організовані ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» спільно з Комітетом з фізичного виховання та спорту МОН у межах реалізації проєкту «Будь активним заради миру!»[3].

За ініціативи професорки кафедри дошкільної і початкової освіти Юлії Носко ми організували та провели цікаві руханки в «Європейського дня спорту» СЗОШ № 2 та ЗНЗ № 14. Під драйвову музику діти повторювали рухові вправи, які були спрямовані на ментальне здоров'я, координацію рухів, концентрацію уваги та підняття настрою.

Після руханки діти отримали позитивні емоції. Під час уроків учні втомлені, особливо якщо це вже третій урок, а після руханки учні отримують дозу гарного настрою та заряд бадьорості.

У нашому Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка другий рік поспіль проводяться фітнес дні до BE_ACTIVE_DAY. Кампанія BE_ACTIVE DAY спрямована на активізацію населення Європи та на вирішення проблеми відсутності фізичної активності через основний заклик.

Драйвовий марафон різних видів фітнесу провели завідувачка кафедри фізичного виховання та хореографії Тетяна Жлобо, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти Юлія Носко та кваліфіковані фітнес тренери міста. Калейдоскоп бадьорості, фізичної активності, посмішок та цікавості наповнював спортивну залу впродовж дня. Студенти опановують різні види фітнесу такі як: Зумба , Kangoo Jumps Степ-аеробіка, Черлідінг , стрейчинг [5].

Висновки. Дослідивши та проаналізувавши особливості проведення руханок, різних видів рухових активностей як зі школярами, так і з молоддю можна запропонувати наступні заходи щодо популяризації та залучення молоді до рухової активності:

- Брати участь різних заходах, які пропонують різні організації.
- Використовувати руханки на уроках.
- Розробляти дні спорту у класах.

Також, важливо зазначити, що руханка формує не тільки фізичні якості, а розвиток уваги, координації, запам'ятовування, позбавлення стресу. Доречно на уроках приділяти увагу руханкам, щоб учні та учениці могли відпочити і стати активними учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Дубогай О. Навчання в русі здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. Київ: Шк. світ. 2005. 112 с.
2. Фізкультхвилинки на уроках у початкових класах. URL: <http://uchika.in.ua/fizkulethvilinki-na-urokah-u-pochatkovih-klasah.html>
3. 20-30 вересня в Україні відбудеться європейський марафон фізкультурно-оздоровчих подій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/20-30-veresnya-v-ukrayini-vidbudetsya-yeuropejskij-marafon-fizkulturno-ozdorovchih-podij>
4. Носко Ю. М. Ефективність використання руханок у процесі навчання учнів закладів початкової освіти. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2.1/28.pdf>
5. BE_ACTIVE_DAY NUCHK 2023. URL: <http://surl.li/sanez>
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1949. 465 с.

Вольнова Ірина Григорівна,

здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету «Чернігівській
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ira.tana.volnova@gmail.com

Науковий керівник

Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.н., професорка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У тезах розглянуто сутність поняття «емоційний інтелект», досліджені складові емоційного інтелекту, а саме: гностичний (раціональний) емоційний (афективний), конативний та комунікативний емоційний інтелект; висвітлено особливості розвитку емоційного інтелекту в учнів початкових класів.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоції, емпатія, розвиток емоційного інтелекту.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому контексті розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів стає ключовим аспектом їхнього загального розвитку та успішності. Це дослідження спрямоване на вивчення важливості та методів розвитку емоційного інтелекту в цьому віковому періоді.

В освітній реформі «Нова українська школа» [4] суттєва увага приділяється розвитку м'яких навичок (soft skills) школярів – соціальних і комунікативних компетентностей. Навчити учнів будувати ефективні відносини з іншими та розуміти власні емоції є одним із пріоритетів нової української школи, оскільки коефіцієнт інтелекту IQ (intelligence quotient) тепер не вважається єдиним показником, який визначає життєвий успіх. Будь-які здобутки навряд чи можливі при низькому рівні емоційного інтелекту – EQ (emotional quotient) [3].

Аналіз останніх наукових публікацій. Питанням розвитку емоційного інтелекту займалися такі вітчизняні науковці, як Л. Божович, В. Єрмаков, М. Манойлова, А. Мітлош, А. Петровська, В. Сухомлинський [2].

Мета дослідження – визначення сутності поняття «емоційний інтелект», його складових та розвитку емоційного інтелекту в учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще з народження в дитини виникають різні емоції, які вона ще не вміє контролювати та розпізнавати. Щоб навчитись контролювати та розпізнавати емоції та почуття, людина має виховати в собі емоційний інтелект.

Емоції – це психічні стани і процеси в організмі людини, які відповідають на зовнішні або внутрішні подразники певними реакціями. Щоб навчитись керувати своїми емоціями та розуміти емоції інших, необхідно розвивати емоційний інтелект. Емоційний інтелект – це здатність людини розуміти і керувати емоціями, які вона відчуває сама і тих, хто поруч [2].

Визначення суті та структури емоційного інтелекту, вивчення чинників і розробка технології формування даної здатності відображено у розмаїтті психолого-педагогічних досліджень сучасних науковців.

Сутність поняття «емоційний інтелект» сучасними науковцями визначається як: здатність відстежувати власні та чужі почуття й емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для направлення мислення і дій; здатність особистості сприймати,

розуміти, контролювати, управляти і використовувати власні емоції та емоції інших людей, що дозволяє їй приймати рішення та управляти різноманітними життєвими ситуаціями; здатність розуміти ставлення особистості, репрезентовані в емоціях, і управляти емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу [1].

У структурі емоційного інтелекту найчастіше основними компонентами виділяють здатність до розуміння емоцій і здатність до управління емоціями. Розвиток здатності до розуміння емоцій є першим кроком розвитку емоційного інтелекту. У своїх дослідженнях Д. Люсін [3] визначає здатність до розуміння емоцій як здатність розпізнати емоцію, тобто встановити факт наявності емоційного переживання у себе або іншої людини; ідентифікувати емоцію, тобто встановити, яку саме емоцію переживає вона сама або інша людина і знайти для неї словесне вираження; розуміти причини, що викликали цю емоцію, і наслідки, до яких вона призведе.

Інструментами які пропонує Нова українська школа [4] для розвитку емоційного інтелекту є: «ранкове коло», використання вправ та ігор на взаємодію, дискусійні завдання, перегляд відео, кіно, мультфільмів, обговорення художніх і мистецьких творів, прослуховування музики.

Розвивати емоційний інтелект в учнів початкової школи можна залучаючи учнів до музичного мистецтва під час уроків українського читання, учитель сприяє не лише кращому запам'ятовуванню навчальної інформації, а й розкриттю власного потенціалу почуттів та емоцій. Прочитавши твір або продекламувавши вірш, учні аналізують дії героїв, прогнуть відтворити їх настрій та переживання. Читання казок, які можуть перетворити у розігрування по ролях, дозволяють учням «пережити» почуття та емоції певного персонажа, усвідомлюючи власне ставлення до них. На уроках «Мистецтво» учні вчать слухати музику, а слухаючи, «фантазувати» фарбами ті образи і емоції, які викликає музика. В. Петрушин [3] у своїх дослідженнях зазначав, що поєднання музики і поезії мають вагомий вплив на особистість. На таких уроках закладається підґрунтя розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.

Розробники концепції емоційного інтелекту, описуючи особистість, у якій розвинений даний інтелект, зазначають, що їй притаманні такі п'ять основних здібностей: розуміння власних емоцій (розуміння витоків даних переживань, їх характеру, сили, вміння управляти емоціями, контролювати їх прояви); регулювання емоцій (здатність до самозаспокоєння, відновлення рівноваги, зниження внутрішнього суму та переживань тощо); здатність мотивувати себе до діяльності (спрямовування власних емоцій на досягнення мети, на нову діяльність, здійснення самоконтролю тощо); розуміння емоцій інших людей (здатність до емпатії); здатність підтримувати гарні відносини з іншими людьми (здатності справлятися з емоціями, які виникають у спілкуванні з іншими).

На підставі аналізу концепцій емоційного інтелекту можна виділити такі його структурні компоненти: гностичний (раціональний); емоційний (афективний); конативний; комунікативний.

Гностичний (Раціональний): цей аспект охоплює здатність розпізнавати та розуміти власні та чужі емоції. Включає у себе вміння надавати етикетки емоціям, розуміти їх походження та вплив на поведінку.

Емоційний (Афективний): цей аспект відображає здатність ефективно виражати свої власні емоції та реагувати на емоції інших. Включає у себе вміння виражати емоційні стани через мову, жести, міміку та інші несловесні засоби.

Конативний: цей компонент стосується здатності регулювати та контролювати власні емоції. Включає у себе вміння ефективно керувати стресом, розвивати самоконтроль та долати негативні емоції. Також охоплює мотивацію та здатність досягати емоційних цілей.

Комунікативний: цей аспект емоційного інтелекту стосується здатності взаємодіяти та спілкуватися емоціями з іншими. Включає у себе вміння слухати емоційні сигнали інших, ефективно спілкувати свої емоції та вирішувати конфлікти.

Висновки. Отже, через усвідомлення спочатку власних почуттів та емоцій, вміння їх контролювати, учні вчать розуміти емоції інших людей. Цьому сприяє залучення

учнів на уроках до музичного, образотворчого, поетичного мистецтва тощо. Крім того, залучення молодших школярів до гурткової роботи сприятиме самореалізації власних ідей через творчість, що допомагає краще розуміти власні переживання і емоції.

Список використаних джерел

1. Белявцева С. Суть і структура емоційного інтелекту молодших школярів. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи : матеріали І наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти першого року навчання ф-ту початк. Навчання. (Харків, 17 трав. 2022 р.). Харків, 2022. Ч. 2. С. 8.
2. Завадська К. Особливості розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи. Студентські ініціативи: теорія і практика початкової освіти : матеріали ІІ наук.-практ. інтернет-конф. студ. ф-ту почат. Навчання. (Харків, 12 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 16.
3. Федоренко Є. Емоційний інтелект як психолого-педагогічна проблема. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: матеріали І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. Навчання. (Харків, 16 трав. 2023 р.). Харків, 2023. С. 53.
4. Нова українська школа. URL: mon.gov.ua/storage/app/media/zagalnaserednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.

Горбатенко Аліна Вікторівна,

здобувачка СВО «Магістр»

Національного університету

«Чернігівській колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: alina.gorbatenko.2002@gmail.com

Науковий керівник

Мірошник Ірина Василівна,

к.пед.н., доцентка, завідувачка кафедри

мов і методики їх викладання

Національного університету

«Чернігівській колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тези присвячено проблемі формування комунікативної компетентності у молодших школярів в умовах Нової української школи. Наголошено на важливості проблеми формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи. Розглянуто зміст, принципи та фактори, що сприяють підвищенню ефективності процесу формування комунікативної компетентності у молодших школярів в умовах Нової української школи.

Ключові слова: комунікативна компетентність, молодші школярі, Нова українська школа, початкова школа, взаємодія, співпраця.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема формування комунікативної компетентності, особливо в учнів початкової школи, є надзвичайно актуальною та потребує детального вивчення, адже процес спілкування – це невід’ємна частина нашого життя. У сучасному світі, де інформація та комунікації з кожним днем відіграють все більшу роль, потреба в ефективному спілкуванні зросла ще більше.

Комунікативні навички стають запорукою успіху в будь-якій сфері життєдіяльності людини. Концепцією Нової української школи передбачено розвиток особистості учня, який володіє цими навичками. Тому розвиток комунікативних навичок в учнів початкової школи є важливим завданням Нової української школи.

Аналіз останніх наукових публікацій. За останні роки значно зросла кількість наукових досліджень, які присвячено проблемі формування комунікативної компетентності саме в учнів початкової школи, адже саме в початкових класах закладаються основи для її формування. Науковці вивчають різні аспекти цієї проблеми. Так, Г.В. Подановська досліджує сутність, структуру та моделі формування комунікативної компетентності [4]; Л.І. Мамчур вивчає особливості формування та принцип наступності у процесі формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи [2]; К.І. Пономарьова обґрунтовує психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку [6]; Г.В. Подановська пропонує шляхи формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти [5] та ін.

Тож, зростання кількості наукових досліджень з окресленої теми свідчить про актуальність проблеми та її значущість для розвитку й успішності дитини.

Мета дослідження – визначити зміст, принципи та фактори, що сприятимуть підвищенню ефективності процесу формування комунікативної компетентності у молодших школярів в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових працях поняття «комунікативна компетентність» дослідники тлумачать по-різному.

Комунікативна компетентність – це здатність дітей молодшого шкільного віку успішно використовувати всі види мовленнєвої діяльності, вступати в комунікацію, використовувати знання мови, співпрацювати та взаємодіяти з людьми. Це сукупність певних знань, умінь та навичок, які необхідні для забезпечення активного та ефективного процесу спілкування. Нова українська школа ставить за мету розвиток особистості учня, який володіє ключовими компетентностями, серед яких комунікативна компетентність займає одне з перших місць [1].

Комунікативна компетентність включає в себе:

– *мовну компетентність* (мовні знання: лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні, і відповідні навички);

– *мовленнєву компетентність* (мовленнєві навички аудіювання, мовленнєві навички говоріння, навички техніки читання, мовленнєві навички читання, навички техніки письма, мовленнєві навички письма; вміння аудіювання, діалогічного та монологічного мовлення, читання, письма);

– *соціально-комунікативну компетентність* (вміння взаємодіяти, будувати стосунки, розуміти емоції та наміри людей навколо);

– *інформаційно-комунікативну компетентність* (здатність знаходити, аналізувати, застосовувати інформацію та вміти презентувати себе та свої ідеї).

Важливість формування комунікативної компетентності зумовлена низкою причин. Одна з яких полягає у задоволенні потреб суспільства, яке потребує людей, здатних чітко та лаконічно висловлювати власну думку з будь-якого питання, вирішувати проблемні ситуації та працювати у взаємодії з іншими.

Завдяки формуванню комунікативної компетентності ми, вчителі, батьки та все оточуюче середовище, готуємо дітей до життя та становлення їх як особистостей в суспільстві. Комунікативні навички необхідні скрізь: в навчанні, розвитку особистості, роботі та особистому житті.

Окреслимо фактори, які сприяють ефективному формуванню комунікативної компетентності в учнів початкової школи:

- створення сприятливої атмосфери для активної співпраці;
- використання різноманітних методів та форм роботи задля підвищення інтересу та зацікавленості учнів до освітнього процесу;
- співпраця з батьками;
- мотивація та заохочення учнів до спілкування;

- врахування індивідуальних особливостей та потреб кожного учня;
- застосування інформаційно-комунікаційних технологій;
- вчитель – зразок для наслідування для своїх учнів, тож він має стежити за своїм мовленням.

Як стверджував К.Д. Ушинський «Мова народу – краший, ніколи не в'янучий цвіт усього його духовного життя» [7]. Саме тому формування навичок спілкування є запорукою та ключем успішного навчання та розвитку дитини. Ідеї К. Д. Ушинського актуальні й донині. Його принципи та методи роботи використовуються в сучасних програмах навчання.

Розглянемо принципи роботи, запропоновані К.Д. Ушинським:

- використання наочних матеріалів, інтерактивних вправ для пояснення понять та нових слів;
- використання зрозумілої для дітей мови та пояснень;
- робота над розвитком мовлення на всіх уроках;
- активна участь дитини у освітньому процесі.

Учений стверджував, що використання вдумливо підібраного дидактичного матеріалу сприяє розвитку мовлення, збагаченню словникового запасу, правильному використанню слів у мовленні та покращенню своєї грамотності [3].

Комплексний підхід до розвитку мовлення у молодших школярів допоможе їм оволодіти багатством української мови, навчитися лаконічно висловлювати свої думки, а також стане ключем до успішного навчання та майбутньої кар'єри.

Висновки. Формування комунікативної компетентності – це доволі тривалий процес, якому приділяється значна увага та який вимагає систематичної роботи. Дослідження показало, що правильна організація роботи освітнього процесу, знання змісту комунікативної компетентності, принципів та факторів її формування сприяють підвищенню ефективності процесу формування комунікативної компетентності у молодших школярів в умовах Нової української школи.

У свою чергу, використовуючи спадщину, цінні напрацювання К.Д. Ушинського та сучасні методи роботи в поєднанні з цим, ми – вчителі, можемо допомогти сформувати та оволодіти молодшими школярами навичками спілкування, які стануть їм в нагоді протягом всього їхнього життя.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Мамчур Л.І. Реалізація принципу перспективності й наступності у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкової та основної школи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2011. № 15. (226). С. 18-25.
3. Мосіяшенко В.А. Рідна мова в педагогічній системі К. Д. Ушинський. Початкова школа. Київ. 2002. № 3. С. 74-76.
4. Подановська Г.В. Сутність та структура комунікативної компетентності особистості молодшого школяра. Освітні обрії: щомісячний науково-педагогічний журнал. Івано-Франківськ. 2019. № 2 (49). С. 36-40.
5. Подановська Г.В. Шляхи формування комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою. *The scientific heritage*. Budapest, Hungary. 2021. Vol 3. № 61 (61). P. 13-16.
6. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
7. Хрестоматія з української педагогіки: навчально-методичний посібник / упоряд. О.С. Березюк, О.М. Власенко; за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 338 с.

Грибань Анна Анатоліївна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: anutashostka@gmail.com*

Науковий керівник

*Конотоп Олена Сергіївна,
к.пед.н., доцентка кафедри
мов і методики їх викладання
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ

Навчання української мови ефективно за умови застосування мовних та мовленнєвих завдань. Гра є однією з діяльностей, які природні для дитини. Під час гри в учнів розвивається увага, пам'ять і інтерес до знань, а також звичка виконувати самостійно зосереджену, вдумливу роботу. Вони дізнаються нове, зберігають інформацію, орієнтуються в різних ситуаціях, поглиблюють раніше набутий досвід, порівнюють і формують уяву для діяльності в грі.

***Ключові слова:** гра, дидактична гра, НУШ, українська мова, навчання.*

Постановка проблеми. Гра завжди цікавила методистів, але вона є недостатньо вивченою для використання у початковій школі на уроках української мови. Використання дидактичних ігор може стати одним зі шляхів зацікавлення учнів та забезпечення їх активної пізнавальної діяльності на уроках.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемі гри приділяли значну увагу педагоги як минулого, так і сучасного: Я. Коменський, К. Ушинський, А. Макаренко, Л. Виготський. Науковці визначають сутність гри як форму спілкування (М. Гончаров), форму діяльності (Л. Виготський), умову розумового розвитку (А. Смирнов).

Мета – розкрити основні переваги використання дидактичних ігор на уроках української мови у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дидактичні ігри, розроблені для всебічного розвитку, займають особливе місце в розвитку пізнавальної діяльності учнів [1, с. 1-4]. Сучасна дидактична гра включає широкий спектр методів навчання, оскільки саме завдяки спільній роботі вчителів і учнів, а також ефективним формам спілкування з елементами змагання, можливо досягти успішного навчання [4, с. 350-358].

Використання дидактичних ігор на уроках української мови в НУШ може бути ефективним методом підвищення зацікавленості учнів до предмета, активізації їх пізнавальної діяльності та розвитку комунікативних навичок.

Діти повинні розуміти, що мова слугує засобом передачі думок і змісту, відчуття краси слова, прагнення до точності, виразності та образності власного мовлення, бажання дотримуватися стандартів у використанні мовних одиниць на різних рівнях мовної системи та бажання її ефективно використовувати.

Як зазначав відомий педагог К. Ушинський «навчання повинно бути ближчим до життя, тоді успішно розвиваються розум і свідомість дитини», тому одним із ефективних засобів наближення до життя дітей, що відіграє значну частину їх життя це – гра.

Основні переваги використання дидактичних ігор на уроках української мови в НУШ:

1. Зацікавленість учнів. Ігрова форма навчання сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення української мови. Вони стають активнішими та більш зацікавленими у процесі навчання.

2. Активна пізнавальна діяльність. Дидактичні ігри спонукають учнів до активних дій, самостійного мислення, пошуку рішень та аналізу. Це сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

3. Розвиток комунікативних навичок. Ігри розширюють можливості учнів для використання української мови у спілкуванні. Вони навчаються висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших, спілкуватися у групах та розвивати навички співпраці [5].

4. Варіативність і творчість. Дидактичні ігри дають можливість використання різних варіантів та модифікацій, що сприяє індивідуалізації навчання та адаптації до потреб кожного учня.

5. Повторення та закріплення матеріалу. Дидактичні ігри дають можливість проводити циклічні уроки, де раніше вивчений матеріал використовується у новому контексті.

Отже, ми розуміємо що дидактична гра є ефективним інструментом навчання української мови у початковій школі. К. Ушинського, вчений прихильник народного виховання, стверджував, що «рідна мова повинна займати центральне місце у вихованні людини» і навчання повинно проводитися тільки рідною мовою [2].

Тому, спираючись на його погляди у навчанні та вихованні загалом, він казав що «використання гри в процесі навчання та виховання дитини є ефективним інструментом у підтримці її віковим потребам та формування сильного характеру, відповідальної поведінки, волі, наполегливості, ініціативи, здатності долати труднощі та загальному збагаченню особистості дитини» [2].

Використання дидактичних ігор під час навчання української мови в умовах НУШ, є ефективним засобом для доцільного засвоєння інформації, шлях до цікавих уроків, а також відповідність до потреб дитини.

Головними перевагами використання дидактичних ігор є:

- Залучення учнів до навчання. Дидактичні ігри сприяють залученню учнів до процесу навчання, стимулюють їх активність і зацікавленість у вивченні української мови. Це може позитивно позначитися на мотивації учнів і їхній успішності.

- Розширення словникового запасу. Ігри є ефективним інструментом для розширення словникового запасу учнів. Вони можуть включати завдання, які вимагають використання нових слів та виразів, що сприяє їх активному використанню та запам'ятовуванню.

- Розвиток креативності та критичного мислення. Ігри сприяють розвитку креативності та критичного мислення учнів. Вони можуть включати завдання, які вимагають пошуку альтернативних рішень, розв'язання проблем, творчого мислення та оцінювання різних варіантів.

- Адаптація до індивідуальних потреб учнів. Дидактичні ігри можуть бути адаптовані до різних рівнів складності та потреб учнів. Вони можуть бути використані для індивідуальної або групової роботи, що дозволяє враховувати особливості кожного учня і надавати йому відповідне завдання.

- Використання технологій може зробити ігри ще більш привабливими для учнів і дозволяє поєднувати їх з іншими навчальними контекстами, такими як відео, аудіо, графіка та інтерактивні елементи.

Висновки. Дослідження теоретичних передумов і практична розробка комплексу вправ з використанням дидактичних ігор на уроках української мови у початковій школі є наступним етапом нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Кононенко Н. В. Гра як засіб виховання дітей дошкільного віку в контексті ідей К.Д. Ушинського. Одеса. 2019. 1-4 с.
2. Педагогічні погляди Ушинського, Русової. URL: <https://studies.in.ua/ekzamen-pedagogika/1441-pedagogchn-poglyadi-ushinskogo-rusovoyi.html> (дата звернення. 20.03.2024)
3. Чумак Т. Ігрові елементи на уроках мови. *Дивослово*. 2001. № 7. 44-47 с.
4. Щербина Д. Ігрове навчання як засіб активізації комунікативної позиції учнів. *Педагогіка вищої та середньої коли*. Кривий Ріг, 2007. Вип. 17. 350-358 с.
5. Конотоп О.С. Методика навчання майбутніх філологів англійського діалогічного спілкування з використанням відеофонограми : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 24 с.

Губська Ганна Володимирівна,

здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
E-mail: gubskaaa827@gmail.com

Науковий керівник

Коваль Вікторія Олександрівна,
к.б.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К. УШИНСЬКОГО

У дослідженні розглядається роль гри як засобу навчання та розвитку молодших школярів у контексті ідей видатного українського педагога К.Д. Ушинського. Показано, що гра базується на відродженні природних інстинктів, властивих дитячому віку. Розглянуто, що у процесі гри дитина відтворює реальність у вигляді ігрових ситуацій та розвиває свої здібності та навички. Доведено, що ігрова діяльність на уроках в початковій школі не розвага, а своєрідний засіб пізнання світу. Автором зосереджується увага на розгляді педагогічних ідей К.Д. Ушинського щодо важливості гри у формуванні дитячої особистості та актуальність їх у Новій українській школі.

Ключові слова: *гра, навчання, ігрової діяльності, розвиток, молодші школярі.*

Постановка проблеми. Гра має величезне значення для дітей початкової школи. У Державному стандарті визначено, що початкова освіта має два цикли 1–2 і 3–4 класи, що враховує вікові особливості розвитку дітей і дає можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти [2]. Водночас С. Матвієнко зазначає, що у першому циклі початкової освіти провідною діяльністю є адаптаційно-ігрова [3], і тому на уроках в початковій школі необхідно застосовувати ігрові технології. В освітньому процесі гра може забезпечувати реалізацію таких функцій, як: навчальна, виховна, комунікативна, розвиваюча, мотиваційна, компенсаторна, релаксаційна [1].

Аналіз наукових публікацій. Багато видатних педагогів наголошували на важливості гри у навчанні та вихованні дітей. Так, наприклад, Ф. Фребель вважав, що гра є одним з засобів навчання дітей. М. Монтессорі розробила власний метод виховання та навчання дітей, в якому велика увага приділяється використанню спеціально підготовленого середовища для гри та самостійної діяльності дітей. Проблемі використання гри у розвитку пізнавальної діяльності учнів початкової школи присвятили свої роботи українські педагоги і психологи такі, як: Н. Бібік, Г. Костюк, В. Сухомлинський, О. Савченко та ін.

Мета дослідження – розкриття основних ідей та принципів К. Ушинського, що визначають роль гри у навчанні та вихованні дітей.

Концепція К. Ушинського щодо ролі гри у формуванні та розвитку дитячої особистості базується на відродженні природних інстинктів, властивих дитячому віку. Він розглядав гру як природню форму діяльності дитини, що відтворює реальність у вигляді ігрових ситуацій, де дитина може розвивати свої здібності та навички [4].

Основні положення педагогічних ідей К. Ушинського щодо ролі гри включають наступне.

1. Гра як основа розвитку. Костянтин Дмитрович уважав, що гра є основою розвитку дитячої особистості і сприяє гармонійному розвитку різних сфер дитячої діяльності: фізичної, розумової, моральної та соціальної.

2. Свобода та самовираження. Він підтримував ідею, що гра має бути для дитини джерелом радості, відкриття та самовираження, де вона може вільно розвивати свої інтереси та потреби.

3. Навчання через гру. К. Ушинський був переконаний, що навчання через гру є найефективнішим методом навчання, оскільки воно сприяє активному засвоєнню знань та розвитку творчих здібностей дітей.

4. Гра як засіб розвитку. Гра допомагає дитині розвивати свої фізичні, емоційні, соціальні та інтелектуальні здібності. Вона стимулює творчість, уяву та сприяє гармонійному розвитку особистості.

5. Вільна гра. К. Ушинський підтримував ідею вільної гри, де дитина має можливість самостійно обирати зміст та форми гри, що сприяє розвитку її ініціативи та самовираження.

6. Гра як засіб виховання. Гра відіграє важливу роль у вихованні дитини, вона навчає її спілкуватися, співпрацювати з іншими та вирішувати конфлікти.

Ці ідеї К. Ушинського мають велике значення для сучасної педагогіки та можуть бути використані як основа для розвитку методів навчання та виховання молодших школярів. Костянтин Дмитрович розглядав гру як природню форму діяльності дитини, оскільки гра є невід'ємною частиною її природи та спрямована на всебічний розвиток. Він називав гру засобом, за допомогою якого дитина вивчає світ навколо себе, розвиває свої фізичні, інтелектуальні та емоційні здібності [5].

За К. Ушинським, гра є не лише природною, але й необхідною для дитячого розвитку. Він підтримував ідею, що гра допомагає дитині розкривати свій потенціал, розвивати творчість та сприйняття. Гра вважалася не просто розвагою, але і засобом пізнання світу, відтворення реальності, розвитку уяви та спілкування з оточуючими.

К. Ушинський підкреслював, що гра має бути вільною та самодіяльною, щоб дитина могла розвивати свої здібності та творчість. Дорослі повинні створювати сприятливі умови для гри дітей, але не втручатися у неї, щоб не обмежувати розвиток дитячої ініціативи та самовираження.

Висновки. Отже, ідеї Костянтина Ушинського щодо ролі гри у навчальному процесі початкової школи є актуальними і знайшли своє відображення у Новій українській школі.

Список використаних джерел

1. Аліксійчук О.С. Рольова гра як засіб активізації молодших школярів на уроках мистецтва. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2020. (29), С. 101-110.
2. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ. ТД «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.
3. Матвієнко С. Гра як засіб забезпечення наступності у формуванні логіко-математичної компетентності старших дошкільників і учнів першого класу НУШ. *Наукові записки. Серія Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*, 2023. 1, С. 54-62.
4. Ушинський К.Д. Посібник для викладання за «Ріднем слово». Вибрані твори. К.: Рад. шк., 1949. 418 с.
5. Ушинський К.Д. Про користь педагогічної літератури. Вибрані пед. твори : у 2 т. К.: Рад. шк., 1983. Т. 1. 496 с.
6. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології, 1952. 518 с.

Казак Анастасія Миколаївна,

*здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: anastasiakazak9@gmail.com*

Науковий керівник

*Коваль Вікторія Олександрівна,
к.б.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД

У тезах розглядається ідей видатних педагогів щодо впровадження інтегрованого навчання в освітній процес. Ретроспективний аналіз праць Я. Коменського, К. Ушинського, В. Сухомлинського, показав, що ідеї інтегрованого навчання почали розвиватись ще у XVII ст., але термін «інтегроване навчання» не вживався. В Україні інтегрований підхід в основному реалізовувався в початковій школі через запровадження таких курсів, як «Я і Україна», «Я у світі». Показано, що ідеї видатних педагогів щодо запровадження інтегрованого підходу у навчанні не втрачають своєї актуальності та знайшли чинне місце в Концепції Нової української школи

Ключові слова: *освіта, Нова українська школа, інтеграція, інтегроване навчання.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта є «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [3].

Аналіз останніх наукових публікацій. Відповідно до загальної мети освіти, у Концепції Нової української школи визначено місію початкової школи: різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві [7, с. 10]. Одним з трендів сучасної освіти є інтеграція предметів. Аналіз літературних джерел показав, що тема інтегрованого підходу до навчання не нова і їй присвятили свої роботи українські і закордонні класики-педагогіки і сучасні науковці такі, як: Н. Бібік, Дж. Дьюї, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Метою дослідження є ретроспективний аналіз ідей видатних педагогів щодо інтегрованого навчання та їх реалізації у Новій українській школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо спадщину відомих педагогів минулого, які розглядали різноманітні підходи до інтегрованого навчання. «Педагогічна проблема інтеграції змісту освіти була вперше сформульована і розроблена в ряді праць Я. Коменським, окремі положення і висновки якого не втратили свого значення і в наш час. Він першим почав використовувати поняття картини світу, називаючи її в своїх працях «драбиною світу», сформулював положення

про необхідність включення в інтегрований зміст освіти не тільки науково доведених, а й імовірнісних знань і ще не розв'язаних наукових проблем. Я. Коменський першим запровадив у школах інтегрований курс «Пансофія» як необхідну передумову свідомого самовизначення учнів і гармонізації суспільних відносин» [6, с. 37]. Необхідно зазначити, що ідеї інтегрованого навчання почали розвиватись ще у XVII ст., але термін «інтегроване навчання» не вживався.

Відомий педагог К. Ушинський впроваджував в систему освіти предмети між якими повинен бути зв'язок не тільки з точки зору педагогіки але і, з точки зору психології. Він зазначав, що «одним із інтенсивних шляхів отримання високої якості знань є злиття дисциплін, що вивчаються. Це злиття передбачає порядок і єдність, продуманість, координацію між елементами знань. Костянтин Дмитрович вважав, що тільки вмиле поєднання цих двох шляхів може дати найкращі наслідки, при цьому обробка фактичного матеріалу повинна здійснюватися його «концентруванням», яке досягається розвитком свідомості, розуму. Аналітико-синтетичний метод навчання грамоти, який створив К. Ушинський, полягав у інтеграції письма і читання» [1, с. 36]. Під час навчання має бути поєднання усіх знань, які дитина отримає. Об'єднання окремих дисциплін в єдине ціле стало найкращим методом для навчання, це пов'язало теоретичний матеріал між собою та з практичним досвідом учня.

У своїх листах «Педагогічна подорож до Швейцарії» К. Ушинський аналізує закордонний досвід педагогічних шкіл. Його увагу привертає один з основних шкільних курсів «Батьківщознавство», якій базується на елементах географії, історії, природознавстві і охоплює знання про свою місцевість. «Я давно мріяв про такий предмет» – каже К. Ушинський і вважає необхідним впровадження даного курсу у наших школах. За його переконанням дитину необхідно знайомити з наукою на місцевих прикладах, щоб учень відчував свою присутність, і міг наочно побачити всі явища, доторкнутись до певних об'єктів» [5, с. 5]. Інтегрований курс «Я досліджую світ» Нової української школи побудований відповідно до ідей К. Ушинського, в ньому передбачається пропедевтика суспільствознавчих і природничих знань відповідно до вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Сучасна дослідниця Т. Валентьєва аналізуючи творчий досвід В. Сухомлинського зазначає, що у його наукових працях наскрізною темою є проблема розвитку спостережливості, мислення та мовлення молодших школярів засобами природи [2, с. 74]. Василь Олександрович у своїй роботі з учнями використовував інтеграцію. Під час проведення уроків мислення у природі важливим, на думку В. Сухомлинського, є вміння вчителя навчити дитину бачити незвичайні речі у звичайному, показувати дитині знайомий світ, з нової, неочікуваної сторони.

Ідеї видатних педагогів знайшли відображення в сучасній освіті. Розвиток суспільства, реформування сучасної школи у якій реалізується компетентнісний підхід у навчанні передбачає інтеграцію змісту освітніх галузей. В Україні інтегрований підхід найбільш інтенсивно запроваджувався у початковій школі. Найчастіше це були предмети природознавчого циклу, які поєднували соціальну та громадянську складову. Прикладом можуть бути шкільні предмети такі, як: «Я і Україна», «Навколишній світ», «Людина і навколишній світ», «Я у світі». «Для інтегрування окремих навчальних курсів у початковій школі існують об'єктивні причини та передумови. Одна з причин – необхідність усунути перевантаження дітей, скоротити кількість навчальних годин протягом тижня та використати їх для предметів розвивально-виховного циклу» [4, с. 63].

У Новій українській школі для молодших школярів введено інтегрований курс «Я досліджую світ», який об'єднує декілька освітніх галузей. Метою курсу «Я досліджую світ» є «особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі» [8, с. 212].

Висновки. Отже, інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни [7, с. 73].

Таким чином, аналіз педагогічної літератури показав, що ідеї видатних педагогів щодо запровадження інтегрованого підходу у навчанні не втрачають своєї актуальності та відображаються в Концепції Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Бабенко А. Генеза проблеми інтеграції знань в історико філософському та психолого-педагогічному аспектах. Наукові записки. Серія: педагогічні науки. Випуск 97. С. 34-40.
2. Валентьєва Т. І. В. О. Сухомлинський про розвиток спостережливості, мислення та мовлення молодших школярів засобами природи. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Чернігів : ЧДПУ, 2004. Вип. 24. С. 74-76.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Ілляш С. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність. Актуальні питання гуманітарних наук (2013). С. 57-65
5. Коваль В. О., Коваленко С. Г. Природознавчі ідеї в роботах К.Д. Ушинського та їх актуальність для екологічного виховання молодших школярів Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Випуск 79. Серія: Педагогічні науки, 2010. С. 39-41.
6. Кучай Т., Кучай О. Пансофічна освіта Я. Коменського – необхідна передумова гармонізації суспільних відносин. Педагогічний часопис Волині. № 3 (10). 2018. С. 36-38.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плянди», 2017. 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
8. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ: ТД «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.

Колесник Марія Іванівна,

здобувачка СВО «Бакалавр»
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
E-mail: 22iff.m.kolesnyk@std.npu.edu

Науковий керівник:

Ремньова Анжеліка Григорівна,
к. пед .н., доцентка кафедри педагогіки
Українського державного університету імені
Михайла Драгоманова

ПРИНЦИПИ ТА ПРАВИЛА НАВЧАННЯ (ЗА К. Д. УШИНЬСЬКИМ) В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ НУШ

У дослідженні висвітлено основні дидактичні положення видатного педагога К. Д. Ушинського, розкрито їх взаємозв'язок з сучасними педагогічними практиками та проблемами. Проаналізовано сутність основних принципів та правил навчання, сформульованих К. Д. Ушинським в контексті реформ нової української школи. Визначено, що принципи навчання, зокрема: доступності, наочності, науковості, свідомості і активності, міцності знань, послідовності і систематичності, народності є актуальними для сучасної вітчизняної освітньої практики.

Ключові слова: дидактика, принципи навчання, правила навчання дидактичні положення, Нова українська школа, педагогічна практика.

Постановка проблеми. Дидактичні положення К. Д. Ушинського, викладені у його наукових працях, мають важливе значення для розвитку педагогічної науки. К. Д. Ушинський акцентував увагу на індивідуалізації навчання, врахуванні психологічних особливостей учнів та забезпеченні їх всебічного розвитку. Принципи навчання, сформульовані К. Д. Ушинським, такі, як інтерес до навчання, співробітництво між вчителем і учнем, практичне навчання та інші, залишаються актуальними й у Новій українській школі.

В сучасному освітньому середовищі НУШ важливо враховувати педагогічний доробок К. Д. Ушинського, особливо в контексті реформування шкільної системи та переходу до нових методик навчання. Індивідуалізація навчання, розвиток творчого мислення, виховання активної громадянської позиції – це лише деякі аспекти, які відображають актуальність дидактичних положень Ушинського у сучасній українській школі.

Аналіз останніх наукових публікацій. До вивчення педагогічної спадщини К. Д. Ушинського зверталось чимало вчених минулого і сучасності. Увага дослідників зосереджувалася як на вивченні ідей виховання видатного педагога (ідея народності виховання), так і на проблемі формуванні категорійного апарату педагогіки як науки. Узагальнення педагогічних поглядів видатного вченого та мислителя відобразили у своїх дослідженнях І. Бех, І. Зайченко, М. Левківський, О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко. Основні дидактичні положення К. Д. Ушинського досліджували у своїх працях такі науковці, як: А. Бондар, О. Бондаренко, Н. Гаврилюк, О. Гордієнко, М. Євтух, І. Кравченко, О. Кузьменко, Н. Морзе, О. Панченко, О. Сухомлинська та ін. Але деякі аспекти дидактичних положень, принципів та правил навчання, які сформулював К. Д. Ушинський, потребують більш уважного вивчення і переосмислення в умовах сучасних освітніх реформ.

Метою нашого дослідження є висвітлення принципів та правил навчання К. Д. Ушинського в контексті реформи Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу наукових праць видатного педагога можна констатувати, що К. Д. Ушинський велику увагу приділяв вивченню закономірностей навчального процесу і принципів дидактики, визначених

на основі цих закономірностей. Він вважав, що знання педагогом закономірностей і принципів навчання має забезпечити ефективність і оптимізацію освітнього процесу. Адже принципи (з лат. *principium*) є першопочатком, вихідним положенням будь якої теорії, яке пронизує певну систему знання і відображає суттєві положення будь-якої науки, зокрема і педагогіки [10, с. 519]. Сформульовані К.Д. Ушинським принципи науковості, наочності, доступності, послідовності і систематичності, свідомості і активності, міцності знань, зв'язку навчання з життям, емоційності, поєднання інтересу і відповідальності, самостійності, які були покладені в основу педагогічної науки, не тільки не втратили актуальності, але й набули нового сенсу та вагомого значення в контексті сучасних освітніх реформ.

К.Д. Ушинський акцентував увагу на індивідуалізації навчання, на індивідуальному розвитку кожної дитини та врахуванні її особистих особливостей [6, с. 202-217], що відповідає ключовому принципу розвитку особистості, і стало важливою складовою концепції НУШ [7]. Його ідеї, такі як активне залучення учнів до процесу навчання, поєднання навчання з життєвими ситуаціями та ігрова діяльність, сприяють створенню стимулюючого освітнього середовища в новій українській школі. Ці ідеї в контексті реформи НУШ означають перехід від традиційного уявлення про навчання, як процесу передачу знань, до активного залучення учнів у процес пізнання, що стає основою для стимулювання творчих здібностей особистості, розвитку самостійності та креативності, до впровадження диференційованого підходу.

Крім того, пріоритетним є формування в учнівській молоді ціннісних орієнтацій за принципами моралі та етики, що знайшло відображення в концепції НУШ. Таким чином, принципи та правила навчання, відповідно до ідей К. Д. Ушинського, не лише актуалізуються в рамках НУШ, а й стають важливими керуючими засадами у сучасній педагогічній практиці [5, с. 115-119].

К. Д. Ушинський вважав, що навчання повинне базуватися на практичному досвіді та життєвій діяльності учнів. Цей підхід відображається в ідеї НУШ про розвиток компетентнісного підходу, який передбачає активну участь учнів у навчанні через розвиток ключових компетентностей [7].

До інших важливих аспектів педагогіки К. Д. Ушинського, які актуалізуються у контексті реформи НУШ, відноситься ідея «виховання через навчання». Це означає не лише передачу знань, але й формування особистості, розвиток моральних цінностей та соціальних компетентностей. В реформі НУШ цей аспект відображається у впровадженні інтегрованого підходу до навчання, який сприяє розвитку всебічної особистості з урахуванням її потреб, інтересів та можливостей [7].

Принципи та правила навчання, які виокремлені у концепції К. Д. Ушинського, в контексті реформи Нової української школи, зосереджуються на кількох ключових аспектах. Перш за все, принцип гуманізації навчання визначає необхідність індивідуалізації освітнього процесу, що означає врахування унікальних потреб та можливостей кожного учня. Друге, принцип діяльнісного навчання за К. Д. Ушинським, передбачає створення умов для активної самореалізації учнів та розвитку їхніх інтелектуальних та творчих здібностей. Третє, принцип послідовності навчання підкреслює необхідність постійної адаптації навчального процесу до конкретних потреб та здібностей учнів. Четверте, гармонійний розвиток особистості кожного учня, що розглядається крізь призму інтеграції різних напрямків навчання, є ще одним ключовим принципом К. Д. Ушинського. Реформа НУШ, в свою чергу, активно впроваджує ці принципи, наголошуючи на індивідуалізації, активній діяльності учнів та гармонійному розвитку особистості як ключових складових успішного освітнього процесу [9].

Вітчизняні науковці [2; 3; 4; 8; 9] у своїх дослідженнях щодо дидактичних положень К. Д. Ушинського аналізують ключові дидактичні принципи видатного педагога: індуктивності, наочності, активності та систематичності і доводять, що ці принципи сприяють покращенню якості навчання та виховання, а також формуванню ключових компетенцій учнів. А у контексті реформування сучасної освіти в Україні, ці принципи стають основою для впровадження нових педагогічних підходів та методик навчання.

Згідно з думкою О. Кузьменко, ці принципи відіграють важливу роль у формуванні загальнолюдських цінностей у майбутніх педагогів. Індуктивний підхід, який акцентує увагу на власних відкриттях учнів, сприяє розвитку толерантності та відкритості до різноманітності думок та поглядів. Наочність допомагає у формуванні емпатії та сприяє кращому розумінню потреб інших людей. Активне залучення до навчального процесу сприяє розвитку відповідальності, ініціативності та комунікативних навичок. Систематичність допомагає вихованню організованості та дисциплінованості [4].

Аналізуючи освітньо-філософський аспект дидактичних поглядів К.Д. Ушинського, О. Бондаренко розкриває сутність цих принципів з точки зору філософії. Але їх можна розглядати і в контексті реформування сучасної школи таким чином:

Принцип індуктивності: К.Д. Ушинський підкреслював важливість самостійних висновків учнів на основі конкретного досвіду та спостережень. Цей принцип відповідає активному навчанню, що здійснюється у НУШ, де учні залучаються до самостійного пошуку та вивчення матеріалу.

Принцип наочності: використання різноманітних засобів візуалізації та конкретизації матеріалу є важливим елементом навчання в НУШ. Це допомагає забезпечити краще розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу.

Принцип активності: К.Д. Ушинський підкреслював важливість активного залучення учнів до навчального процесу. Це співпадає з ідеями НУШ, яка акцентує увагу на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та самостійності учнів.

Принцип систематичності: важливість послідовного та систематичного підходу до навчання, як підкреслював К. Д. Ушинський, відображається в організації освітнього процесу в НУШ, де навчальний матеріал систематично поглиблюється та розширюється [1, с. 144-146].

Висновки. Отже, принципи та правила навчання, виокремлені К.Д. Ушинським у наукових працях більше століття тому назад, є сьогодні актуальними в контексті реформи НУШ і потребують подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.В. (2011) К.Д. Ушинський про теорію і методику навчання: освітньо-філософський аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 16. С. 143-148.
2. Гаврилук Н.В. (2013) Актуальність педагогічних принципів К. Д. Ушинського в умовах реформування освіти в Україні. *Педагогіка і психологія*, 2 (82). С. 83-88.
3. Гордієнко І.О. (2015) Гуманістичні принципи навчання у педагогічних концепціях К. Д. Ушинського та Я. А. Коменського. *Проблеми сучасної психології*, 30. С. 210-216.
4. Кузьменко О.І. (2016) Педагогічні принципи К. Д. Ушинського та їх роль у формуванні загальнолюдських цінностей майбутніх педагогів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 6(1). С. 172-175.
5. Левківський М.В. (2004) Історія педагогіки: навч.-метод. посібник. Вид. 2-е, доп. Житомир: ЖДУ. С. 115-119.
6. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. (2006) Історія української школи і педагогіки. К.: Знання. С. 202-217.
7. Нова Українська школа: концептуальні засади реформування загальної середньої школи (2016) URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Панченко О.О. (2008) Сутність і роль педагогічних принципів К. Д. Ушинського в управлінні навчальним процесом. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 10. С.26-31.
9. Петренко Л.П. (2020) Місце дидактичних положень К.Д. Ушинського у системі сучасної вітчизняної педагогіки. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4562/1/L_Petrenko_02_14_UK.pdf
10. Філософський енциклопедичний словник/ В. І. Шинкарук (гол. редкол) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

Кузнецова Вікторія Миколаївна,

здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: victoria13981148@gmail.com

Науковий керівник

Кисла Оксана Федосіївна,
к.пед.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

К. УШИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЗАГАДОК ЯК ЗАСОБУ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Розкрито поняття «загадки» як засобу розвитку критичного, логічного та креативного мислення, пам'яті, уваги та уяви, важливість загадки у забезпеченні розвитку пізнавальних і творчих здібностей, виховання інтересу й потреби у розумовому збагаченні, самостійному здобуванні знань і застосуванні їх на практиці. Визначено актуальність педагогічних ідей К. Ушинського стосовно загадки як засобу розумового виховання та їх активне впровадження в освітньому середовищі.

Ключові слова: загадка, розумовий розвиток, розумове виховання, логічне мислення.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти основну увагу акцентує на розумовому розвитку учнів. Важливо, щоб молодші школярі вміли критично мислити, адже мета навчання у сучасній школі полягає не лише у засвоєнні знань, умінь і навичок, але й у розвитку самостійного мислення, творчості, уяви, стимулюванні в учнів допитливості та кмітливості. Ці завдання дають можливість виховати особистість, яка здатна самостійно мислити і пізнавати щось нове.

Розумова діяльність є провідною в житті людини. Вона є найважливішою передумовою соціального становлення особистості, її морально-духовного збагачення.

Розумове виховання – це цілеспрямована діяльність педагогів, батьків, громадськості, самого учня щодо розвитку розумових сил і мислення, прищеплення їм культури розумової праці [1, с. 322].

Впровадження засобів розумового виховання в освітній процес є важливим компонентом для розвитку особистості. Серед них важливе значення мають загадки. Загадки – це один із найефективніших засобів розумового виховання. Вони спонукають до креативного, логічного мислення та аналітичних навичок. Розв'язуючи загадки, дитина вживає різні стратегії, шукає приховані зв'язки та здійснює логічні висновки. Це сприяє розвитку критичного мислення, пошуку альтернативних рішень та здатності швидко реагувати на нові ситуації. Загадки також розвивають мовленнєві навички, лексику та збагачують словниковий запас. Вони можуть бути зацікавлюючим способом навчання та виховання, який допомагає розвивати дитячий розум.

Аналіз останніх наукових публікацій. Використання загадок в освітньому процесі та їх вплив на розумовий розвиток особистості досліджували провідні педагоги, психологи, методисти (І. Березовський, Л. Венгер, Л. Виготський, І. Гурін, Л. Дунаєвська, О. Духнович, М. Лановик, К. Левін, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Чичеров та ін.). Науковці наголошують на тому, що загадки допомагають розвивати мислення дитини, уміння виділяти істотні ознаки й порівнювати, тренувати гнучкість розуму, кмітливість, здатність знаходити оригінальні рішення [3, с. 70].

Мета дослідження – проаналізувати особливості використання загадок як засобу розумового виховання молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо дидактичні погляди та педагогічні знахідки К. Ушинського стосовно загадки як засобу розумового виховання.

Розумове виховання К. Ушинський розглядав як розвиток розумових сил і мислення учнів та прищеплення їм культури праці шляхом цілеспрямованої діяльності вихователів, батьків і вчителів. Цей процес передбачав набуття дитиною знань, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, виховання інтересу й потреби у розумовому збагаченні, самостійному здобуванні знань і застосуванні їх на практиці [2, с. 11].

У розумовому вихованні школярів особливо велика роль належить народним засобам, на що у свій час вказував К. Ушинський. Прислів'я, приказки, загадки, казки, народні пісні – багатий матеріал для розвитку творчої думки, самостійності мислення, творчої уяви.

Особливо високо оцінював К. Ушинський народні загадки, зауважуючи, що загадки він вмщував для вправління розуму. У статті «Керівництво до викладання за «Рідним словом» К. Ушинський дає методичні поради, як шляхом навідних запитань можна навчити дітей розуміти і відгадувати загадки [4]. У цій статті він писав: «Загадки я вмщував не для того, щоб дитина відгадувала саму загадку, хоч це може часто статися, бо багато загадок прості, а для того, щоб дати розумові дитини корисну вправу: пристосовувати відгадку, сказану можливо вчителем до загадки і дати привід до цікавої та корисної класної бесіди, яка закріпиться в розумі дитини саме тому, що мальовнича й цікава для неї загадка засяде міцно в її пам'яті, приєднуючи до себе й усі пояснення, до неї прив'язані... Одно слово, я дивився на загадку, як на мальовничий опис предмета» [5, с. 121]. Видатний педагог у двох книгах «Рідне слово» вмстив 275 фольклорних творів, з них 48 загадок.

Також К. Ушинський у книзі «Рідне слово» наголошував на тому, що загадка «є корисною вправою для розвитку розуму дитини» [6, с. 114]. Відгадування загадок для дитини є своєрідною гімнастикою, яка активізує, тренує, збагачує розумові сили особистості. Загадка виховує уважне ставлення до навколишнього світу, адже для того, щоб знайти відповідь на запитання, яке в ній закладено, потрібно пригадати побачене, порівняти, співставити явища, мислено розчленувати їх, виділити суттєві ознаки предметів, об'єднати, синтезувати їх і т.п.

Великий педагог рекомендував використовувати загадки для розвитку логічного мислення, уяви, пам'яті та уваги у дітей. Загадки сприяють розвитку креативності та асоціативного мислення, а також вчать дітей швидко мислити та знаходити нестандартні рішення. Цей метод може стати цікавим та захопливим способом навчання для дітей, допомагаючи їм активно думати та вирішувати завдання.

Висновки. Отже, відомий педагог К. Ушинський у своїх працях виклав педагогічні ідеї стосовно загадок як засобу розумового виховання. Він вважав, що загадка є корисною вправою для розуму, засобом для розвитку логічного, креативного та самостійного мислення. Його погляди є актуальними й сьогодні та активно впроваджуються в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 667 с.
2. Павленко В. В. Становлення теорії розвивального навчання в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. Нові технології навчання. наук.-метод зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Київ, 2013. Вип. 76. 318 с.
3. Психолого-педагогічні основи використання загадок у розумовому вихованні молодших школярів. Науковий простір студента: пошуки і знахідки: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції (29 березня 2017 р.). Упоряд. Коханко О. Г. За заг. ред. акад. Бондаря В. І. та проф. Матвієнко О.В. Івано-Франківськ, НАІР. 276 с.
4. Українські прислів'я, приказки та загадки. URL: <https://studfile.net/preview/5537864/page:33/>
5. Ушинський К.Д. Рідне слово. Вибрані педагогічні твори: В 2 Т. К.: Рад. шк., 1983. Т. 1. С. 121-133.
6. Ушинський К.Д. Рідне слово. К.: Рад. школа, 1967. 246 с.

Куліда Анастасія Сергіївна,

здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
E-mail: kulida1302@gmail.com

Науковий керівник

Коваль Вікторія Олександрівна,
к.б.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ НА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У тезах аналізуються погляди видатних педагогів на формування дослідницьких умінь учнів початкової школи, а саме Вітторіно да Фельтре, Я. Коменського, К. Ушинського. Розкрито значення активного навчання та роль «учня-дослідника» у педагогічній спадщині К. Ушинського. Показано, що дослідницька діяльність молодших школярів в сучасній школі розвиває творчість дитини, спрямовує її на дослідження навколишнього світу та стимулює відкриття нових знань.

Ключові слова: дослідницькі уміння, учні початкової школи, видатні педагоги, сучасна освіта.

Постановка проблеми. Сучасні школярі готуються до майбутньої активної ролі в соціальному та духовному розвитку країни, що вимагає від вчителя формування в здобувачів освіти самостійності під час опанування нових знань, навичок та вмінь. Одним із головних завдань Нової української школи, є формування дослідницьких умінь учнів, починаючи з початкової школи.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемою формування дослідницьких умінь у молодших школярів займались такі вчені: Л. Коток, В. Кордюк, О. Ляшенко, О. Шевченко (розкриті підходи та методи розвитку творчого, критичного мислення та дослідницької активності учнів), О. Лісова (запропоновані методичні підходи, що сприяють творчості та самостійності учнів), О. Маковійчук (запропонована методика формування дослідницьких умінь молодших школярів засобом STEM-освіти) та ін.

Мета дослідження – проаналізувати погляди видатних педагогів на формування дослідницьких умінь учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідницька активність дитини сприяє формуванню її суб'єктної позиції у процесі пізнання навколишнього світу. Важливо підкреслити, що створюючи передумови для цілеспрямованого розвитку дослідницької активності учнів, ми сприяємо розвитку їх мислення, формуванню пізнавальних інтересів, активній та творчій діяльності, а також розширенню їх взаємодії з оточуючим світом.

Початкова школа покликана здійснити повноцінний процес формування дослідницьких умінь у молодших школярів. Значимість дослідницької діяльності для розвитку творчих здібностей і умінь школярів стимулює впровадження в освітню практику різних форм проектної та дослідницької діяльності учнів.

На становлення особистості людини, здатної до самопізнання і саморозвитку, звернули увагу ще в епоху Відродження в Італії. Такий підхід можна простежити у праці «Будинок радості» Вітторіно да Фельтре, в якій він прагнув організувати роботу так, щоб учні отримали енциклопедичні знання. Тому в програму школи були включені сім вільних мистецтв [3]. Вони дозволяли навчити дітей таким предметів як граматики, риторика, діалектика (тривіум), і арифметика, геометрія, астрономія і музика

(квадріум). Ці предмети поєднувались в процесі застосування таких форм роботи, як: прогулянки, екскурсії, ігри на повітрі. Цей спосіб організації навчання будувався на елементах дослідницької діяльності, діти вчилися вести спостереження, проводити власні дослідження, робити на цій основі власні умовиводи і висновки [3].

М. Монтень свою основну педагогічну працю символічно назвав «Досліди», де підкреслює значимість чуттєвого досвіду в пізнанні основ наук за допомогою спостережень, експериментів. Вже на той час він сформулював основне правило, за яким дитина на основі свого практичного досвіду розвиває певні особистісні здібності, знання, і лише практична діяльність призводить до результату, а не навпаки [5]. Це правило на сьогоднішній день є актуальним і застосовується в дослідницькій діяльності молодших школярів.

Організація дослідницької діяльності будується на самостійній, пізнавальній потребі дитини, так Я. Коменський акцентував увагу на тому, що опанувати нові знання важливо самостійно, вивчаючи природні та соціальні явища, з урахуванням принципу природовідповідності. Природою в дитині вже закладена здатність до самовдосконалення, говорив великий педагог. Механізм розвитку здійснюється через вроджене поняття «дарування», яке розуміється ним як властивість душі [4].

Основоположники «вільного виховання» намагалися втілити дослідницький підхід в процесі навчання як в теорії, так і в практиці, що було дуже важливим аспектом їх роботи. Ж.-Ж. Руссо, представник французької освіти, у своєму романі «Еміль, або про виховання» представив нестандартну систему поглядів на розвиток, виховання і навчання свого вихованця. Оскільки бажання і здатність пізнавати навколишню дійсність у дитини закладена з самого початку від природи і є важливим фактором розвитку внутрішнього потенціалу дитини, то досвід буде основним джерелом знань, уважав Ж.-Ж. Руссо. Тому важливо розвивати у дитині чуттєву сприйнятливості і направляти його на освоєння природного і соціального оточення [1].

У роботах К. Ушинського, поряд з актуальними проблемами педагогіки того часу, ми знаходимо відображення ідей, близьких до сучасних уявлень про дослідницьке навчання: логічність, етапність процесу навчання, ступінчастість наукового і навчального пізнання, психологічні аспекти навчання, необхідні в пізнанні, виховні функції навчальної діяльності, взаємодія вчителя і учня [6].

Користуючись досвідом К. Ушинського, в організації навчальної діяльності і дотепер застосовується «репродуктивні» і «продуктивні (дослідницькі)» методи навчання, які відповідали класно-урочній системі. Водночас педагог надавав велике значення активному навчанню, ставлячи дитину в ролі дослідника і пропагуючи використання особистого досвіду. Костянтин Дмитрович уважав, що знання, яке передається від учителя до дитини, можуть швидко закріпитися, але також швидко й забудуться. Проте, коли дитина самостійно формулює свої висновки і судження, вони стають його власними, що сприяє утворенню розумових узагальнень і вмінь школяра [6].

Джон Дьюї, американський педагог і філософ XIX століття, підкреслював значення процесу «виконання» в освіті. Цей процес дозволяє учням глибоко вивчати навколишню дійсність, виступаючи при цьому у ролі дослідника. Завданням дорослого є допомогти учневі усвідомити та осмислити поставлені завдання та проблеми дослідницької діяльності, сформулювати гіпотези, визначити шляхи досягнення рішень та надати напрямки для досягнення результатів [2].

Висновки. Отже, формуванню дослідницьких навичок в освітньому процесі приділялась увага видатних зарубіжних та вітчизняних педагогів протягом багатьох століть. На сучасному етапі розвитку освіти це питання набуло нової актуальності. Дослідницька діяльність молодших школярів є творчою, спрямованою на дослідження навколишнього світу та відкриття нових знань. Ця діяльність сприяє ефективному розвитку їхнього ціннісного, інтелектуального та творчого потенціалу, стимулює активність учнів й формує в них інтерес до вивченого матеріалу.

Список використаних джерел

1. Грибинук М.Б. Можливості використання педагогічних ідей Ж.-Ж. Руссо у початковій школі на прикладі роману «Еміль, або Про виховання» Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2012. № 15(1). С. 240-249.
2. Дьюї Д. Введення у філософію виховання. 1922. 63 с.
3. Історія зарубіжної педагогіки. Тексти для вивчення курсу. Укл.: Белкіна Н.І., Коваленко Є.І., Яковець Н.І. Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 286 с.
4. Коменський Я.А. Вибрані педагогічні твори у трьох томах. Ян Амос Коменський, під ред. з бібліограф. нарисом і примітками Красновського А.А. Київ : Радянська школа, 1940. Т. 1. Велика дидактика. 248 с
5. Монтень, Мішель Досліди [Текст], пер. з фр. А. Перепадя. К. : Дух і літера, 2005. 365 с.
6. Теоретичні проблеми педагогіки, склав і підгот. до друку Е.Д. Дніпров. за ред. О.І. Пискунова (відп. ред.) та ін. 488 с.

Лідич Альона В'ячеславівна,

здобувачка СВО «Бакалавр»

Українського державного університету імені

Михайла Драгоманова

E-mail: 20fpp.a.lidich@std.npu.edu.ua

Науковий керівник

Васютіна Тетяна Миколаївна,

д.пед.н., професорка кафедри початкової

освіти та інноваційної педагогіки,

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова,

E-mail: t.m.vasyutina@npu.edu.ua

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ К. УШИНСЬКОГО МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У публікації охарактеризовано суть і значення засобів штучного інтелекту під час вивчення творчості К. Ушинського молодшими школярами, зокрема його казок. Наведено приклади використання мовної моделі штучного інтелекту та генератора зображень у навчанні молодших школярів: генерування завдань за змістом текстів К. Ушинського, створення зображень та коміксів за описом, сприяння формуванню елементарних навичок програмування, творчості та вміння працювати з інформацією.

***Ключові слова:** штучний інтелект, молодші школярі.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, де швидкість змін, інформаційний наплив та глобалізація новітніх технологій є нормою, навчальні заклади повинні адаптуватися до потреб сучасної освіти, сприяючи різнобічному розвитку учнів та підготовці до викликів майбутнього. Одним із ключових аспектів для такого підходу є використання штучного інтелекту для впровадження ідей та методик видатних педагогів, серед яких важливе місце посідає К. Ушинський. У своїй педагогічній діяльності він зосереджував особливу увагу на ігровому та практичному навчанні, розвитку індивідуальних здібностей кожного учня та важливості зближення учнів та вчителів у освітньому процесі. Концепції та ідеї К. Ушинського, закладені у його творах, мають величезний потенціал для НУШ, адже сприяють розвитку творчого мислення та самореалізації учнів.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема використання напрацьованих видатних українців може бути висвітлена у контексті формування в учнів уміння працювати з інформацією у різних ресурсах. Зокрема, у фахових джерелах означене уміння розглядається через призму сформованості складників інформаційної компетентності у здобувачів освіти і широко висвітлена в працях відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Н. Байдацької, Р. Гуревича, А. Гуржій, Я. Кодлюк, Г. Лаврентьевої, Н. Морзе, І. Родигіної, О. Савченко, А. Семенової та інших.

Підходи до суті, методичних особливостей використання у освітньому процесі Chat GPT та інших моделей штучного інтелекту, як складника технологій комп'ютерного моделювання висвітлені у дослідженнях Н. Бахмат, М. Борисьонка, О. Матвієнко, О. Степанчук, В. Чайки, О. Чикурової та ін.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні потенціалу моделей штучного інтелекту для формування в учнів уміння працювати з інформацією (на прикладі творчості К. Ушинського).

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із шляхів ознайомлення молодого покоління з К. Ушинським та його доробком, є використання цифрових освітніх технологій, зокрема, технології комп'ютерного моделювання, що, з-поміж іншого, передбачає власне створення та проєктування комп'ютерних моделей, де найбільш поширеною є мовна модель штучного інтелекту Chat GPT [1]. Наприклад, використання чат-ботів на базі моделей GPT дозволяє створювати інтерактивні уроки, де учні можуть взаємодіяти з відомими постатями, такими як К. Ушинський, та отримувати індивідуалізовану підтримку та поради. Чат-бот імітує К. Ушинського, взаємодіє з учнями, створюючи ілюзію спілкування з видатним педагогом та спонукаючи їх до рефлексії та творчого мислення [3].

ChatGPT згенерує завдання для опрацювання творів. Можна також запропонувати учням створити власну історію з подібним сюжетом чи ідеєю, використовуючи чат.

Вартим уваги є набір інноваційних інструментів на основі штучного інтелекту «Персональний помічник сучасного вчителя». Він має такі можливості як створення ідей для проєктної роботи на будь-яку тему, цікавих завдань, тестів, презентацій, таблиць, флешкарток, генерація зображень, озвучення тексту; чати за змістом файлу, відео, спілкування із видатними діячами та інше [2] (рис. 1).

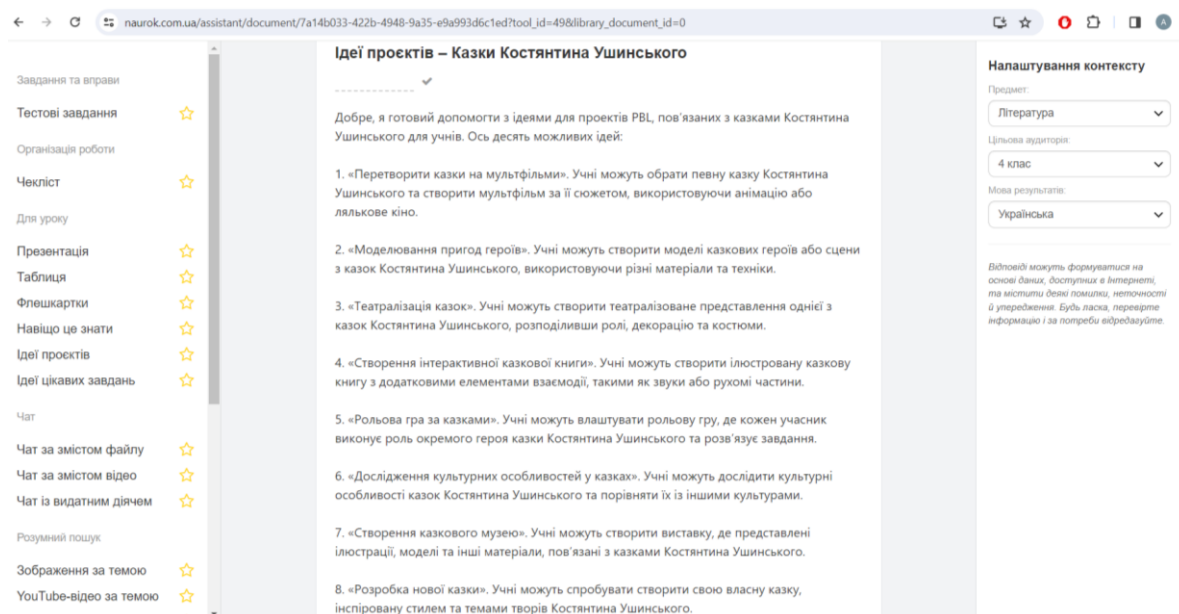

Рис. 1. Приклад використання «Персонального помічника сучасного вчителя» для організації навчального проєкту «Казки Костянтина Ушинського»

Цінним в освітньому процесі є використання можливостей засобів штучного інтелекту для створення коміксів за змістом прочитаних творів. Так, вчитель задає опис для створення коміксу, налаштовує відповідні параметри і в результаті отримує ілюстрації за сюжетом твору.

Наведемо приклад використання генератора зображень на базі штучного інтелекту Adobe, який перетворює слова на ілюстрації [4]. Було створено запит за сюжетом казок «Суперечка дерев» та «Вчений ведмідь» і отримано ілюстрації. Таким чином, учитель може самостійно створювати ілюстрації для унаочнення теоретичного матеріалу, або ж запропонувати таке завдання учням (рис. 2)

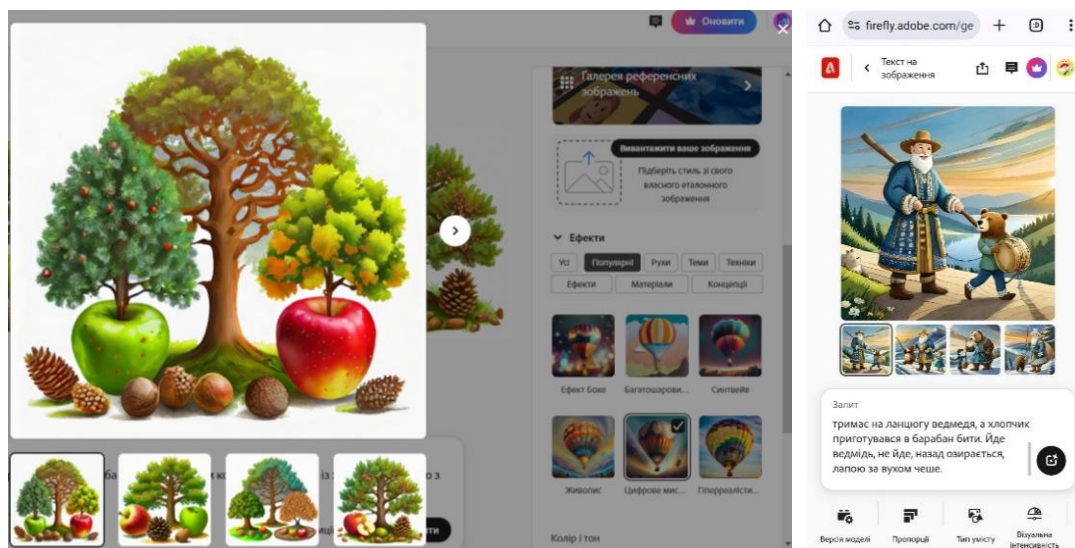

Рис. 2. Приклад використання генератора зображень Adobe при вивченні творів К. Ушинського

Висновки. Отже, використання штучного інтелекту для вивчення творчості К. Ушинського молодшими школярами відкриває нові можливості для освіти. Це не лише сприяє зближенню молодого покоління з великим педагогом минулого, але й розвиває їхні аналітичні, критичні та творчі навички, що є надзвичайно важливими в умовах сучасного світу. Перспективним вважаємо використання різних моделей штучного інтелекту для вивчення досягнень видатних українців-фахівців у різних галузях.

Список використаних джерел

1. Васютіна Т., Борисьонко М., Лідіч А. Цифрові освітні технології в роботі вчителя початкової школи. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. 69 с. електронне видання. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43202>
2. Персональний помічник сучасного вчителя. URL: <https://naurok.com.ua/assistant>
3. Чат «На Урок»: спілкування із видатними постатями минулого. URL: <https://naurok.com.ua/chat/index>
4. Adobe URL: <https://www.adobe.com/ua/products/firefly/features/ai-art-generator.html>

Мінічева Юлія Михайлівна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
E-mail: minicheva.julia@gmail.com*

Науковий керівник

*Конотоп Олена Сергіївна,
к.пед.н., доцентка кафедри
мов і методики їх викладання
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У тезах розглядається проблема використання рольових ігор у освітньому процесі в початковій школі. Наголошується на важливості гри в житті молодшого школяра. Зазначено функції, які виконує рольова гра, наведено переваги використання рольової гри. Обґрунтовано позитивний вплив рольової гри на розвиток пізнавальної активності учнів.

***Ключові слова:** гра, рольова гра, ролі, молодші школярі, соціальні відносини, навчання, виховання.*

Постановка проблеми. Сьогодні актуальним в контексті реформи НУШ є використання на уроках інноваційних методів, які здатні зацікавити молодших школярів, мотивувати їх до навчання. Зокрема, використання ігрових технологій робить урок захопливим та ефективним, що дає можливість учням не тільки отримувати нові знання, а й розвивати навички, які є важливими в навчанні та житті.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема використання ігор не є новою, її досліджували такі видатні педагоги: Я. Коменський, А. Макаренко, М. Монтессорі, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Особливу увагу іграм приділяли Л. Віготський, О. Леонтєв, Р. Жуковська, О. Усова та ін. Теорію ігор, роль, структуру та значення рольової гри вивчали О. Парубок, В. Рибальський, Г. Селевко, І. Ситник та ін.

Досвід педагогів показує, що гра сприяє розвитку пізнавальної активності молодших школярів. К.Д. Ушинський писав: «Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання» [6, с. 213].

Мета дослідження - визначити роль та місце рольової гри в освітньому процесі, обґрунтувати важливість застосування такої гри на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше розуміння гри як відображення дійсності обґрунтував великий педагог К.Д. Ушинський. Він вважав, що ігри не проходять для дитини безслідно: вони здатні визначити характер і поведінку людини в соціумі. Таким чином, «дитина, яка звикла командувати або підкорятися в грі не позбавляється від цього і в житті» [5, с. 440].

К.Д. Ушинський надавав великого значення спільним іграм. На його думку, такі ігри формують перші соціальні відносини. Він цінував автономію дитини в грі, яку вважав основою для глибокого впливу на дитину, але вважав за необхідне керувати грою дитини і надавати морального змісту її враженням.

Сформувані відносини між людьми допомагає рольова гра. Вона моделює реальність, надаючи учасникам ролі та змушуючи їх діяти так, ніби це відбувається насправді. Мета рольової гри – допомогти визначити ставлення дитини до певної життєвої ситуації, набуті досвіду через гру, і вчитися через переживання та емоції. Рольову гру варто використовувати для того, щоб отримати конкретні життєві навички, які знадобляться дітям у майбутньому. Розігруючи конкретну життєву ситуацію, в учнів виробляється власне ставлення до неї, що сприяє розвитку уяви та навичок критичного

мислення, виховує здатність до емпатії, вчить знаходити та розглядати альтернативу. В процесі рольової гри учасники «розігрують у ролях» поставлену перед ними задачу або проблему [4; 6].

Використання рольової гри спричиняє значні зміни в когнітивному розвитку. Це надзвичайно продуктивна форма взаємодії вчителя та учнів, яка є важливим засобом формування та розвитку пізнавальної активності. Такі види робіт як переказ, розігрування казки, позитивно впливають на розумовий розвиток молодшого школяра, а саме на формування уяви, а також стимулюють до творчості. Усвідомлення учнем своєї ролі допомагає усунути почуття сором'язливості, страху, тривожності, скутості та уникнути стресового стану. Дитина наче «ховається за роль», що дає можливість звільнитися від страху незнання чогось, або страху видатися смішною. Цей страх, як відомо, формує психологічний бар'єр, який сковує учня та створює емоційну напругу [3].

Рольові ігри виконують низку важливих функцій, які зумовлені особливістю навчального процесу в початковій школі:

- стимулююча функція, яка спрямована на виконання пропонованих завдань, ролей, при цьому створює позитивний кінцевий результат гри, емоційне налаштування;

- інформуюча функція, завдання якої ознайомити учнів з правилами і нормами поведінки в грі, зі змістом пропонованої ролі;

- формуюча функція, яка забезпечує накопичення соціального досвіду, формує в учнів знання та уявлення про соціальні ролі;

- моделююча функція, що полягає в ознайомленні молодших школярів з різними видами діяльності дорослих, їх взаємовідносинами та моделюванням;

- коригуюча функція, яка дає змогу визначити рівень сформованості знань про ролі, здатності до їх виконання, дозволяє виділити недоліки у виконанні виховних завдань.

Враховуючи зазначені функції, можна раціонально продумати зміст та ефективно організувати рольову гру в освітній діяльності [1].

Висновки. Дослідження показало, що використання рольових ігор не тільки підвищує інтерес учнів до навчання, а й виконує ряд важливих освітніх функцій. Це створює умови для всебічного розвитку молодших школярів, позитивно впливає на якість навчання та підвищує рівень мотивації учнів. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо вивчення специфіки використання рольових ігор на уроках літературного читання в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Дейч О. Ігрова діяльність у вихованні культури поведінки молодших школярів. Початкова школа. 2011. № 5. С. 37–38.
2. Конотоп О.С. Методика навчання майбутніх філологів англійського діалогічного спілкування з використанням відеофонограми: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 24 с.
3. Копосов П.Г. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів: навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: /О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. К.: Видавництво. А.С.К., 2004. 192 с. С. 47 – 48.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. За ред. Пискунова А.І. К., Рад. школа, 1983. Т.1. 488 с.
6. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. К.: Радянська школа, 1949. 416 с.

*Мозгова Карина Сергіївна,
Кулик Інна Володимирівна,*

*здобувачі СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: Karyna23042002@gmail.com*

*Науковий керівник
Міненко Антоніна Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО НА РОЛЬ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У дослідженні розкриваються педагогічні погляди К.Д. Ушинського на роль і значення сімейного виховання у формування і особистості. З'ясовано, що сімейні цінності посідають одне з найважливіших місць. Підтверджено, що головним завданням сімейного виховання є підготовка дітей до життя в сучасних умовах, формування повноцінного громадянина суспільства. Проаналізовано основні педагогічні праці К.Д. Ушинського в питаннях сімейного виховання дитини. Зазначено, що основи сімейних цінностей закладаються сім'єю у ранньому дитинстві, досвід благополучного дитинства неодмінно добре впливає на подальше життя людини.

Ключові слова: К.Д. Ушинський, сім'я, виховання, сімейні цінності, молодші школярі.

Постановка проблеми. Культура сучасного українського суспільства мало орієнтується на формування та розвиток цінностей, які традиційно були в основі сім'ї. Утрачено виховний ідеал сім'ї, це призвело до відчуження батьків і дітей, духовного зuboжіння молоді. Катастрофічно знижується рівень психологічного здоров'я, що не може не залишити відбитка на сім'ї.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема сімейного виховання та сімейних цінностей була предметом дослідження таких науковців як О. Воропай, В. Постовий (проаналізовано роль сімейного виховання в українській педагогічній науці), О. Ковальова, О. Гавриш, А. Рябко (розкрито національні українські традиції та їхню роль у сімейному вихованні), В. Федяєва (розглянуті етнокультурні традиції виховання дітей в сім'ї), М. Стельмахович (обґрунтовано народно-педагогічні підходи та досвід українського народу у вихованні дітей), О. Сухомлинська (розкрито методологію дослідження питань сімейного виховання в історії педагогіки) та ін.

Мета дослідження – висвітлити роль сімейних цінностей у вихованні молодших школярів на основі педагогічних поглядів К.Д. Ушинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я, родина – найвища цінність на Землі, яка робить життя кожної людини щасливим, повноцінним та плідним. Проте, батьки мають усвідомити, що вони виконують важливу соціальну роль, адже кожна повноцінна родина є фундаментом здорового суспільства.

В українській педагогіці значне місце посідають погляди К.Д. Ушинського на сімейне виховання. Так, Костянтин Дмитрович зазначав, що сім'я є джерелом матеріальної та емоційної підтримки, яка необхідна для розвитку її членів, а особливо дітей. Родинне виховання педагог уважав громадянським обов'язком кожного члена суспільства. К.Д. Ушинський був переконаний, що справа виховання є важливою й святою, оскільки через виховання «сіються насіння благоденства або нещастя мільйонів співвітчизників, тут розкривається завеса майбутнього нашої батьківщини» [1, с. 167].

Виховна система К.Д. Ушинського основана на принципі народності виховання, Ушинський уважав, що дитина повинна рости на мудрості народної тисячолітньої педагогіки. Вихованням він називає певний цілеспрямований і систематичний вплив на тіло, душу й розум дитини з метою прищеплення їй якостей здорової, розумної, творчої ініціативної, культурної, моральної, релігійної, національно свідомої, освіченої

людини. К.Д. Ушинський писав, що поняття вихованої людини – дуже широке поняття. Тому і його виховна система, складається з головних складових всебічно розвиненої особистості: національне виховання, розумове виховання, естетичне виховання, моральне, трудове, та фізичне [5].

Задачею морально-духовного виховання, як складової сімейного виховання на є на прикладі батьків, донести і розвинути в дитині гуманність, емпатію, почуття гідності та самоповаги у поєднанні зі скромністю, працьовитість, чесність, патріотизм, дисциплінованість, тактовність та повагу. Звичайно, К. Д. Ушинський черпав ці засади з вселюдських цінностей, норм релігійної моралі та народних чеснот, що завжди цінувалися та заохочувалися в суспільстві. Педагог зазначав, що духовний розвиток, духовне виховання людини зокрема і народу взагалі здійснюється не лише школою, а й такими великими вихователями як природа, життя, наука та релігія [1].

Чинним Законом України «Про освіту» виховання у сім'ї проголошено першоосновою розвитку дитини як особистості. Батьки здобувачів освіти зобов'язані:

- постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей;

- поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до державної мови, регіональних мов або мов меншин, інших мов і рідної мови, сім'ї, старших за віком, до народних традицій та звичаїв;

- виховувати повагу до національних, історичних, культурних цінностей українського та інших народів, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання та навколишнього природного середовища, любов до своєї країни;

- сприяти здобуттю дітьми освіти у навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу;

- виховувати повагу до законів, прав, основних свобод людини [3].

Аналіз джерел з проблеми сімейного виховання дозволяє стверджувати, що родина є одним із найдавніших інститутів виховання, де відбувається самопізнання й формується самосвідомість дитини, розкривається індивідуальна спрямованість її особистості, реалізуються потреби дитини в любові, повазі, турботі, спілкуванні, активності, складається мотивація поведінки дитини, відбувається її первинна соціалізація. Не применшуючи значення школи, трудової діяльності, друзів, можна стверджувати, що основи наших успіхів закладаються й розбудовуються в першу чергу в родині» [4, с. 9].

Підґрунтям фізичного й духовного здоров'я зростаючої особистості виступає саме родина, побудована на таких духовно-моральних підвалинах, як любов, віра, цнотливість, вірність, взаємоповага, самопожертва, турбота один про одного, теплота сімейних взаємин, спільність сімейних інтересів, відповідальність, праця, воля, патріотизм. Інтегруючи свої виховні зусилля з іншими соціальними інститутами, родина виступає провідною ланкою цілісного педагогічного процесу [2].

Висновки. Сьогодні ми не можемо спрогнозувати наслідки війни, яка триває. Але вже сьогодні необхідно подбати про те, щоб мінімізувати економічні, соціальні, психологічні фактори, які безпосередньо впливають на виховання дітей, у тому числі становлення сімейних цінностей.

Оволодіння молодим поколінням сімейними цінностями можна розглядати як передумову його підготовки до створення сім'ї та успішної сімейної життєдіяльності, як важливої основи державотворення України.

Список використаних джерел

1. Бойко А.М. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги. Київ : Професіонал, 2004. 576 с.
2. Єжова О.О. Виховання особистості у новій соціокультурній реальності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 7 (33). С. 4-5.
3. Закон України «Про освіту» Ст. 59. Відповідальність батьків за розвиток дитини. https://protocol.ua/ua/pro_osvitu_stattya_59/
4. Кравець В. Психологія сімейного життя : навч. посібник. Тернопіль, 1995. 696 с.
5. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання: посіб. для вчителів початкових класів та студентів педагогічних факультетів. Івано-Франківськ, 1996. 179 с.

Настояща Кристина Анатоліївна,

здобувачка СВО «Магістр»

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

E-mail: kristina200211@ukr.net

Науковий керівник

Стрілецька Наталія Михайлівна,

канд. пед. наук, доцентка кафедри

дошкільної та початкової освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К.Д. УШИНСЬКОГО

Дослідження присвячено висвітленню проблеми формування пізнавального інтересу учнів з позиції психології та педагогіки та у зв'язку з поглядами К.Д. Ушинського. Розкриті підходи Костянтина Дмитровича щодо формування інтересу до навчання, схарактеризовані сучасні засоби та методи створення стимулюючого середовища навчання.

***Ключові слова:** пізнавальний інтерес, особистість школяра, К.Д. Ушинський, педагогічна проблема, психологічний аспект, стимулююче середовище навчання.*

Постановка проблеми. Пізнавальний інтерес та мотивація навчання є ключовими чинниками успішного навчання молодших школярів. Тому, розуміння їх сутності, формування та стимулювання – важливі завданням для сучасних педагогів і психологів.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемою пізнавального інтересу займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені: І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, В. О. Сухомлинський, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, О. М. Руденко, С. І. Гончаренко та ін.

Метою дослідження є розкриття характерних особливостей пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку та способів його прояву; висвітлення науково-педагогічних поглядів К.Д. Ушинського на проблему розвитку інтересу до навчання у цільовій аудиторії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне навчання значною мірою залежить від того, як учні відносяться до своїх навчальних обов'язків. Це спонукало педагогів шукати способи стимулювання дітей до старанної праці. У минулому, у школах середньовіччя, доводилося використовувати примусові заходи та, навіть, покарання для тих, хто не бажав вчитися. Проте з часом з'явилася концепція розвитку інтересу до навчання.

Одним із перших видатних педагогів, які вказують на важливість інтересу до навчання та підходи до вирішення цієї проблеми був К.Д. Ушинський (1824-1871). Костянтин Дмитрович визначив, що навчання, яке лише насильно нав'язується, може позбавити учня будь якого інтересу до нього. Але також, навчання, яке базується лише на інтересі, може втратити ефективність через відсутність дисципліни та самоконтролю [1].

Сучасна дидактика, спираючись на досягнення педагогіки та психології, бачить ще більші можливості в зацікавленості учнів. У навчанні важлива роль відведена пізнавальному інтересу, який стимулює активність учнів і сприяє їхньому розвитку. Педагоги повинні сприяти розвитку пізнавального інтересу учнів, розкриваючи цікаві аспекти навчального матеріалу та підтримуючи їхню зацікавленість у навколишньому світі. Такий підхід допомагає стимулювати навчання та сприяє розвитку особистості учня [2].

Пізнавальний інтерес є важливим мотиватором для учнів у навчальній діяльності і його значення важко переоцінити. Але для того, щоб він дійсно мотивував учнів, потрібно використовувати різноманітні методи розвиваючого навчання. Це допомагає відкривати нові можливості для розвитку учнів та підтримує їх активну участь у навчальному процесі. Мотивація, що стимулює учня до дії, базується на його потребах, пов'язаних з метою діяльності. Сильні мотиви виникають, коли зовнішні фактори активізують пізнавальну діяльність. Ефективність будь-якої діяльності залежить від наявності у особистості сильних мотивів, що спонукають до активності та працьовитості для досягнення мети.

Формування позитивних мотивів навчання потребує використання різноманітних методів організації навчально-пізнавальної діяльності. Це включає в себе словесні, наочні, практичні методи, а також самостійну навчальну роботу. Кожен з цих методів не тільки сприяє засвоєнню інформації, але й має мотиваційний ефект, який підтримує пізнавальну активність учнів.

Отже, використання різноманітних методів навчання може стимулювати позитивні мотиви учнів, що сприяє їх активному залученню до навчального процесу та підвищенню його ефективності.

Ушинський уважав пізнавальний інтерес одним із найважливіших факторів успішного навчання та розвитку особистості. Він розглядав його як стійку емоційно-забарвлену спрямованість особистості на пізнання навколишнього світу, на оволодіння знаннями та вміннями. За Ушинським, пізнавальний інтерес виконує такі функції:

- мотиваційну, яка спонукає до активної навчальної діяльності, робить її привабливою та захоплюючою;
- пізнавальну, яка сприяє кращому засвоєнню знань, робить їх більш глибокими та усвідомленими;
- розвиваючу, що стимулює розвиток пізнавальних здібностей, мислення, творчості.
- виховну, що формує стійкі пізнавальні потреби та інтереси, сприяє розвитку особистості [2].

К.Д. Ушинський підкреслював, що пізнавальний інтерес не є вродженим, а формується в процесі навчання та виховання. Він рекомендував використовувати такі методи та прийоми для його розвитку, як от:

- наочні (використання ілюстрацій, картин, відеоматеріалів, екскурсій);
- ігрові (дидактичні ігри, вікторини, конкурси);
- постановки запитань (стимулюють до пошуку відповідей);
- дослідницької діяльності (проведення дослідів, експериментів);
- заохочення та стимулювання (похвала, заохочення, створення ситуації успіху).

Розглянемо цитати Ушинського про пізнавальний інтерес. «Інтерес – це найкращий учитель». «Без інтересу до предмета немає і пізнання». «Учень, який вчиться без інтересу, – це птах без крил». «Знання, які не здобуті власним досвідом, а засвоєні механічно, не мають ніякої ціни» [1, с. 145].

Дослідниками здійснювались спроби визначення характерних особливостей пізнавального інтересу та форм його прояву. Пізнавальний інтерес є формою наукової спрямованості, що стимулює різноманітні види активності людини. Педагоги та психологи вивчають цю проблему з різних поглядів, щоб уточнити його сутність, зміст і структуру. Так, А.К. Маркова розглядає пізнавальний інтерес як частину загальної мотиваційної сфери, тоді як А.Н. Леонтьєв акцентує увагу на його прояві в сфері діяльності. Г.І. Щукіна вбачає пізнавальний інтерес як важливу властивість людини, що допомагає їй розуміти різноманіття навколишнього світу та відтворювати його сутність у свідомості. Багато досліджень спрямовуються тільки на навчальні, мистецькі або родинні інтереси, що не охоплює цілісного розвитку особистості. Отже, процес актуалізації пізнавального інтересу є основним при стимулюванні процесу навчання [3].

Серед обов'язків вчителя є здійснення цікавого, захоплюючого процесу навчання, але не перетворення навчання в розвагу, бо цікавість у викладанні є засобом діяльності у досягненні мети. Так, К. Ушинський трактує поняття інтересу як засобу успішного

навчання, виокремлюючи його значення моральному вихованні особистості. Він відзначає: «збудить в особистості щиросердний інтерес до всього корисного, вищого і морального, і ви можете бути певні, що вона збереже назавжди людську гідність» [1, с. 344].

Сучасні засоби та методи формування пізнавального інтересу у молодших школярів включають різноманітні педагогічні підходи та технології, спрямовані на створення стимулюючого навчального середовища. Ось деякі з них.

1. **Інтерактивні уроки.** Використання інтерактивних методів навчання, таких як групова робота, обговорення, рольові ігри тощо, сприяє активній участі учнів у процесі навчання та стимулює їхній інтерес до вивченого матеріалу.

2. **Використання інформаційних технологій.** Використання комп'ютерів, планшетів, програмного забезпечення для навчання (навчальні відео, інтерактивні вправи тощо) привертає увагу дітей та забезпечує їх активну участь у навчальному процесі.

3. **Проблемне навчання.** Цей метод полягає в формулюванні реальних або вигаданих проблем, розв'язання яких потребує певних знань і навичок. Вирішення цих проблем стимулює пізнавальний інтерес учнів.

4. **Розвиток творчості.** Сприяння розвитку творчих здібностей учнів через використання творчих завдань, проекти, майстер-класи тощо може підвищити їхній інтерес до навчання.

5. **Зовнішні стимули.** Використання різноманітних засобів, таких як конкурси, виставки, екскурсії, гостьові лекції тощо, може зацікавити учнів і спонукати їх до активної участі у навчальному процесі.

6. **Підтримка самостійності.** Стимулювання самостійності учнів у виборі тем для досліджень, самостійного пошуку інформації та розв'язання проблем може позитивно вплинути на їхній пізнавальний інтерес.

Висновки. Використання методів розвитку пізнавального інтересу, стимулюючого навчального середовища у поєднанні з індивідуальним підходом до кожного учня є ефективним засобом формування та підтримки пізнавального інтересу у молодших школярів.

Ідеї Ушинського про пізнавальний інтерес мають важливе значення для сучасної педагогіки. Вони використовуються при розробці програм та методик навчання, спрямованих на розвиток пізнавальної активності та самостійності учнів.

Список використаних джерел

1. Ушинський К.Д. Твори у 6 т. Київ, Т. 2. 1954. 500 с.
2. Лілія О.К. Формування пізнавального інтересу в учнів. 2014. С. 3-8. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28069/>
3. Горчинський С.В. Пізнавальний інтерес як фактор розвитку активності навчання URL: <https://salo.li/97aA0F3>

Оліфіренко Єва В'ячеславівна,

*здобувачка СВО «магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
E-mail: miss.evach@gmail.com*

Науковий керівник

*Янко Наталія Олексіївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри мов
та методики їх викладання
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У дослідженні розглядається проблема вивчення прислівника в початковій школі на засадах дослідницького підходу. Науково обґрунтовано сутність поняття «лінгвістичний експеримент» як одного із найпродуктивніших методичних прийомів навчання граматики. З'ясовано основні види зазначеного прийому, визначено вимоги до його використання на уроках української мови і розвитку мовлення в початковій школі. Наведено зразки завдань на застосування лінгвістичного експерименту в процесі вивчення прислівника в 4 класі НУШ.

***Ключові слова:** експеримент, лінгвістичний експеримент, види лінгвістичного експерименту, граматика, прислівник, розвиток чуття мови, здобувачі початкової освіти.*

Постановка проблеми. Основною метою навчання української мови в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» (НУШ) є формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти – здатності успішно послуговуватися українською мовою в різних навчальних і життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх наукових публікацій. Ретроспективний аналіз лінгводидактичної літератури з проблем вивчення граматики в початковій школі засвідчив, що ще в ХІХ ст. методисти зазначали про важливість забезпечення практичної спрямованості курсу мовної освіти, необхідність засвоєння граматики в тісному зв'язку з розвитком мовленнєво-творчих здібностей учнів. Зокрема К. Ушинський вважав, що «навчання дітей мови в школі має три мети: по-перше, розвинути в дітей ту природжену здібність, яку називають даром слова; по-друге, ввести дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови; і, по-третє, допомогти їм засвоїти логіку цієї мови, тобто її граматичні закони в їх логічній системі» [8, с. 217]. «Найповніше ознайомлення з багатствами народної словесності та найглибше знання граматики, – стверджував педагог, – хоча й можуть збагатити розум учня, але не розвинуть у ньому дар слова, якщо ця душевна сила свого часу була позбавлена достатнього вправлення» [8, с. 217]. З цією метою К. Ушинський пропонував вивчати граматичні категорії в процесі спостереження й аналізу закономірностей функціонування їх у мовленні, що сприяло усвідомленню учнями ролі граматичних одиниць мови у вираженні думки та її відтінків.

Безумовно, важливою умовою успішного формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти є добір та використання вчителем ефективної системи методів і прийомів, вправ та завдань. Одним із найпродуктивніших методичних прийомів вивчення граматичного матеріалу на уроках української мови методисти вважають лінгвістичний експеримент.

Водночас спостереження за організацією освітнього процесу на уроках української мови в початкових класах НУШ, аналіз результатів анкетування педагогів цієї ланки освіти дає змогу стверджувати, що значна кількість учителів (42%) недостатньо володіють цим навчальним прийомом, не обізнані з його видами, особливостями застосування на уроках української мови і розвитку мовлення в початковій школі. У процесі ознайомлення учнів із граматичними засобами мови більшість опитаних учителів використовують його епізодично.

Мета нашого дослідження – з'ясувати сутність поняття «лінгвістичний експеримент», розглянути його види та особливості використання в процесі вивчення прислівника в початкових класах НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «експеримент» походить від латин. *experimentum*, що означає *проба, дослід*. У «Сучасному словнику іншомовних слів» (за ред. Л. Нечволод) пропонуються такі тлумачення цієї лексеми:

- 1) дослід, спроба виконати якусь дію;
- 2) один із методів духовного пізнання об'єктивної дійсності, наукового дослідження явищ [5, с. 216].

У дидактиці під «експериментом» розуміють «науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах» [3, с. 112]. У дослідженнях із психолінгвістики експериментом називають дослідження, «об'єктом якого виступає носій мови, що породжує або сприймає тексти, його мовне «чуття» [1, с. 49].

Більшість методистів (Гац Н., Грона Н., Петрук О., Омельчук С., Янко Н. та ін.) відносять *лінгвістичний експеримент* до навчального прийому частково пошукового або дослідницького методів.

Н. Гац, Н. Грона зазначають, що застосування лінгвістичного експерименту передбачає «деформування вихідного матеріалу, штучне придумування (творення) варіантів тексту, що дає можливість навчити дітей оцінювати і відбирати мовні засоби з урахуванням їх смислових та експресивних відтінків» [2, с. 125–126; 4, с. 77].

О. Петрук стверджує, що перевага лінгвістичного експерименту як методичного прийому полягає в тому, що він дає змогу не лише «зіставити утворену конструкцію з вихідним варіантом», а й самостійно «зробити необхідні висновки», набути учням досвіду мовленнєво-творчої діяльності [7, с. 112].

Н. Янко пропонує таке визначення поняття: «Лінгвістичний експеримент – це методичний прийом, що ґрунтується на порівнянні синонімічних мовних засобів за їх емоційним забарвленням, експресивністю, стилістичною вмотивованістю, виборі і обґрунтуванні найдоцільнішого варіанта для певного контексту» [9, с. 6].

С. Омельчук звертає увагу на особливості використання лінгвістичного експерименту в процесі вивчення морфології як розділу граматики. Під лінгвістичним експериментом науковець розуміє мисленнєвий прийом відтворення предмета пізнання, яким у процесі вивчення морфології виступають морфологічні одиниці (тобто частини мови), граматичні категорії (число, рід, відмінок, ступені порівняння, спосіб, час та ін.), а також морфологічні норми [6, с. 28]. Як зазначає С. Омельчук, навчальний прийом ґрунтується на таких мисленнєвих операціях, як зіставлення та порівняння, що базуються на перетворенні (заміні) певної форми слова на іншу, одного слова – на інше тощо [6, с. 28].

На уроках української мови і розвитку мовлення методисти пропонують застосовувати різні *види лінгвістичного експерименту*: *експеримент-вилучення* виучуваного мовного явища з тексту; *експеримент-заміну* виучуваної мовної одиниці синонімічною або однофункціональною; *експеримент-підстановку* та *експеримент-перестановку* мовних одиниць; *експеримент-розгортання* (поширення) та *експеримент-згортання* синтаксичних одиниць (речення, тексту); *експеримент-трансформацію* синтаксичних одиниць (словосполучення, речення, тексту); *експеримент-деформування* – порушення зв'язку між окремими компонентами або складовими частинами тексту; *експеримент-уніфікацію* – зняття багатогранності тексту.

Аналіз сучасних лінгводидактичних досліджень засвідчив, що у процесі використання лінгвістичного експерименту в початковій школі вчителю необхідно дотримуватися *певних вимог*:

- 1) добирати для експериментування тексти різних типів і стилів з урахуванням доступності їх сприймання-розуміння учнями початкових класів;
- 2) забезпечувати мотивацію навчально-пізнавальної та мовленнєво-творчої діяльності школярів;
- 3) застосовувати різні види лінгвістичного експерименту відповідно до виучуваного мовного явища;
- 4) поступово ускладнювати завдання вправ на лінгвістичний експеримент;
- 5) на початку експерименту чітко визначати об'єкт для спостереження й аналізу (морфема, слово, словосполучення тощо), а після порівняння первинного і деформованого варіантів мовних одиниць робити ґрунтовні висновки.

Наведемо зразки різних видів лінгвістичного експерименту в процесі ознайомлення учнів початкових класів із прислівником як повнозначною частиною мови:

- лінгвістичний експеримент на вилучення прислівника з тексту:

а) Прочитай текст. Визнач, який це текст – художній чи науковий. Свою думку обґрунтуй.

Навесні школярі пішли всім класом до лісу. Гарно у весняному лісі. Згори сонце посилає деревам своє світло й тепло. Унизу, між деревами, зазеленіла трава і з'явилися перші весняні квіти. Радісно звучить пташиний хор. З гарними враженнями діти повернулися додому.

б) Знайди в тексті прислівники. На які питання вони відповідають?

в) Прочитай текст, опускаючи прислівники. Прослідкуй, як від цього зміниться думка. Зроби висновок, яку роль відіграють прислівники в художньому мовленні;

- лінгвістичний експеримент на підстановку з обґрунтуванням доцільності вживання прислівників з огляду на тему й мету висловлювання:

а) Прочитай текст. Визнач його тему і мету.

Кульбаба як лікарська рослина відома (давно, давненько). На верхівці зеленого, подібного до соломини, стебла розташована жовта квітка у формі кошика. Листки у рослини видовжені, зубчасті. Коренева система (добре, гарно, чудово) розвинена, тому рости вона може (навкруги, де завгодно, скрізь).

б) Спиши текст, обираючи з дужок прислівники, які відповідають його змісту та меті. Усно поясни свій вибір;

- лінгвістичний експеримент на розгортання (поширення) тексту прислівниками відповідно до теми й мети висловлювання:

а) Прочитай текст. Спробуй визначити, яка пора року описується.

(Коли?) ... все оживає. (Де?) ... на небі світить яскраве сонечко. На вулиці стає (як?)... (Як?) ... з'являються квіти і листячко на деревах. (Де?)... (як?) ... співають птахи, які прилетіли з теплих країв.

Довідка: *високо, тепліше, навесні, дзвінко, поступово, скрізь.*

б) Попрацюйте в групах. Доповніть текст прислівниками. За потреби скористайтеся довідкою. Зробіть висновок про роль прислівників у мовленні;

- лінгвістичний експеримент на трансформацію тексту:

а) Прочитай текст. Визнач його тип. Свою думку обґрунтуй.

Петрик швидко відчинив клітку і випустив щиглика. Пташка сіла на гілку бузку і радісно заспівала. Щиглик оселився недалеко від Петрикового будинку. Щоранку він прилітав до хлопчика. Сяде на куцику і голосно виспівує свою пісеньку.

б) Знайди в тексті прислівники. Добери до них протилежні за значенням.

в) Спробуй замінити антонімами прислівники в тексті. Поміркуй, як змінився його зміст. Зроби висновок про значення прислівників-антонімів для вираження думки.

Мета використання вправ такого типу – формування в здобувачів початкової освіти вміння розрізняти смислові й емоційно-оцінні відтінки у значенні прислівників, усвідомлення їх ролі та стилістичних функцій у мовленні, закономірностей вживання у текстах різних типів і стилів.

Висновки та перспективи. Таким чином, застосування лінгвістичного експерименту в процесі вивчення прислівника сприятиме активізації пізнавально-дослідницької діяльності здобувачів початкової освіти, розвитку в них мовленнєво-творчих здібностей та чуття мови, усвідомленому засвоєнню початкового курсу граматики української мови.

Список використаних джерел

1. Воробйова Л.М. Психолінгвістичний глосарій. 2-ге вид., доп. Рівне : Волинські обереги, 2011. 128 с.
2. Гац Н.А. Формування у молодших школярів умінь використовувати засоби зв'язності тексту: на матеріалі вивчення частин мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання. Київ, 1993. 203 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Методика розвитку зв'язного мовлення учнів молодшого шкільного віку : метод. реком. з методики навч. укр. мови / укл. Н.В. Грона. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 2014. 186 с.
5. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2011. 768 с.
6. Омельчук С.А. Використання лінгвістичного експерименту в процесі вивчення морфології української мови. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 5. С. 27–32.
7. Петрук О.М. Розвиток мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення граматичного матеріалу на засадах функціонально-комунікативного підходу : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання. Київ, 2006. 197 с.
8. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / редкол. : В. М. Столетов (голова) та ін. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 2. 359 с.
9. Янко Н.О. Лінгвістичний експеримент на уроках української мови в початковій школі : метод. реком. Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка, 2015. 20 с. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/587> (дата звернення: 20.03.2024).

Хлус Марина Вікторівна,

*здобувачка СВО «Бакалавр»
Криворізького педагогічного університету
E-mail: hlus.marinka@gmail.com*

Науковий керівник

Павлик Олена Анатоліївна,

к.пед.н., доцентка кафедри

початкової освіти

Криворізького педагогічного університету

КОМІКС ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ В УЧНІВ УМІНЬ СПІЛКУВАТИСЯ З ІНШИМИ ЛЮДЬМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У дослідженні акцентується увага на розвитку комунікативних умінь молодших школярів, запропоновано використання коміксів як ефективного засобу навчання, що сприяє розвитку уяви, мовлення та креативності. Особлива увага звертається на важливості індивідуального підходу до кожного учня, що дозволяє розвиватися у власному темпі і досягати максимальних результатів. У тезах представлено триетапну модель використання коміксів на уроках української мови, що включає інформаційний, практичний та творчий етапи.

***Ключові слова:** комікс, комунікативні вміння, мовленнєві навички, початкова школа, мотивація до навчання, емоційне та ціннісне ставлення.*

Постановка проблеми. У контексті вимог Нової української школи одним із важливих завдань є формування в учнів життєвих та предметних компетентностей, спрямованих на забезпечення успішного навчання, орієнтацію в соціумі, вміння працювати в інформаційному просторі та конкурувати на ринку праці, виконання суспільно важливих завдань і реагування на потреби і виклики часу. Важливим завданням сучасної школи є запровадження компетентнісного підходу, відповідно до цього у Концепції «Нова українська школа» зазначається, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [3].

У сучасній освіті все більшого значення набуває розвиток комунікативних умінь молодших школярів, що передбачає вільне володіння державною мовою, розвиток навички ефективного спілкування, активного слухання, співпраці, а також здатність чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, аргументовано захищати власні погляди, переконувати інших, проявляти толерантність до різних точок зору. Ця здатність формується завдяки розвитку в учнів наскрізних умінь, таких як: читання з розумінням, вміння висловлювати свою думку усно і письмово, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, критично та системно мислити, приймати рішення.

Молодший шкільний вік – це період інтенсивного формування особистості. Він вважається найсприятливішим для розвитку навичок спілкування з іншими людьми, їх комунікативних здібностей. У цьому віці діти вчаться взаємодіяти з оточуючими та відкривають для себе важливість спілкування, прагнуть до нього і швидко набувають мовленнєвого досвіду. Чим раніше дитина здобуде такий досвід, тим ширший у неї арсенал комунікативних засобів і тим ефективніше вона застосує їх під час спілкування.

Комунікативна компетентність школярів виявляється не тільки у здатності правильно зрозуміти почуту чи прочитану інформацію, але й у здатності оцінити ситуацію спілкування, активно враховувати думки іншої людини, відчувати емоції інших та проявляти співчуття. Поняття «вміння спілкуватися з іншими людьми» –це, певною мірою, мистецтво, яке формує не лише коло оточення, а й внутрішній світ людини. Уміння спілкуватися – це ключ до формування гармонійної, успішної особистості.

Сучасні учні початкової школи – нове покоління дітей, які народилися і виростили в період розвитку цифрових технологій. Це зумовлює пошук вчителем нових ефективних методів, прийомів та форм організації освітньої діяльності. Навчальний матеріал має поєднувати в собі візуальний та вербальний аспекти, тобто бути доступним, цікавим і яскравим. Одним із ефективних засобів досягнення цього є використання на уроках ілюстрованого матеріалу, зокрема коміксів.

Побуває думка, що комікси носять переважно розважальний характер. Сьогодні комікси все більше набувають статусу ефективної навчальної методики, відкривають новий підхід до представлення навчального матеріалу, розвивають уяву та мовлення, дають можливість проявити креативність тощо.

Аналіз останніх наукових публікацій. Особливості застосування коміксів на уроках вивчали такі українські дослідники, як: О. Колесник, Є. Даниленко, Н. Кривко, Н. Космацька, О. Гудошник, М. Лавренова та інші. У своїх працях вчені говорять про ефективне використання коміксів у навчанні загалом.

Мета дослідження розкрити особливості використання коміксів на уроках української мови як ефективного засобу для розвитку комунікативних умінь та емоційно-ціннісного ставлення учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комікси в освітньому процесі слугують ефективним засобом урізноманітнення навчального процесу, зацікавлення учнів, особливо початкових класів, мотивації їх до навчальної діяльності. Є. Даниленко пояснює важливість використання коміксів на уроках у початкових класах, адже у дітей молодшого шкільного віку переважає наочно-образне мислення. «Кадри коміксу – це, по суті, кадри фільму, який зупинився. Сучасна людина більше прагне не читати й слухати, а дивитися й вдивлятися» [1, с. 29-30]. Діти, які розуміють значення коміксів, прагнуть зрозуміти матеріал, вчатьса самостійно здобувати знання. На думку Є. Даниленко, комікс завдяки вдалому поєднанню вербального та візуального матеріалу сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. Ключова особливість коміксів в освітньому процесі полягає в тому, що вони дозволяють стисло і, в той же час емоційно розповісти історію за допомогою образів. Тому їх можна застосовувати на будь-якому уроці, де вони можуть полегшити розуміння та вивчення матеріалу.

Використання коміксів на уроках української мови у початкових класах не лише додає елемент цікавості до процесу навчання, але і сприяє розвитку мовленнєвих навичок, розкриваючи перед ними унікальні можливості для вивчення та вдосконалення мовних навичок. Вони можуть включати в себе переказ, відповіді на питання за змістом сюжету, створення власних коміксів. Під час роботи над коміском у дітей формується вміння виражати свої думки, почуття, взаємодіяти з іншими людьми. Для активізації такої роботи з учнями вчителі можуть використовувати готові зразки коміксів, у текстах яких спеціально зроблено лексичні або граматичні помилки, порушена послідовність подій коміксу або відсутні певні елементи.

Формування мовленнєвих умінь та навичок в учнів відбувається нерівномірно і залежить від багатьох факторів: індивідуальних особливостей, мовного середовища дитини, розвитку пам'яті, уваги тощо. «Працюючи індивідуально з коміксами, слабкий учень здійснить більше повторень, а сильний учень раніше перейде до наступної справи» [2, с. 145]. Такий індивідуальний підхід дозволяє кожному учневі розвиватися у власному темпі і досягати максимальних результатів.

Розвиток учнів умінь спілкуватися з іншими людьми на уроках української мови за допомогою коміксів може бути ефективним, якщо урок буде розділений на три етапи: інформаційний, практичний та творчий. Під час першого етапу учитель надає учням необхідну інформацію про комікси як засіб спілкування та їхню роль у розвитку комунікативних навичок. Він пояснює основні принципи створення коміксів, їх структуру та елементи, а також демонструє приклади коміксів. Важливо звернути увагу дітей на специфіку комунікативних ситуацій, які можуть бути відтворені у коміксах, та важливість вміння передавати емоції та думки через малюнки та слова. Після цього на практичному етапі учні мають можливість самостійно створювати власні комікси у парах, групах або самостійно. Вони можуть обирати теми, які їх цікавлять, та розробляти сюжети, діалоги та малюнки. Важливо, щоб у цьому процесі вчитель надавав

підтримку та конструктивну критику, щоб учні могли поступово поліпшувати свої навички. На останньому етапі учні представляють свої створені комікси перед класом або ширшою аудиторією. Цей етап сприяє розвитку навичок публічного виступу, впевненості в собі та вмінню ефективно спілкуватися з аудиторією.

Висновки. Отже, комікси є ефективним засобом розвитку в учнів умінь спілкуватися з іншими людьми в початковій школі. Цікавий сюжет, поєднаний з малюнками та короткими діалогами персонажів, сприяє розвитку в учнів комунікативних умінь. Використання коміксів на уроках української мови в учнів розвиває вміння спілкуватися з іншими людьми в різних життєвих ситуаціях, емоційне та ціннісне ставлення до власних і чужих думок, емоцій та почуттів.

Список використаних джерел

1. Даниленко Є. Зарубіжний досвід використання дидактичних коміксів. *Науково-методичний журнал*. 2011. № 6. С. 29–32.
2. Лавренова М. В. Шляхи використання коміксів в освітньому процесі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2018. Випуск 2 (8). С. 143-146.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти: URL: <http://surl.li/hoha>

Хохол Ірина Петрівна

здобувачка СВО «Магістр»
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: irinahohol029@gmail.com

Науковий керівник
Стрілецька Наталія Михайлівна
к.пед.н., доцент кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У дослідженні розкрито сутність інтерактивних технологій навчання, з'ясовані особливості використання інтерактивних технологій у початковій школі, запропоновані приклади використання інтерактивних технологій: «Карусель», «Метод Прес», «Робота в групах», застосування яких максимально сприяє розвивальній та навчальній функції математики під час вивчення тем «Множення і ділення в межах сотні», «Порівняння чисел 1-го десятка», «Таблиця множення числа 8».

Ключові слова: навчання математики, молодші школярі, інтерактивні технології навчання, Нова українська школа.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігаються глибокі соціально-економічні трансформації, що вимагають від кожного громадянина не лише знань і вмінь, але й розвинутих якостей, які дозволили б йому активно включитися у творчу діяльність.

У Державному стандарті початкової освіти [2] та науково-методичній літературі наголошується на необхідності впровадження інноваційних методик, що орієнтовані на особистість учня. Ключовим аспектом такого особистісно орієнтованого підходу є сприяння взаєморозумінню, взаємодії та творчій співпраці між вчителем та учнями.

Освітній процес у форматі діалогу включає активну взаємодію та комунікацію між усіма учасниками за допомогою інтерактивних методів [1; 3; 4; 5].

Аналіз останніх наукових публікацій. Питанням використання інтерактивних технологій навчання на уроках у початковій школі займалось чимало зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, теоретичні основи інтерактивного навчання розкриті в працях О. Пометун, Л. Пироженко, С. Ренегара, М. Сілбермана, Г. Фріца, Дж. Фредеріка, Дж. Шермана та ін. Практичні аспекти використання інтерактивних технологій на уроках математики досліджували О. Ковальчук, Т. Грищенко, Л. Котельнікова, О. Савчук, І. Шевчук, та ін.

Метою дослідження є висвітлення особливостей використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Математика як предмет в початковій школі є складовою частиною в системі неперервної математичної освіти, яка узгоджується з дошкільною та базовою середньою освітою.

Аналізуючи досвід шкільної початкової математичної освіти та проведені наукові дослідження, які відбувалися в останні роки в Україні та країнах Європейського Союзу, можемо стверджувати, що математичні знання стають вирішальними для розв'язання будь-яких глобальних проблем.

Метою математичної освітньої галузі в початковій школі є «розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем» [6].

Нова українська школа реалізує принцип діяльнісного та компетентнісного підходів у засвоєнні знань молодших школярів, що полягає у використанні ігрових, інтерактивних методів, навчальних проєктів, проблемного навчання тощо. Завдяки цьому, учні виконують активну роль в організації власного навчання, вільно висловлюють свою позицію на уроці, вирішують пізнавальні завдання, співпрацюючи в команді однокласників, засвоюють матеріал через вирішення наближеної до життя проблеми [6, с. 19].

Інтерактивне навчання, є ефективним засобом формування математичної компетентності в учнів на уроках математики у початковій школі. Це можливо за допомогою розв'язання таких завдань, як з'ясування необхідних умов ефективного застосування інтерактивних технологій, застосування таких організаційних форм навчання, методів і прийомів в яких максимально проявиться розвивальна та навчальна функція математики [4].

Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету — створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Він (учень) самостійно розв'язує навчальні ситуації, проблеми у процесі взаємодії: «учень-ситуація», «учень - інформація», «учень-учень», «учень-група» тощо [4; 5].

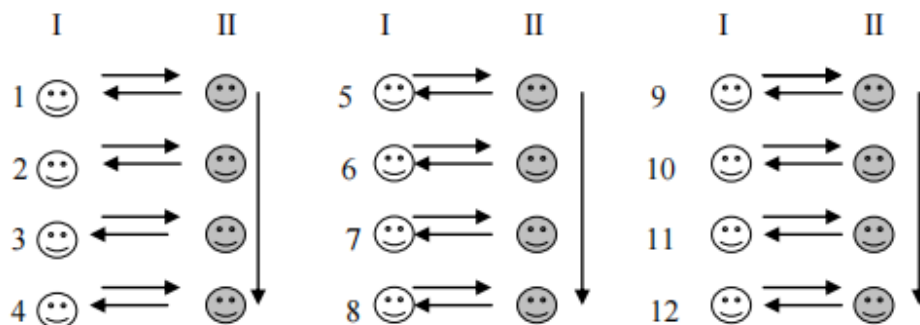
Інтерактивне навчання у початковій школі може відбуватися: у парах (2 учні); у мікрогрупах (3 - 4 учні); у малих групах (5 - 6 учнів) разом з учителем, але використання інтерактивних технологій має бути дозовано, а не всі види і форми відразу.

Педагоги-практики та науковці визначають наступну послідовність використання інтерактивних технологій в початковій школі: у 1-му класі доцільно застосувати такі технології: «Знайди когось», «Мікрофон», «Чарівна паличка», «Чарівна подушка», «4 кути», «Робота в парах», «Мозковий штурм», «Незакінчені речення». Вже у 2-му класі вже можна доповнити такими технологіями як: «Карусель», «Займи позицію», «Робота в малих групах», «Навчаючи - учись», «2 - 4 - всі разом», «Коло ідей». У 3-му та в 4-му класах - технології: «Графіті», «Мозаїка», «Акваріум», «Діалог», «Синтез думок», «Пошук інформації», «Броунівський рух», «Проект», «Шкала думок», «Метод Прес», «Дерево рішень» тощо [3].

Розглянемо приклади використання деяких із них при вивченні математики.

«Карусель». Ця модель використовується при одночасній активній роботі всіх учнів класу. Так, якщо необхідна інтенсивна перевірка рівня засвоєння знань молодших школярів, на уроці математики, дітей розподіляють за варіантами так, як вони сидять парами (варіантів стільки, скільки й пар).

Учні, які сидять у першому ряді будуть нерухомі («беріжок»), а учні, що сидять у другому ряді – рухомі («річечка»). Отже «беріжки» та «річечки» сидять один навпроти іншого (див. Малюнок 1).

☺ учень, який залишається на місці («беріжок»)

☺ учень, який пересідає до іншого співрозмовника («річечка»)

Малюнок 1. Схема впровадження прийому «Карусель» на уроці математики

Учні першого ряду (нерухомі) ретельно готують запитання за певною темою, наприклад, узагальнюючий урок «Множення і ділення в межах «Сотні». За сигналом учителя учні другого ряду переміщуються на одну парту вперед через певний проміжок часу (наприклад, 1-2 хвилини). Цей час відводиться для спілкування учнів між собою. При цьому, учень «беріжок» виступає в ролі вчителя, а учень «річечка» – у ролі учня. Далі учень «річечка» (II ряд) переміщується для отримання запитання від першого, другого, третього, четвертого і т.п. варіантів учнів I ряду («беріжок»). Таким чином, кожен учень «річечка» відповідає на таку кількість запитань, скільки учнів у I ряді. Наступний крок – учні «річечки» стають «бережками» (нерухомі), а учні «бережки» – «річечками» і робота продовжується.

Розглянемо приклади завдань для цього методу.

Завдання для 1 учня. Поясни спосіб обчислення:

$$23 \times 4 =$$

Завдання для 2 учня. Обчисли зручним способом та поясни міркування:

$$(3 \times 6) \times 5 =$$

$$(14 + 11) \times 4 =$$

$$15 \times (2 \times 3) =$$

Завдання для 3 учня. Розв'яжи приклади, користуючись правилом ділення числа на добуток:

$$56 : 14 =$$

$$75 : 25 =$$

$$60 : 12 =$$

$$48 : 16 =$$

$$54 : 18 =$$

$$92 : 23$$

І т.д.

Метод «Прес». Дана технологія відкриває можливості доводити, висловлювати свої думки, обґрунтовувати свої міркування за певним алгоритмом: «Я вважаю, що...», «тому що...», «наприклад..», «отже, я вважаю...».

Розглянемо на прикладі використання цього методу. Тема уроку «Порівняння чисел» у 1 класі. Наприклад: Я вважаю що ... число 5 більше за 3, тому що в натуральному ряді кожне наступне число більше за попереднє, а 5 в натуральному ряді стоїть після числа 3, наприклад, 2 більше за 1, отже, 5 більше за 3. Цю вправу з використанням методу «Прес» можна застосовувати на етапі мотивації навчальної діяльності.

«Робота в групах». Інтерактивну частину уроку доцільно проводити у процесі роботи над задачами, опрацювання яких потребує застосування колективної творчості. Пропонуємо об'єднати учнів у групи за певними ознаками (дні тижня, пори року, нотний ряд, кольори, назви квітів і т.п.). Приклад з використання цього методу можемо показати при вивченні теми «Таблиця множення числа 8» у 3 класі на етапі первинного закріплення та узагальнення навчального матеріалу.

Робота по рядах і по парах в першому ряду

I ряд I в. $8 \cdot 8 + 36$

I ряд II в. $8 \cdot 9 + 28$

II ряд I в. $8 \cdot 7 - 28$

II ряд II в. $12 + 8 \cdot 5$

III ряд I в. $8 \cdot 6 - 9$

III ряд II в. $60 - 8 \cdot 4$

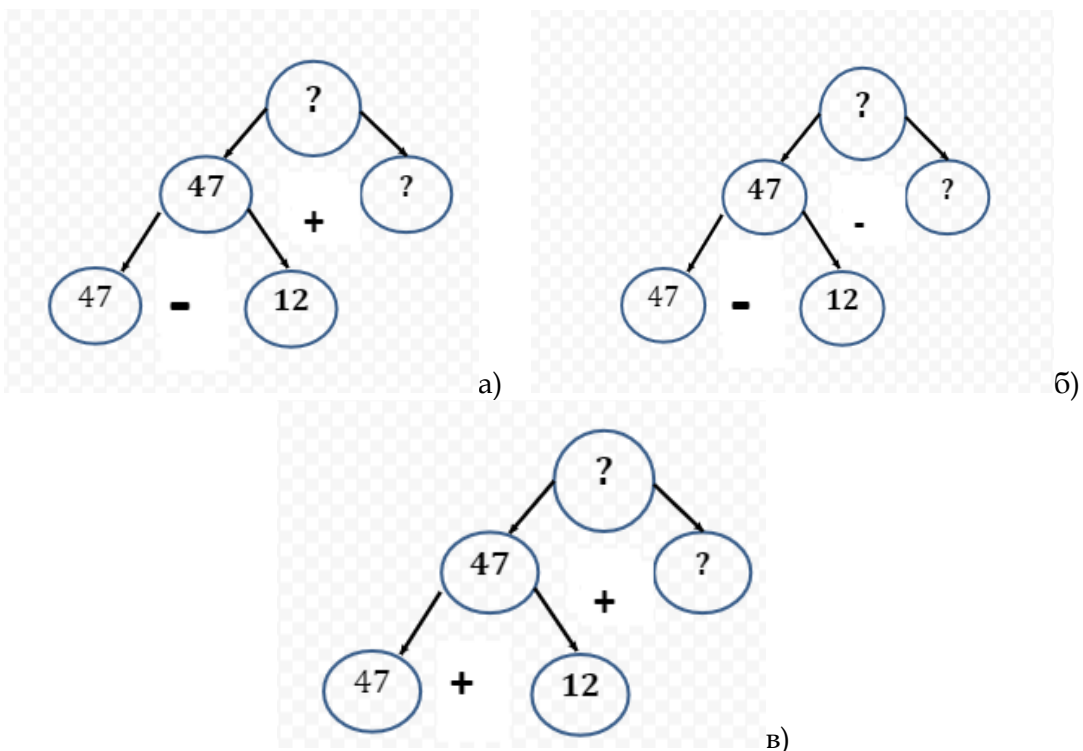
Методом коментованого письма учні розв'язують приклади. У цей час біля дошки 2 особи розв'язують по 1 прикладу останнього стовпчика і кожний пояснює приклад сусіда.

Учні розв'язують задачі, об'єднавшись у малі групи. Об'єднувати учнів у групи можна за наперед розданими атрибутами (наприклад, малюнки або картки з надписами днів тижня, пір року, нотного ряду, кольорів, назв квітів, пазлів до одного зображення і т.п.) Всі групи отримують однакове завдання – розв'язати задачу по діях.

Задача. У парку Інтелектуалія вирішили висадити дерева у формі квадрата. Першого дня висадили 47 дерев, другого дня – на 12 дерев менше, ніж першого, а третього дня – стільки дерев, скільки висадили першого і другого дня разом. Скільки дерев висадили третього дня?

Група «Весна»:

Яка з даних схем підходить до міркування над опрацьованою задачею?

Група «Літо»:

Підкреслити вираз, який є розв'язком даної задачі:

$$47 + (47 - 12) =$$

$$47 - (47 - 12) =$$

$$47 + (47 + 12) =$$

Група „Осінь»:

Підкреслити арифметичні дії, які використані при розв'язуванні задачі:

$$47 + 12 = 59 \text{ (д.)}$$

$$47 - 12 = 35 \text{ (д.)}$$

$$47 + 35 = 82 \text{ (д.)}$$

$$35 + 23 = 58 \text{ (д.)}$$

Приклади фрагментів уроків з математики, проведених за інтерактивними технологіями, дозволяють нам зробити висновки про те, що це надзвичайно цікаві для дітей уроки, які сприяють активізації навчання школярів, здружують їх, формують у них відповідальність за себе і за колектив, покращують мовленнєві здібності, а отже є засобом формування математичної компетентності.

Висновки. Отже, інтерактивні технології навчання представляють собою не новий, але творчий та захопливий підхід до організації навчальної діяльності учнів. Використання їх на уроках математики є доречним, оскільки вони сприяють розвитку математичних здібностей кожного учня, формуванню системи загальнолюдських цінностей та норм поведінки як на уроках математики, так і в житті. Такі технології сприяють розвитку уміння цінувати знання та вміння використовувати їх, а також усвідомленню особистої відповідальності та навичок співпраці з іншими членами колективу для вирішення спільних завдань.

Список використаних джерел

1. Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. пос. 3-є вид., перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2006. 336 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок Інтерактивні технології навчання. .К.: «Видавництво А.С.К.», 2003. С. 192.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-ге вид. – К.: Грамота, 2013. 2013. 504 с.
5. Шевчук І.В., Котельнікова Л.Б. Використання інтерактивних технологій на уроках математики в початкових класах. Початкова школа. 2005. №8. С. 33-35
6. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів. 2016. 64 с.

Черненко Анна Валеріївна,

здобувачка СВО «Бакалавр»
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: chernenko6480@gmail.com

Науковий керівник

Носко Юлія Миколаївна,
д.пед.,н., професорка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ulianosko5@gmail.com

ВІДСТАВАННЯ ДІТЕЙ У НАВЧАННІ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ К. УШИНЬСЬКОГО

У сучасній освіті вчителі шукають способи подолання проблем недосягнення учнями відповідних навчальних результатів. У тезі проаналізовано педагогічні принципи К. Ушинського для досягнення успіху в навчанні, зосереджуючись на визначенні та усуненні причин неуспіхів. Розглядається спадщина К. Ушинського в педагогіці та його методи, спрямовані на індивідуалізацію навчання та формування сприятливого середовища для особистісного розвитку. Зазначається поєднання класичних педагогічних принципів із інноваційними підходами для запобігання відставанню у навчанні та важливість психолого-педагогічної підтримки.

Ключові слова: неуспішність, відставання, учні початкових класів, навчання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти вчителі й надалі продовжують висловлювати занепокоєння щодо недосягнення дітьми відповідних навчальних результатів.

Аналіз останніх наукових публікацій. Дослідження відставання дітей у навчанні та шляхи вирішення проблеми у контексті педагогічної спадщини К. Ушинського висвітлюють такі провідні науковці, як: О. Акімова, В. Довбня, М. Голець, М. Рибаківа, В. Романець, М. Філіпов, В. Чаплигін, С. Якименко та ін. До аналізу психологічної спадщини Костянтина Дмитровича зверталися Б. Ананьєв, Г. Костюк, П. Зінченко, Д. Ніколенко, П. Чамата та ін.

Метою дослідження проаналізувати питання відставання дітей у навчанні та висвітлити педагогічні стратегії для вирішення, які засновані на цінних принципах педагогічної спадщини К. Ушинського. Це дослідження спрямоване на аналіз ідей та концепцій К. Ушинського, таких як індивідуалізація навчання та виховання через працю, з метою їх подальшого впровадження у практику освіти для зменшення відставання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна методика виховання й навчання дітей значно відбувається на основі педагогічних ідей видатного українського педагога Костянтина Дмитровича Ушинського, який вніс значний внесок у педагогічну науку й практику, встановивши ключові принципи, що залишаються актуальними й сьогодні. Одним із ефективних методів досягнення успіху у навчанні безсумнівно є своєчасне визначення причин неуспіхів та їх подальше усунення.

У психолого-педагогічній літературі використовуються два терміни, які описують те ж саме явище: неуспішність та відставання.

Неуспішність означає, що учні не відповідають вимогам того, що їм потрібно вивчити протягом певного часу (наприклад, вивчення розділу в кінці чверті чи півріччя).

Відставання – невиконання вимог (або однієї з них) на одному з проміжних етапів того відрізка навчального процесу, який є тимчасовою межею для визначення успішності.

Неуспішність є наслідком процесу відставання.

Пропоную розглянути різні типи відставань, та як з ними боротися:

1. *Тимчасове відставання*. Для того, щоб його вирішити слід проводити консультації та за можливості додаткові індивідуальні завдання.

2. *Стале відставання*. Щоб його виправити, вчителям слід поліпшити методи викладання, пояснювати матеріал простіше, частіше повторювати теми, які дітям важко засвоїти, та використовувати інші способи для полегшення навчання. До того ж, можна займатися з тьютором для учнів, які є невстигаючими. Такі заняття є індивідуальні і вся увага вчителя лише на одного учня. Тьютор використовує різні методи і прийоми, які допоможуть дитині детально й легко розглянути теми, де є прогалини та наздогнати їх [7].

У сучасному світі, коли навколо багато подій і спокус, школярі часто стикаються з вибором між виконанням домашніх завдань та розвагами, такими як перегляд фільму або час проведений в Інтернеті. Нерідко вони обирають останнє і тому виникають прогалини в знаннях, а з часом неуспішність.

Серед причин учнівського відставання в навчанні недисциплінованість; підвищена втомлюваність; негативний вплив сім'ї, однолітків; багато не вивченої інформації; негативне ставлення до навчання; слабкий розвиток мислення [5].

Без сумніву, ці причини, можна розділити на кілька груп:

1) фізичні та розумові проблеми (погане здоров'я, слабка пам'ять і розум, необізнаність у навчальних навичках);

2) виховні проблеми (брак інтересу до навчання, слабка сила волі, недисциплінованість, відсутність відчуття обов'язку і відповідальності);

3) недоліки в роботі школи (відсутність поваги до знань у класі, проблеми в методиках навчання, неефективна організація індивідуальної та самостійної роботи учнів, байдужість та недостатня підготовка вчителів);

4) негативний вплив сімейного середовища (низький рівень доходів у сім'ї, погане ставлення батьків до школи, відсутність підтримки дітей у навчальній діяльності та інше).

Аналіз наукових досліджень з даного питання показує, що ці причини мають різний вплив на хлопчиків і дівчаток. Наприклад, серед тих, хто не справляється з навчанням, майже 80% є хлопчики і лише 20% – дівчатка [6].

Педагогічна спадщина К. Ушинського відображає комплекс принципів та методів виховання та навчання, які були розроблені видатним педагогом у 19 столітті. Основними засадами його педагогічної концепції є індивідуалізація підходу до кожного учня, активна участь дітей у власному навчанні та вихованні, а також створення сприятливого середовища для розвитку кожної особистості. Методи, що використовував К. Ушинський, базувалися на застосуванні ігрових форм, пізнавальних завдань, колективної роботи учнів та вчителів, а також активного залучення до навчання через практичний досвід і самостійну роботу.

Інноваційні підходи до вирішення проблеми відставання у навчанні базуються на поєднанні педагогічної спадщини К. Ушинського з передовими освітніми технологіями. Цей підхід охоплює використання концепцій К. Ушинського про індивідуальне навчання, активне залучення учнів до процесу навчання та співпрацю вчителів з учнями, поєднання з сучасними методиками, такими як персоналізоване навчання, використання інтерактивних технологій, онлайн-ресурсів та комп'ютерної підтримки.

Такий підхід сприяє створенню ефективного навчального середовища, яке враховує потреби та можливості кожного учня, що допомагає покращити їх успішність та запобігти відставанню у навчанні.

Роль психолого-педагогічного супроводу у вирішенні проблеми відставання у навчанні, відповідно до поглядів К. Ушинського, полягає у створенні сприятливого

оточення для особистісного зростання кожного учня. Оскільки він допомагає вчителям та батькам розуміти унікальність кожної дитини та впливати на неї з метою досягнення успіху у навчанні.

Проблема відставання у навчанні стає актуальною у сучасному освітньому середовищі. Незважаючи на значний внесок видатних педагогів, таких як Костянтин Дмитрович, індивідуалізація підходу до учнів та застосування інноваційних методик, вчителі продовжують стикається з проблемою недосягнення відповідних навчальних результатів.

Успішність у навчанні залежить від ряду факторів, серед яких важливе значення мають індивідуальні особливості учнів, їхній інтерес до навчання та психологічний комфорт. Необхідність розуміти причини відставання, здійснювати діагностику та надавати підтримку учням.

Психолого-педагогічний супровід виступає ключовим чинником у розв'язанні проблеми відставання у навчанні, сприяючи створенню сприятливого навчального середовища та індивідуального підходу до кожного учня. Застосування інноваційних педагогічних підходів, які поєднують класичні принципи з передовими освітніми технологіями, може допомогти вирішити проблему відставання у навчанні та забезпечити кращі результати для кожного учня.

Висновки. Отже, система засобів навчання та корекції повинна бути спрямована на усунення виявлених недоліків у розвитку дитини, зосереджуючи увагу на тих аспектах пізнавальної діяльності, де конкретний учень досягає найкращих результатів. Для досягнення успіху у навчанні дітей важливо використовувати інтерактивні методи, інноваційні технології викладання, передовий педагогічний досвід та ігрові ситуації для стимулювання мислення та пізнавальної активності молодших школярів. Таким чином, уже з самого початку необхідно будувати довіру у невстигаючого учня, переконувати його, що основна мета занять – надання допомоги у навчанні, оскільки це сприяє розвитку в школяра віри у власні здібності та бажання працювати на найвищому рівні.

Список використаних джерел

1. Горбунова О. Попередження невстигання учнів (методичні поради вчителям щодо роботи з дітьми, які погано встигають). Завуч. 2001. Листопад (№ 32-33) (дод.). С. 49-52.
2. Казачінер О.С. Діагностика як один із засобів подолання неуспішності молодших школярів. Початкова школа. 2011. № 1. С. 51 -53.
3. Носко Ю.М. Творче використання ідей культурно-освітньої спадщини К. Ушинського педагогом і методистом О. Фльоровим: історико-методичний аспект. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка; гол. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2008. Вип. 56. С. 74-76.
4. Носко Ю.М. Вплив наукових ідей К. Д. Ушинського на формування педагогічних поглядів С. Ф. Русової. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2007. Вип. 47. С. 57-61. (Серія: Педагогічні науки).
5. Сухенко Т.П. Причини неуспішності учнів і шляхи їх подолання. Завучу. Усе для роботи. 2011. № 1-2. С. 9-26.
6. Терлецька Л. Як подолати неуспішність дитини у навчанні. Шкільний світ. 2008. № 2. С. 18-23.
7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1949. 465 с.
8. Фіцула М.М. Неуспішність учнів і шляхи її подолання: посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с. URL: http://odnorobivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf

НАПРЯМ 4

ВІДКРИТТЯ ДИТЯЧОГО СВІТУ: ТВОРЧИСТЬ ТА ГРА У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЩІ (ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО ТА СУЧАСНІСТЬ)

Висоцька Вероніка Сергіївна,

*здобувач СВО «Магістр»,
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: ostroverhova-veronika8@gmail.com*

Науковий керівник

*Кошель Анна Павлівна,
к пед.н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ 4-5 РОКІВ

У тезах подані деякі аспекти формування культури здоров'я у дітей 4-5 років. Розглянуті чинники які впливають на формування культури здоров'я у дітей. Обґрунтовано як і ким формується культура здоров'я у дітей віком 4-5 років, для чого формувати її і яким є її значення у сучасному суспільстві.

***Ключові слова:** здоров'я, культура, захворювання, діти, суспільство*

Постановка проблеми. Вирішення проблеми збереження і зміцнення здоров'я дітей є пріоритетним напрямом розвитку освіти, оскільки, згідно з сучасними уявленнями, основне значення у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я особистості має її небайдуже ставлення до власного здоров'я. Культура здоров'я особистості є найважливішою якісною характеристикою рівня розвитку, способом і мірою реалізації суті сил, здібностей; вона з'являється в процесі виховання як наступне освоєння різних сфер життєдіяльності, що можливо лише при розвитку її соціальної активності. При цьому формується не тільки потреба в тих або інакших видах активності, але і уміння їх реалізувати, що є одним з основних напрямів становлення культури сучасної конкурентоздатної особистості.

Аналіз останніх наукових публікацій Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що вирішення різноманітних проблем формування культури здоров'я дошкільників широко представлена у сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Зокрема, Т. Андрющенко, О. Байер, Г. Беленька, О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, М. Єфіменко, Л. Загородня, М. Комісарик, О. Козак, А. Кошель, В. Кошель, О. Курок, М. Комісарик, Н. Лісневська, Н. Левінець, О. Максимова, В. Оржеховська, Т. Пономаренко, С. Тітаренко, М. Рунова, Т. Овчиннікова, Г. Чуйко, О. Худолій, Ю. Шевченко та інші.

Метою дослідження є розкриття особливостей формування культури здоров'я у дітей віком 4-5 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування культури здоров'я – надзвичайно важливий процес у сучасному світі. Він є важливим з багатьох причин. Розглянемо їх.

1. Збереження здоров'я: культура здоров'я сприяє збереженню фізичного і психічного здоров'я, запобігає захворюванням та допомагає тримати організм у гарній формі.
2. Підвищення якості життя: люди з культурою здоров'я зазвичай мають кращу якість життя, оскільки вони більш активні, енергійні та задоволені.
3. Зменшення ризику захворювань: люди з культурою здоров'я більш уважні до свого здоров'я, дотримуються здорового способу життя та мають менше шансів на розвиток серйозних захворювань.
4. Підвищення продуктивності: здорові люди зазвичай більш продуктивні, оскільки мають більше енергії і зосередженості [4, с. 1].
5. Економічні вигоди: створення культури здоров'я сприяє зменшенню витрат на лікування захворювань та підвищує ефективність системи охорони здоров'я.

Середній дошкільний вік – це пізніший період дошкільного віку, який зазвичай охоплює дітей у віці від 4 до 5 років. Під час цього періоду діти продовжують активно вчитися та розвиватися, поглиблюючи свої навички у різних областях. У середньому дошкільному віці діти зазвичай вже розвинули деякі соціальні та когнітивні навички, такі як спілкування з однолітками, базовий розуміння правил та інструкцій, а також здатність до концентрації уваги на деякий час.

Дітей в середньому дошкільному віці легше навчати через їхню збільшену увагу, більшу здатність концентруватися, розвинуті когнітивні та мовні навички, а також здатність до абстрактного мислення, яка розвивається в цьому віці. Крім того, діти в такому віці зазвичай цікавляться оточуючим світом і виявляють більше ініціативи у навчанні [4, с. 2].

Це є однією з причин того, що культуру здоров'я варто формувати вже у віці 4-5 років і навіть раніше.

Формування, збереження, відновлення (реабілітація) фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я молодого покоління надважливим питанням, адже здоров'я дітей це здоров'я нації. Формування здоров'я дитини здійснюється сім'єю, самою дитиною, об'єктами та суб'єктами соціально-педагогічного середовища (закладами дошкільної освіти). Виходячи з цього, можна виділити чинники, що впливають на формування всіх компонентів здоров'я дітей дошкільного віку:

1. Готовність батьків передати здоров'я своїм дітям в умовах їхнього пренатального розвитку (внутрішньоутробного періоду), а потім до формування здоров'я дітей після народження;
2. Соціально-економічні та соціально-психологічні умови в суспільстві та конкретній родині, а також у закладі дошкільної освіти, де перебуває дитина;
3. Екологічне довкілля, рівень екологічної культури суспільства, родини, у навчальному закладі;
4. Здоров'язберігальне та здоров'яформувальне середовище, в якому забезпечується рівновага між адаптивними можливостями організму дитини та його впливом;
5. Свідоме ставлення дітей дошкільного віку до власного здоров'я, що формується також батьками, вчителями та вихователями закладів дошкільної освіти та суспільством загалом;
6. Рівень професійної компетентності педагогів у формуванні та збереженні здоров'я дитини;
7. Ставлення педагогів і батьків до власного здоров'я, що впливає на світогляд дитини через постійне наслідування старших, які оточують її.

На сучасному етапі проблема здоров'я людини постає як одна з найбільш гострих і потребує серйозного ставлення до її вирішення. На жаль, статистика стану здоров'я дошкільників сьогодні є досить невтішною. За даними Міністерства охорони здоров'я України 90% усіх дітей мають відхилення в загальному стані здоров'я. Тож актуальною проблемою є збереження здоров'я дітей, дуже ефективним способом якого є формування культури здоров'я [2, с. 3].

Формування культури здоров'я у дітей 4-5 років включає такі аспекти:

1. Фізичне здоров'я: регулярна фізична активність, правильне харчування, здоровий сон, гігієнічні навички. Це дуже важливий аспект, адже за дотриманням його,

дитина навчається тримати своє тіло в формі, займатись спортом чи іншою руховою активністю, що вплине на відсутність проблем з великою кількістю систем організму, які страждають від відсутності фізичної активності (м'язово-скелетна система: зменшується м'язова маса, знижується гнучкість суглобів та можливість розвитку остеопорозу; кардіо-судинна система: зростає ризик серцево-судинних захворювань, знижується витривалість серця та судин; дихальна система: погіршується функція легень та може розвиватися плоскостопість; мозкова діяльність: зменшуються когнітивні функції, знижується концентрація та пам'ять), розвиток навичок правильного харчування, яке впливає на фізичне здоров'я, забезпечуючи необхідні поживні речовини для росту, розвитку та енергії організму; емоційне благополуччя, впливаючи на настрій та емоційний стан, оскільки деякі продукти можуть впливати на вироблення гормонів; покращення когнітивних функцій; профілактику захворювань, адже допомагає запобігати розвитку хвороб, зменшує ризик серцево-судинних захворювань, діабету, ожиріння та інших проблем зі здоров'ям. Також дитина отримує гігієнічні навички, які впливають на запобігання захворюванням та загальне благополуччя [1, с. 1-3].

2. Емоційне та соціальне здоров'я: розвиток навичок спілкування, вирішення конфліктів, самоконтроль, відчуття самостійності та впевненості. Це впливає на покращення соціальних взаємодій, здоров'я емоційного стану, успіх у навчанні та створенню позитивного відношення дитини до себе.

3. Виховання позитивних звичок: формування відповідального ставлення до власного здоров'я, відмова у майбутньому від шкідливих звичок, таких як куріння або вживання наркотиків чи алкоголю. Це є важливим аспектом через те, що діти, сформувавши відповідальне ставлення до свого здоров'я в такому молодому віці, у майбутньому будуть перевіряти своє здоров'я, робити надважливі у наш час «чек-апи», аби запобігти появі хвороб, лікувати хвороби, якщо ті все ж з'являться, що матиме позитивну дію на стан здоров'я і життя людини. Відмова у майбутньому від шкідливих звичок викреслить можливість появи таких проблем, як: серцево-судинні захворювання, респіраторні захворювання, включаючи рак легенів, хронічні захворювання, такі як цироз печінки або хвороби підшлункової залози, психічні та емоційні проблеми, включаючи залежність та депресію, погіршення фізичної форми та загального здоров'я, соціальні та економічні проблеми, пов'язані з витратами на шкідливі звички та їхніми наслідками [3, с. 5].

Ці аспекти сприяють формуванню здорового способу життя та допомагають дітям зростати фізично, емоційно та соціально збалансованими особистостями. Для того, аби ці аспекти були засвоєні дитиною, має бути проведена робота батьків та викладачів дошкільних навчальних закладів, зокрема можуть бути проведені бесіди, ігри, уроки, залучення різних мультимедійних технологій, демонстрація гарної культури здоров'я на прикладі героїв різних мультфільмів, фільмів, телепередач, а також на власному прикладі.

Висновки. Отже, формування культури здоров'я у дітей 4-5 років є важливим етапом їхнього розвитку. Відмова від шкідливих звичок, розвиток фізичної активності, навичок соціального спілкування та самоконтролю є ключовими аспектами цього процесу. Батьки та оточення відіграють значущу роль у формуванні здорового способу життя дітей, створюючи позитивне середовище для їхнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш; авт. кол. : А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. / Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». Київ. 2021. 30 с.
2. Кошель А. П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Анна Павлівна Кошель. Глухів, 2015. 226 с.
3. Брюзгін В. О., Конельська І. М., Афонін А. П. Формування культури здоров'я – невід'ємна складова освіти. КДПУ, 2003. <https://doi.org/10.31812/123456789/5149>
4. Кошель А.П., Кошель В. М., Сілка К.А. Деякі аспекти зміцнення здоров'я дітей згідно оновленого Базового компоненту дошкільної освіти України. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ЛОГОС» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference. Cambridge. P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. (Vol. 3). P 77-80.

Гончарова Владислава Богданівна,

*здобувачка СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
E-mail: vladyslava2603@ukr.net*

Науковий керівник

*Смолянка Юлія Миколаївна,
к. пед. н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ К.Д. УШИНСЬКОГО

У дослідженні проаналізовано проблему безпеки в освітньому середовищі закладів дошкільної освіти через призму поглядів видатного педагога К. Д. Ушинського. Здійснено ретельний огляд сучасного контексту проблеми, що виокремлює безпеку як ключовий фактор всебічного розвитку дитини, особливо в сенситивному періоді, коли формуються основи моральних, інтелектуальних та емоційних здібностей.

***Ключові слова:** дошкільна освіта, безпечне освітнє середовище, дитина дошкільного віку.*

Постановка проблеми. У сучасному світі питання безпеки в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти стає все більш актуальним і вимагає системного підходу до його вирішення. У цьому контексті варто звернутися до поглядів видатного українського педагога і науковця К. Ушинського (1824-1871), який акцентував увагу на значенні створення сприятливого середовища для розвитку дитини.

У вимірах сучасної освіти, безпечне освітнє середовище стає фундаментальним елементом забезпечення всебічного розвитку дитини. Особливо важливою ця проблема стає в контексті дошкільної освіти, де формуються основи моральних, інтелектуальних та емоційних здібностей. Створення безпеки та стабільності в освітньому середовищі дошкільного закладу є складною задачею, що потребує інтегрованого підходу, який охоплює не лише фізичну, а й психологічну, емоційну та соціальну її складову.

Отже, виховання підростаючого покоління обумовлює проблему створення середовища, яке відповідатиме їхнім потребам, сприятиме їхньому розвитку та є здоров'язберігаючим й безпечним [6].

З урахуванням існуючих концепцій, поняття «безпека» визнається фундаментальною для індивідуального добробуту кожної людини. Так, за теорією А. Маслоу, після задоволення базових фізіологічних потреб, таких як харчування, вода, сон тощо першочерговим стає відчуття безпеки. Дослідник вважає, що життя людини перебуває на найвищому рівні потреб [2].

З огляду на викладене, можемо стверджувати, що проблема забезпечення безпеки в різних сферах існування особистості, зокрема в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти залишається актуальною незалежно від контексту.

Аналіз останніх наукових публікацій. Сутність поняття «освітнє середовище» було досліджено такими науковцями як Г. Балл І. Бех, Н. Бойчук; питання проектування освітнього середовища у ЗДО як засобу стимулювання особистісного розвитку дитини дошкільного віку репрезентовано у працях А. Богущ, Н. Гавриш, О. Малихіної та ін. Структура освітнього середовища була проаналізована І. Захаровою, Я. Корчаком, Н. Рижовою та ін.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі ефективних стратегій та механізмів створення безпечного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти.

Як відомо, К. Ушинський розумів під вихованням процес спрямований на розвиток дитини відповідно до особливостей та потреб конкретної нації. Він уважав, що саме виховання має на меті забезпечити гармонійний розвиток тіла, душі та розуму, формування духовно-моральних та етичних якостей, а також освоєння національної та загальнолюдської культурної спадщини [5].

Важливим у нашому дослідженні є аналіз нормативно-правових документів. Так, згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту» безпека в освітньому середовищі визначається як комплекс умов у освітньому закладі, що перешкоджають спричиненню учасникам навчального процесу будь-якої фізичної, матеріальної або моральної шкоди [3].

У сучасних умовах ці аспекти відображають найвищий пріоритет в контексті покращення якості освітніх послуг. Серед них виділяються такі фактори, як забезпечення безпечного для дітей освітнього середовища, а також створення психологічного клімату, що відповідає вимогам комфорту та сприятливому розвитку [7].

З метою створення відповідних та безпечних умов для учасників освітнього процесу у квітні 2023 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію безпеки закладів освіти на 2023-2025 роки. Впровадження цього документа надасть можливість педагогічним колективам ЗДО:

- визначити стратегічний напрямок для організації безпечного освітнього середовища;
- створити комфортні умови для зручного перебування в укриттях та захисних спорудах для учасників освітнього процесу;
- розробити та впроваджувати структуровані протоколи дій у випадку кризових ситуацій;
- систематизувати навчання для педагогів та дітей щодо дій у різних ситуаціях;
- вживати заходів щодо протидії булінгу в освітньому середовищі;
- дотримуватись норм та правил у сфері фізичної, інформаційної та соціально-психологічної безпеки [1].

Безпека також пов'язана з взаємодією з іншими дітьми та дорослими. Відповідно до позиції провідних науковців участь у спільноті сприяє формуванню соціальних навичок та зниженню ризику конфліктів [8].

Визначення стратегії створення безпечного освітнього середовища, задля того, щоб освітній процес відбувався в очному форматі в умовах сьогодення, що включає підготовку ЗДО до нового навчального року та розробку чіткого плану дій для персоналу на випадок повітряної тривоги.

Складники освітнього середовища можна умовно розділити на наступні аспекти:

1. Інфраструктура: включає в себе стан будівель, їх дизайн та доступність приміщень для всіх учасників освітнього процесу, а також можливість комфортного пересування вихованців територією ЗДО.

2. Соціальний контекст: відносини між дітьми, їх соціальний склад, наповненість груп і професійний рівень педагогічного персоналу, а також способи підбору та підтримки фахівців та батьків вихованців.

3. Освітня програма: не лише конкретні теми для вивчення і зміст навчання, але й використані технології, методи та стилі викладання, форми освітньо-виховної діяльності та методи контролю.

4. Інформаційне забезпечення: доступність технічних засобів навчання, контроль за ними, наявність швидкісного Інтернету, локальних мереж, сайту ЗДО та розгалуженої системи електронних ресурсів для усіх учасників освітнього процесу [4].

Освітній процес відіграє ключову роль у впровадженні заходів та мінімізації потенційних загроз для сталого розвитку суспільства. Його важливість полягає в комплексному формуванні різноманітних аспектів функціональної грамотності дітей, спрямованому на забезпечення їхньої здатності виявляти та вирішувати існуючі потенційні виклики та загрози. Рішенням Уряду, викладеним у постанові від 7 квітня 2023 року, було затверджено «Концепцію безпеки закладів освіти» на період 2023-2025 років, що містить інтегровану стратегічну візію створення безпечного освітнього

середовища у навчальних закладах, а також створення рівних, належних та безпечних умов для навчання й викладання [9].

Висновки: Отже, безпечне освітнє середовище у закладах дошкільної освіти вимагає комплексного підходу, що базується на наукових дослідженнях та інноваційних практиках. Інтеграція педагогічних та психологічних підходів, розвиток інфраструктури закладу та використання сучасних технологій є ключовими чинниками в створенні сприятливого й безпечного середовища для навчання та розвитку дітей у дошкільному віці, що відповідає найвищому стандарту надання освітніх послуг підростаючому поколінню.

Список використаних джерел

1. Концепція безпеки закладів освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-%D1%80#n10> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Harper & Row, Publishers, 1954. P. 369. URL: <https://www.eyco.org/nuovo/wp-content/uploads/2016/09/Motivation-and-Personality-A.H.Maslow.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 21.03.2024).
4. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. URL: <https://rozvytokosvity.te.ua/bezpechne-osvitnye-seredovyshche-zakladu-osvity/> (дата звернення: 20.03.2024).
5. Освітні ідеї К.Д Ушинського як фундамент української педагогіки URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14035/> (дата звернення: 19.03.2024).
6. Косенчук О., Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. Том 1. No 1 (105). 2023. С. 90–101.
7. Чернова Н. Організація освітнього середовища в Новій українській школі: курсова робота: спец. 013 «Початкова освіта», Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2021. 30 с.
8. Піроженко Т.О., Хартман О.Ю. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом». К.: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с
9. Уряд ухвалив Концепцію безпеки закладів освіти. М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-koncepciyu-bezpeki-zakladiv-osviti> ((дата звернення: 20.03.2024).

Попович Ангеліна Ярославівна,

здобувачка СВО «Магістр»

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

E-mail: anjelinarporovich@ukr.net

Науковий керівник

Кошель Анна Павлівна,

к.пед.н., доцентка кафедри

дошкільної та початкової освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У дослідженні виокремлені основних шляхи оптимізації навчального процесу в закладах дошкільної освіти за допомогою впровадження мультимедійних технологій та їх вплив на формування логічного мислення дітей старшого дошкільного віку. Методологічною основою дослідження є емпіричний та теоретичні підходи до аналізу наукової літератури робіт вітчизняних дослідників.

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, новітні технології, мультимедійні засоби навчання, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Ера інформаційних технологій активно запроваджує нові тенденції в освітній галузі. Сучасну освіту важко уявити без мультимедійних засобів та цифрових технологій. Інформатизація освітнього процесу пов'язана не лише з бурхливим розвитком ІТ галузі, але й сучасними потребами освіти у підготовці дітей до життя та навчання в інформаційному суспільстві.

Новий поштовх до розвитку цифрової освіти в Україні спричинений вимушеною дистанційною формою освіти, спричиненою соціальними факторами: COVID - 19 та повномасштабною війною в Україні з 2022 року, в східних регіонах країни – з 2014 року. Саме з впровадженням цифрової освіти виникає нагальна потреба пошуку шляхів оптимізації навчального процесу з використанням новітніх технологій.

Дошкільна освіта також впроваджує новітні форми подачі матеріалу дітям дошкільного віку, зокрема засоби мультимедіа. Нині завданням дошкільної освіти постає пошук оптимальних шляхів впровадження мультимедійних технологій в освітній процес закладів дошкільної освіти, враховуючи індивідуальні та вікові особливості дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Новітні інформаційні технології в освітній системі є однією із актуальних та сучасних тем для наукових пошуків дослідників як освітньої, так і технічної галузі знань таких, як П.М. Бабич, Т.В. Бондаренко, М.М. Близнюк, В.В. Зеліч, М.І. Жалдак, О.Г. Ємчик, С.І. Лиса, Ж.В. Матюх, Ю.Г. Носенко, О.М. Спірін, С.І. Тігаренко, О.С. Чекан, І.Ю. Шахіна, Л.С. Шевченко та інші.

Мета роботи дослідити шляхти оптимізації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з використанням мультимедійних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оптимізація навчального процесу дітей дошкільного віку, полягає у застосуванні мультимедійних технологій за напрямками роботи вихователя: з колегами; з дітьми; з батьками.

Принцип оптимізації навчального процесу для дітей старшого дошкільного віку реалізується з урахуванням таких критеріїв.

1. Технічне обладнання. Попри активне запровадження мультимедійних технологій в усі сфери життя та в кожний навчальний заклад й населений пункт, у результаті – реалізація цифрової освіти у сучасних реаліях є непершочерговою. Місцеві бюджети міста, районів, ОТГ та підпорядковані відділи освіти, направляють усі кошти на підтримку української армії. Тому фінансування дитсадків та виділення коштів на закупівлю додаткового технічного обладнання у державні установи є мало імовірним, через нестабільну економічну ситуацію. За підтримки спонсорів та пошук меценатів державні ЗДО можуть сформувати цифровий осередок, облаштований новітніми технологіями для всебічного розвитку дітей.

2. Підготовка освітніх кадрів до роботи з новітніми технологіями. Освітня програма другого освітнього рівня ЗВО передбачає вивчення новітніх технологій у роботі вихователя дошкільного навчального закладу. Самоосвіта педагога відіграє важливу роль у застосуванні мультимедійних технологій на заняттях з дошкільниками.

3. Вікові особливості дітей дошкільного віку. Процес оптимізації навчального процесу в ЗДО полягає у застосуванні різних форм, методів та засобів для організації навчального процесу дошкільнят таким чином, щоб дітям було комфортно сприймати інформацію через мультимедійний екран у процесі навчання.

Діти із раннього віку контактують із батьківським смартфоном (айфоном), дивляться розважальні передачі по телевізору та мають навички з користування планшетом (малювати, грати в ігри). Саме тому, діти дошкільного віку вже поступово інтегрується в сучасний світ інформаційно комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Застосування мультимедійних ІКТ на заняттях є продуктивним та успішним, відображає позитивний ефект та динаміку усвідомленого сприйняття інформації.

Заклади дошкільної освіти активно впроваджують цифрові технології на заняттях та під час дозвілля дітей, враховуючи вік та індивідуальні особливості дитини.

Педагоги дошкільних навчальних закладів дотримуються вище перерахованих критеріїв та корегують частоту і часову тривалість використання мультимедійних технологій в освітньому процесі.

Адаптуючись у інформаційному суспільстві з використанням мультимедійних технологій, дитина, як індивід стає поневолі учасником інформаційного суспільства, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку [1].

У закладах дошкільної освіти діти також безпосередньо є учасниками інформаційного суспільства. Користуючись мультимедійними засобами напряму чи через посередників (вихователів), вихованцям дитсадка надаються послуги – у нашому випадку навчальний процес, що здійснюється за допомогою інформаційних технологій.

Одним з критеріїв оптимізації освітнього процесу в ЗДО за допомогою мультимедійних технологій виділяємо цифрову грамотність дітей дошкільного віку. Щоб вберегтися від негативних наслідків процесу комп'ютеризації та ІКТ, завдання батьків і педагогів постає не просто залучити дитину до мультимедійно-комунікативного простору, але й навчити, як безпечно користуватися мультимедійними засобами у повсякденному житті. Критерій цифрової грамотності відносимо до старшої вікової групи дітей дошкільного віку.

Мультимедійні засоби поділяються на апаратні (комп'ютер з процесором, мультимедіа-монітор із вбудованими стерео динаміки, TV – тюнери, звукові плати) та програмні (програми та проблемного орієнтовані мови програмування, що враховують особливості мультимедіа) [2].

Оптимізація навчального процесу полягає у задіянні зорових та слухових органів чуття людини, систематичної роботи з мультимедійними технологіями. Впровадження новітніх технологій формує нові компетентності самих працівників дошкільної галузі, що досягаються лише шляхом практичної роботи з використанням мультимедійних технологій у роботі з дітьми. Результат цієї педагогічної роботи і є сам шлях оптимізації навчального процесу в ЗДО.

Згідно досліджень в області анатомії та фізіології, дитина здатна сприймати інформацію у відсотковому еквіваленті – 20% слухом, та за допомогою зору – 30% поданої інформації. Можемо прийти до висновку, що активізація слухових та зорових каналів одночасно сприяє максимальному засвоєнню інформації дитиною до 50%. Систематична робота з використанням мультимедійних технологій, а саме комп'ютера, презентацій, аудіо програвачів та інших технічних засобів підвищує ефективність та якість засвоєння навчального матеріалу на заняттях дітей дошкільного віку.

Аудіо- та відео- засоби в освітньому процесі дошкільнят створюють комфортні умови для всебічного розвитку в ЗДО, як на традиційних заняттях так і під час самостійних ігор дітей в закладі. За допомогою мультимедійних засобів навчання ефективно подається навчальний матеріал на заняттях. До таких засобів відносимо:

- комп'ютерні презентації;
- інфографіка;
- флеш анімації;
- аудіо- та відеоматеріали;
- електронні словники і довідники;
- програмні продукти для тестування;
- відкриті освітні інтернет-ресурси;
- носії для програмного забезпечення [3].

Висновки. Застосування мультимедійних технологій є відносно новий нетрадиційний напрям роботи у дошкільній освіті. Поєднання різних напрямків роботи за допомогою освітніх технік та мультимедійних застосунків шляхом оптимізації навчального процесу у ЗДО має на меті створення єдиної та універсальної методики у роботі з мультимедійними технологіями.

Список використаних джерел

1. Зеліч В.В. Інформаційне суспільство.: веб - сайт. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9748/1/6_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf (дата звернення 22.01.2024).
2. Близнюк М.М. Мультимедійні технології в навчанні декоративно-прикладному мистецтву.: веб - сайт. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e7ceed9-a63d-4195-b937-fa53ac6a2dc2/content> (дата звернення 06.02.2024).
3. Жалдак М.І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник. За редакцією Жука Ю. О. К.: Педагогічна думка.: електрон. версія посіб. 2012. 112 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/618/4/Multymed_syst_posibn.pdf (дата звернення 14.01.2023).

Приходько Антон Євгенійович,

*здобувач СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: Prihodtoha@gmail.com*

Науковий керівник

*Богдан Тетяна Миколаївна,
к. пед. н., доцентка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

К.Д. УШИНЬСЬКИЙ ПРО ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У дослідженні розглянуті погляди К. Ушинського на значення природи у вихованні дітей дошкільного віку. Показано вплив природи на розумове виховання дітей. Розкрито методи, користуючись якими, на думку К. Ушинського, педагог ознайомлює дітей з природою. Висвітлено значення наочних методів та спостережень для знайомлення дітей з природою. А також використання природи для всебічного розвитку особистості.

***Ключові слова:** дитина дошкільного віку, значення природи, спостереження, природа як фактор розумового розвитку.*

Постановка проблеми. Ознайомлення дітей дошкільного віку зі світом природи є найважливішим засобом формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості, яка володіє знаннями й навичками екологічно доцільної поведінки в природі. У процесі ознайомлення з природою, розширюється світогляд дітей, орієнтація в навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності, виховується відповідне відношення до природи. Ознайомлення дітей з природою дає їм можливість отримувати знання про явища живої та неживої природи, пробуджує інтерес до неї.

Аналіз останніх наукових публікацій. Педагогічна спадщина багатьох вчених минулого (Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці Ф. Фребеля, М. Монтесорі) розглядає природу як засіб всебічного розвитку особистості. У вітчизняній педагогіці про важливу роль природи у формуванні особистості дитини йшлося у працях А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Метою дослідження є висвітлення поглядів К. Ушинського на значення природи у вихованні дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. К. Ушинський зазначав, що розум – це добре організована система знань. Вважається що система знань повинна бути об'єднана навколо центральної залежності в природі. Основною залежністю в природі є залежність організмів від умов існування. У багатьох випадках вона виявляється у вигляді доступному для сприймання дітьми дошкільного віку.

Він називає природу «всерозвиваючою» і в своїх працях розкриває можливості її використання для всебічного розвитку особистості. Він стверджував, що ... «вивчення дітьми природного довкілля повинно розпочинатися не з курйозів і диковин, а з того, що безпосередньо оточує дитину, саме з тих об'єктів і явищ природи, які дитина може спостерігати щодня. Така робота повинна бути організована та контрольована. Формування екологічної культури в дошкільному віці повинно проходити крізь всі види діяльності дитини» [2, с. 75].

Високо оцінюючи навколишню природу як фактор розумового розвитку дітей, К. Ушинський в окремих своїх творах розкрив методи, користуючись якими педагог ознайомлює дітей з природою. Важливу роль при цьому він відводив наочним методам. Рекомендуючи широко користуватися ними, Костянтин Дмитрович обґрунтовував свої рекомендації особливостями формування уявлень і понять у маленьких дітей. Дитина,

писав він, мислить формами, барвами, звуками, відчуттями взагалі, і той даремно і шкідливо насилував би дитячу природу, хто захотів би примусити її мислити інакше. Таким чином, робить висновок К. Ушинський, надаючи початковому навчанню форм, барв, звуків, ми робимо його доступним дитині і самі входимо у світ дитячого мислення [3].

К. Ушинський справедливо вважав природу важливим чинником виховання дитини та називав її одним із «могутніх агентів у вихованні людини». Костянтин Дмитрович був переконаний, що день, проведений дитиною на природі більш корисний, ніж тижні проведені у закритому приміщенні, а використання природи у дошкільному навчанні зможе привчити дитину до логічності мислення, адже «логіка є не що інше, як відображення в нашому розумі зв'язку предметів і явищ природи».

Знайомство з тваринним світом починається з домашніх тварин – їх дитина найчастіше зустрічає і спостерігає. Діти вчать розрізняти диких і домашніх тварин. При цьому зазначені важливі ознаки, за якими тварини поділяються на класи. Чотириногі тварини у свою чергу поділяються за способом живлення на трав'яних і м'ясоїдних, а птахи – на домашніх, хижих і співочих. Окремо групуються гади, риби, комахи. У певному угрупованні постають перед дітьми рослини: трави, квіти і гриби. В іншу групу включаються рослини, які люди вирощують і використовують: рослини хлібні і городні, ягоди і плоди. До третьої групи рослин відносяться дерева плодови і кущі.

К. Ушинський звертається і до світу неживої природи: пропонує познайомити дітей з металами і камінням – коштовними і простими, а також із ґрунтами.

Безперечно цінні думки К. Ушинського про розвиток дитячої спостережливості і про способи спостереження. Вважаючи розвиток спостережливості одним із важливих завдань дошкільного навчання, Костянтин Дмитрович розумів під спостережливістю здатність бачити предмет у всіх його якостях, властивостях і відносинах. Він пропонує при розгляданні предмета, насамперед, привчати дитину відшукувати, перераховувати ознаки предметів, які знаходяться у них перед очима. Необхідно дотримуватися послідовності у постановці питань: якого кольору предмет? З чого він зроблений? Яка його величина порівняно з іншими предметами? Скільки ніг? Скільки крил? Коли знайомимося з птахами та тваринами. Але тут же К. Ушинський попереджує, що спостереження повинно бути живим, зачіпати розум і душу дитини, будити інтерес, а не зводитися до голого випитування, до констатації фактів [1. с. 32].

Вказуючи на важливість формування спостережливості у дітей, К. Ушинський зазначав, що методу спостереження належить особлива роль у пізнанні дітьми природи, оскільки він базується на чуттєвому сприйманні, забезпечує живий контакт дітей з реальними об'єктами природи, в результаті чого у дітей формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи та зв'язки між ними. Участь мислення у сприйманні стимулює пізнавальний пошук дітей, сприяє зв'язку набутих чуттєвих образів з тими, що у дітей вже є, і допомагає виникненню власних суджень. Костянтин Дмитрович зазначав, що основа розуміння суто людської мови полягає в правильному логічному мисленні. А правильна логіка мислення виникає з правильних і точних спостережень. У процесі спостережень розвиваються аналізатори: зір, дотик, слух, нюх, засвоюються сенсорні еталони.

Висновки. Погляди К. Ушинського на значення природи у вихованні дошкільників актуальні і сьогодні. Ознайомлення з природним довкіллям займає значне місце у дошкільній освіті. Готуючи освітні програми дошкільного виховання, науковці і практики використовують ідеї педагога з великої літери Костянтина Дмитровича Ушинського.

Список використаних джерел

1. Богдан Т.М. К.Д. Ушинський про значення природи у вихованні і навчанні дітей дошкільного віку. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. Вип. 110. Чернігів, 2013. С. 31-33.
2. Ушинський К. Педагогічні твори. Київ: Педагогіка, 1990. 528 с.
3. StudFiles. Становлення методики ознайомлення дітей з природою. URL: <https://studfile.net/preview/5461979>

Приходько Єгор Євгенійович

здобувач СВО «Магістр»
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: prukhodkoe@gmail.com

Науковий керівник
Богдан Тетяна Миколаївна,
к. пед. н., доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО

У тезах представлено спробу критично-аналітичного осмислення поглядів видатного українського педагога ХІХ ст. К.Д. Ушинського на питання розумового розвитку дитини крізь призму сучасної дошкільної педагогіки. Систематизовано новітні напрями теоретично-наукової рефлексії стосовно розумового розвитку дошкільників. Співставлено тлумачення понять «розум» та «розсудок», їх змістовне наповнення у минулому і в сучасній педагогіці. Виокремлено низку ключових соціокультурних чинників, які слід враховувати у розробці методик розумового розвитку сучасних дошкільників.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, розумовий розвиток, розум, розсудок, свідомість, самосвідомість.

Постановка проблеми. Звернення у наш час до педагогічної спадщини видатних діячів минулих століть зазвичай може мати кілька значень і мотивацій. З точки зору вивчення історії педагогіки аналіз ідей допомагає зрозуміти еволюцію педагогічної думки, визначити ключові тенденції розвитку освіти та ідентифікувати важливі досягнення в цій галузі. З точки зору впливу на сучасну педагогіку багато ідей, методів та підходів, розроблених видатними педагогами минулого, залишаються актуальними і корисними і сьогодні, а відтак здатні допомогти сучасним педагогам знаходити нові підходи та ідеї для вдосконалення своєї практики. Те ж саме можна сказати і про мотиваційний вплив вивчення історико-педагогічної спадщини, який полягає у стимулюванні сучасних педагогів до власного професійного розвитку та прагнення досягти значних результатів у сфері освіти. Разом з тим, аналізуючи праці та ідеї видатних педагогів минулих століть, сучасні дослідники можуть виявляти як позитивні, так і негативні аспекти їхніх підходів, допомагаючи тим самим формуванню критично-аналітичного погляду на сучасну освіту.

У цьому контексті дослідження особливостей розумового розвитку сучасних дошкільників крізь призму поглядів засновника педагогічної антропології К. Д. Ушинського постає як спроба критичного осмислення й співставлення із сучасною освітньою парадигмою освіти в Україні.

Аналіз останніх наукових публікацій, присвячених питанням розумового розвитку сучасних дошкільників, дозволяє умовно виокремити декілька напрямів теоретичної рефлексії дослідників даної проблематики. Зокрема, перший з них стосується розвитку когнітивних процесів дитини – уваги, пам'яті, мислення, уяви, мовлення загалом та інтелектуальних здібностей дітей дошкільного віку (Л. Зайцева, А. Звольська, А. Люблінська, І. Любченко, А. Матюшкін, І. Підлипняк, Т. Поніманська, О. Фунтікова). Другий напрям має справу з суто мовленнєвим розвитком – вивчення процесів формування мовленнєвих навичок, розвитку словникового запасу, граматичних структур, комунікативних вмінь та навичок у дошкільників (А. Богуш, Н. Гавриш, А. Звольська, Л. Мацко, О. Паламарчук, Т. Поніманська). Третій напрям

зосереджується на дослідженні взаємозв'язку між соціальним та емоційним розвитком дітей, включаючи розвиток соціальних навичок, самоконтролю та сприйняття емоцій (А. Ємельяненко, Є. Кирилова, Ю. Ковч, С.Ладивір). Четвертий напрям фокусується на розвитку моторики та сенсорики дитини дошкільного віку (О. Гаврило, Л. Гайдаржийська, Н. Онищук). П'ятий напрям досліджує розумовий розвиток дошкільника насамперед як здатність до вияву креативності та уяви у різноманітних видах діяльності та ігор (М. Жукова, Д. Зінов'єва, В. Кирилов, Р. Сердюк). Шостий напрям концентрується навколо дослідження впливу культурно-історичного середовища на розвиток розумових процесів у дітей дошкільного віку (І. Гудим, О. Рейпольська, Г. Цветкова). Нарешті, напрям наукових розвідок щодо ролі технологій в дошкільній освіті присвячений вивченню ефективності використання сучасних ІКТ, ігрових платформ та мультимедійних засобів для розумового розвитку дітей дошкільного віку (Н. Волощенко, Н. Демедюк, І. Занюк, Ю. Коваль, Л. Савченко).

Мета дослідження – здійснити критичний аналіз впливу педагогічних ідей К. Д. Ушинського на сучасні уявлення про зміст поняття «розумового розвитку» у площині дошкільної педагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філософсько-світоглядною основою наших роздумів щодо ролі розумового розвитку дошкільників крізь призму педагогічних поглядів К.Д. Ушинського стало його бачення співвідношення розсудку і розуму в житті людини як такої. Відштовхуючись від інтерпретації людського як інтегративного поєднання фізіологічного і психологічного первнів, просвітитель вбачає фундаментальну різницю між такими поняттями, як «розум» і «розсудок». Неможливо не погодитися з його висловлюванням про те, що «наука керується розсудком; однак життя керується розумом, для якого наука є лише засобом, а не метою життя» [2, с. 657], так само «розсудок є процесом свідомості, а розум – усвідомленням самого цього процесу, або, скоріше, самосвідомістю здорового глузду» [2, с. 657]. Трактуючи розсудок як сукупність фактів, набутих свідомістю з дослідів та спостережень за навколишнім світом, щодо розуму К.Д. Ушинський до даного змісту додає також і саморефлексивну роботу свідомості над здобутим іззовні досвідом, результатом чого є формування внутрішнього «Я» особистості. Відтак, підсумовує педагог, «розсудок є плодом свідомості; розум є плодом самосвідомості» [2, с. 657]. Теоретично можна жити й одним розсудком, проте вища практична діяльність потребує усієї людини, і, відповідно, вимагає покеровуватися розумом.

Така позиція К.Д. Ушинського заслуговує на особливу увагу при рефлексії над сучасним тлумаченням розумового розвитку особистості дошкільника. Зокрема, сучасний український дослідник С. Гончаренко розкриває зміст поняття «розумовий розвиток» як «процес розвитку і вдосконалення інтелектуальної сфери і пізнавальних здібностей людини; виявлення певних конкретних індивідуальних здібностей та нахилів, притаманних людині на даному етапі її життя» [1, с. 290]. За такого розуміння ми скоріше помічаємо тенденцію до становлення і формування в людині розсудку, а це, у свою чергу, збіднює змістовне наповнення розумового розвитку, як його бачив К.Д. Ушинський. Немовби упереджуючи спокусу зводити розумовий розвиток до інтелектуального, педагог застерігав тих, хто займається вихованням дітей, від подібного вибіркового підходу: «... Якщо вихователь захопиться яким-небудь з цих однобічних прагнень, то, окрім шкоди, він нічого не принесе своїм вихованцям, яких він готує не для спеціальної науки, а для всеохопного життя» [2, с. 658]. Інакше кажучи, він уже в ХІХ ст. досить чітко усвідомлював, що виховання і розвиток дитини повинні бути спрямовані не лише на передачу певних знань та вмінь, а на всебічну підготовку її до самостійного життя у соціумі, де є місце не тільки наукам, але й спілкуванню, взаємодії, складним зв'язкам між окремими людьми та суспільними групами тощо. Як бачимо, попри історичну віддаленість педагогічна позиція К. Д. Ушинського продовжує бути актуальною, причому у методологічному аспекті – як свого роду аксіоматика, на якій вибудовуються виховні концепції, системи, підходи.

Водночас в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка поняття розуму і розсудку розглядаються в парі й визначаються як філософські категорії,

вироблені для позначення двох якісно відмінних способів раціонального освоєння дійсності, причому розум називається вищою формою інтелектуальної діяльності, що полягає в усвідомленому оперуванні поняттями, яке спирається на розкриття їхньої природи та змісту» [1, с. 289]. Але й тут ми вбачаємо розбіжності між сучасним трактуванням розуму й розсудку і тим, як це бачив К. Д. Ушинський, оскільки йдеться виключно про психологічний механізм інтелекту: головною особливістю і соціальним покликанням розуму, на думку С. Гончаренка, є те, що він «висуває нові ідеї, які виходять за межі попередніх систем знання і уявлень» [1, с. 289], а це дозволяє стверджувати, що діяльність розуму напряму пов'язана зі здатністю людини до творчості в усіх сферах життєдіяльності. Натомість розсудок передбачає інтелектуальну діяльність за раніше заданими схемами і шаблонами, «без проникнення в змістовну сутність формально впорядкованих понять» [1, с. 289]. Таким чином, можна стверджувати, що сучасне розуміння розумового розвитку як процесу і досі не звільнилося від впливу ідей Просвітництва, тоді як К. Д. Ушинський дійсно випередив свій час і досить зрозуміло вказав на основну помилку стосовно цього питання.

Методологічні засади дослідження проблеми розумового розвитку дітей дошкільного віку, як і вказував на це К.Д. Ушинський, слід розглядати в певному культурно-історичному контексті, який є надзвичайно важливим з точки зору його впливу. Так, розумовий розвиток дітей дошкільного віку на сучасному етапі можна охарактеризувати низкою ключових чинників, що не були притаманні педагогіці ХІХ століття:

по-перше, сучасні дошкільники зазвичай мають доступ до набагато більшого різноманіття стимулюючих розвиток середовищ, таких як інтерактивні іграшки, комп'ютери, мультимедійні ресурси та інші сучасні засоби. Усі вони володіють здатністю впливати на розвиток у дітей різноманітних когнітивних навичок, таких як просторова уява, логічне мислення і мовлення;

по-друге, у сучасному світі діти мають доступ до новітніх технологій, таких як смартфони, планшети, комп'ютери та інші гаджети. І вони можуть використовувати ці технології для ігор, навчання та спілкування, що також здатне досить помітно впливати на їхній розумовий розвиток;

по-третє, сучасні методи навчання та виховання дітей базуються на відомостях про розвиток мозку та перебіг когнітивних процесів у ньому. Це означає, що вихователі ЗДО та батьки можуть використовувати більш науково обґрунтовані підходи до стимулювання розумового розвитку дошкільників;

по-четверте, за останні десятиліття зростає обсяг досліджень у галузі психології та нейронауки, що дозволяє краще розуміти механізми розвитку мозку в дитячому віці, що тягне за собою значну можливість формування нових підходів до розвитку дітей та вдосконалення програм навчання і виховання;

по-п'яте, у сучасному світі ставлення до дитинства та роль батьків у розумовому розвитку дітей зазнали значних змін, сучасні батьки та вихователі наразі більше усвідомлюють важливість розвитку дитячого розуму й активно його стимулюють.

Висновки. Констатація наявності вищезазначених чинників, тим не менш, не знецінює важливості подальшого вивчення і, головне, осмислення педагогічної спадщини К.Д. Ушинського у площині розумового розвитку дошкільників. Навпаки, вихідні поняття і положення педагогічної антропології діяча ХІХ ст. розглядаються нами як основоположні для перегляду усталених на сьогодні уявлень про розумовий розвиток, про змістовне наповнення даного поняття і, зрештою, відповідну практичну реалізацію даного напрямку в діяльності закладів дошкільної освіти України.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
2. Ушинський К. Д. Твори: в 6-ти т. Т. 5. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Київ: Рад. школа, 1955. 430 с.

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ
У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНЬСЬКОГО
(1823/1824-1870/1871)»

29 березня 2024 року

Т 33 **Теорія і практика сучасної освіти та науки в Україні у світлі ідей К. Д. Ушинського (1823/1824-1870/1871) : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції.** За ред.: Стрілецької Н.М., Носко Ю.М. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2024, 106 с.

УДК 37:001(477)

Збірник містить матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Теорія і практика сучасної освіти та науки в Україні у світлі ідей К.Д. Ушинського (1823/1824-1870/1871)» (29 березня 2024 р., м. Чернігів), присвяченої 200 – річчю від дня народження видатного українського педагога і вченого ХІХ століття. У тезах доповідей висвітлено актуальні проблеми виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, психологічні аспекти організації освітнього процесу та побудови сучасного інклюзивного середовища у закладах дошкільної та загальної середньої освіти у контексті творчої спадщини К.Д. Ушинського.

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори статей.

**Факультету дошкільної, початкової освіти і
мистецтв Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка**

Технічний редактор
Комп'ютерна верстка
та макетування

О. Клімова

О. Клімова

Підписано до друку 30.04.2024 р. Формат 60x84 1/8.
Обл. друк. арк. 8,28. Ум. друк. арк. 12,32. Зам. № 008.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
E-mail: nuchk.tipograf@gmail.com